

**T.C.
YALOVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**RUSYA FEDERASYONU'NUN ORTA DOĞU
POLİTİKASI: İRAN VE SURİYE ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Abzal DOSBOLOV

**Enstitü Anabilim Dalı: Uluslararası İlişkiler
Enstitü Bilim Dalı: Uluslararası İlişkiler**

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Kenan DAĞCI

HAZİRAN - 2014

T.C.
YALOVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

RUSYA FEDERASYONU'NUN ORTA DOĞU
POLİTİKASI: İRAN VE SURİYE ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Abzal DOSBOLOV (117207022)

Enstitü Anabilim Dalı: Uluslararası İlişkiler
Enstitü Bilim Dalı: Uluslararası İlişkiler

Bu tez 03/07/2014 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından oybirliği ile kabul edilmiştir.

Üyesi	Jüri Başkanı	Jüri Üyesi	Jüri
	☐ Kabul	☐ Kabul	☐ Kabul
	☐ Red	☐ Red	☐ Red
	☐ Düzeltme	☐ Düzeltme	☐ Düzeltme

BEYAN

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

Abzal DOSBOLOV

13.06.2014

ÖNSÖZ

1991 yılında SSCB'nin dağılmasıyla dünya haritasında yeni cumhuriyetler ortaya çıkmıştır. sovyetler Birliği'nin mirasçısı olarak tüm uluslararası örgütlerdeki yerini devralan Rusya Federasyonu Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi üyesi haline gelmişti. Ancak Boris Yeltsin döneminde ciddi iç sorunlarla karşılaşan Rusya kendi içine kapanmak zorunda kalmıştı. Putin'in iktidara gelmesiyle ayağa kalkmaya başlayan Rusya önce "yakın çevresi" ile sonradan ise Orta Doğu bölgesiyle ilgilenmeye başlamıştır. Özellikle 2003'ten sonra petrol fiyatlarının yükselmesiyle Rusya Federasyonu hızla gelişmeye başlamıştır.

Günümüzdeki tüm problemlerin kaynağı olan, sürekli çatışmaların yaşandığı bölge olan Orta Doğu'nun kapsadığı coğrafya netleşmemiştir. Her emperyalist güç Orta Doğu sınırlarını kendi çıkarlarına göre çizmiştir. Coğrafi olarak Asya kıtasının batısında olan Orta Doğu bölgesinin tanımlaması yapılırken Avrupa esas olmak üzere doğu'ya doğru bazı uzaklıklar esas alınmıştır.

Bu çalışmadaki Orta Doğu Arap Yarımadası ülkeleri (Suudi Arabistan, Yemen, Umman, Bahreyn, Birleşik Arap Emirlikleri, Katar, Kuveyt, Irak ve Ürdün), İran, İsrail, Suriye, Mısır ve Lübnan'ı içeren bir bölge olarak kabul edilmelidir. Ayrıca çalışmada daha çok rus kaynaklarından faydalanılmıştır.

Son olarak, tezimin tüm aşamalarında beni yönlendiren, ilgi ve desteğini esirgemeyen değerli Danışmanım Prof. Dr. Kenan Dağcı'ya ve bu üniversitede eğitim almama vesile olan Prof. Dr. Efe Çaman hocama sonsuz şükranlarımı sunarım. Ayrıca Murat Alakel, Fatih Özbay, Kaan Diyarbakırlıoğlu ve Mehmet Ali Uğur hocalarıma teşekkür ediyorum.

Abzal DOSBOLOV

13.06.2014

İÇİNDEKİLER

BEYAN	ii
ÖNSÖZ	iii
İÇİNDEKİLER	iv
KISALTMALAR	v
ÖZET	vi
SUMMARY	vii
GİRİŞ.....	1
I. BÖLÜM: TEORİK ÇERÇEVE.....	7
1.1 Rusya Federasyon’u Dış Politikasının Temel Prensipleri	7
1.1.1 Batıcılık	7
1.1.2 Avrasyacılık	9
1.2 Rusya Dış Politikasını Etkileyen Doktrinler	13
1.2.1 Rusya Federasyonu Dış Politika Doktrini	13
1.2.2 Rusya Federasyonu Güvenlik Konsepti	19
1.3 Rusya Federasyonu’nun Orta Doğu Politikasını Belirleyen Faktörler	26
1.3.1 Güvenlik	26
1.3.2 Jeopolitik Konumu ve İslam Faktörü	28
1.3.3 Enerji Faktörü	31
II. BÖLÜM: RUSYA FEDERASYONU’NUN SOĞUK SAVAŞ SONRASI İZLEDİĞİ DİŞ POLİTİKA	33
2.1 Yeltsin Dönemi	33
2.2 Putin Dönemi.....	36
2.3 Medvedev Dönemi.....	41
2.4 Putin’in üçüncü dönemi.....	45
III. BÖLÜM: RUSYA FEDERASYONU’NUN DİŞ POLİTİKASINDA ORTA DOĞU	49
3.1 Tarihsel olarak Rusya’nın Orta Doğu’ya Bakışı	49
3.2 Rusya Federasyonu – İran İlişkileri	53
3.3 Rusya-Suriye İlişkileri	57
SONUÇ	62
KAYNAKÇA.....	66

KISALTMALAR

AB – Avrupa Birliği

ABD – Amerika Birleşik Devletleri

ABM – Anti-Ballistic Missile (Anti Balistik Füze)

AET – Avrasya Ekonomi Topluluğu

AGİT – Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı

AGP – Avrupa Boru Hattı

BDT – Bağımsız Devletler Topluluğu

BM – Birleşmiş Milletler

BRİC – Brazil Russia İndia China (Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin)

ÇHC – Çin Halk Cumhuriyeti

DTÖ – Dünya Ticaret Örgütü

FSB – Federalnaya Slujba Bezopasnosti (Federal Güvenlik Hizmeti)

G8 – Great Eight (Büyük Sekiz)

GSYH – Gayri Safi Yurtiçi Hâsılı

İMF – International Monetary Fund

KGAÖ – Kolektif Güvenlik Antlaşması Örgütü

KGB – Komitet Natsionalnoi Bezopasnosti (Ulusal Güvenlik Teşkilatı)

KOMİTERN – Komünist Enternasyonal

NATO – North Atlantic Treaty Organization (Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü)

RF – Rusya Federasyonu

RFKP – Rusya Federasyonu Komünist Partisi

RİC – Russia İndia China

SSCB – Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği

START – Strategic Arms Reduction Treaty (Stratejik Silahların İndirimi Antlaşması)

ŞİÖ – Şanghay İşbirliği Örgütü

ÖZET

Tez başlığı: Rusya Federasyonu'nun Orta Doğu Politikası	
Tezin Yazarı: Abzal DOSBOLOV	Danışman: Prof. Dr. Kenan DAĞCI
Kabul Tarihi:	Sayfa Sayısı:
Ana Bilim Dalı: Uluslararası İlişkiler Bilim Dalı: Uluslararası İlişkiler	
<p>Çalışmada Sovyetler Birliği dağıldıktan sonraki Rusya Federasyonu'nun Orta Doğu bölgesine yönelik dış politikası ele alınmıştır. Bununla birlikte söz konusu bölgenin uluslararası politikadaki yeri ve önemi ortaya konulmaya çalışılmıştır. Akabinde ise, tarihsel olarak Rusya'nın Orta Doğu'ya bakışı ve Rusya'nın Orta Doğu bölgesindeki en önemli müttefikleri İran ve Suriye ile ikili ilişkileri incelenmektedir. Ayrıca Yeltsin, Putin ve Medvedev dönemleri ayrı ayrı incelenmeye çalışılmıştır.</p> <p>Çalışmanın amacı Rusya Federasyonu'nun Orta Doğu bölgesine yönelik politikalarını incelemek ve Rusya'nın izlediği dış politikanın Orta Doğu'da yaşanan krizleri nasıl etkilediğini tespit etmektir. Rusya Federasyonu'nun Orta Doğu bölgesinde varlığını koruyabilmek için ABD ve İran gibi bölgede etkili güçler ile rekabete girdiğini göstermek; Rusya Federasyonu'nun İran ve Suriye ile arasındaki siyasi, askeri ve ekonomik ilişkileri ve bu ilişkilerin bölgenin güvenliğine etkisini incelemektir.</p>	
Anahtar Kelimeler: Rusya Federasyonu, Orta Doğu, Güvenlik, Dış Politika, Uluslararası İlişkiler	

SUMMARY

Thesis Title: Russian Federastion's Middle East Policy	
Thesis Author: Abzal DOSBOLOV Advisor: Prof. Dr. Kenan DAĞCI	
Date of Acceptance:	Total Number of Pages:
Department: International Relations Field of Study: International Relations	
<p>The aim of the study is foreign policy of Russian Federation in the Middle East after the collapse of Soviet Union. The place and the role of aforementioned region in international politics were examined. Historical relations of Russia with countries of the Middle East and Russian Federation's policy in given region is examined on the example of country's bilateral relations with its two most important allies Iran and Syria. In addition, Yeltsin's, Putin's and Medvedev's governing periods was analysed.</p> <p>This research is aimed to study policy of Russian Federation in the Middle East, as well as to analyse how foreign policy of Russian Federation affected all crises in the region; how major powers such as Iran and USA compete against each other in order to protect Russian Federation's interests in the region; political, military and economic relations between Iran and Syria, and how they affect security on the region was studied in this research.</p>	
Keywords: Russian Federation, Middle East, security, Foreign Policy, International Relations	

GİRİŞ

XX. yüzyılda dünya tarihindeki en önemli olaylardan biri SSCB'nin çökmesidir. 1991'de Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla Dünya haritasında yeni cumhuriyetler ortaya çıkmış, Rusya Federasyonu SSCB'nin mirasçısı olarak Sovyetler Birliği'nin uluslararası örgütlerdeki yerini devralmıştı ve BM Güvenlik Konseyi'nin üyesi haline gelmişti. Ancak, Rusya'nın o dönemlerdeki durumu pek de iyi değildi. Eskisi gibi nükleer silah sayısında dünyada ikinci sırada olmasına rağmen ülkenin askeri gücü azalmıştı. Üstelik eski Sovyet cumhuriyetlerindeki askeri üslerini kaybetmişti. Parasızlık nedeniyle silahlı kuvvetlerinin sayısını ve ordu geliştirme bütçesini azaltmak zorunda kalan Rusya Federasyonu'nun, sınırlarında huzursuzluklar baş göstermeye başlamıştı. Eski Sovyet cumhuriyetlerinin bazılarında silahlı çatışmalar ortaya çıkmaktaydı. Doğu Avrupa, Asya, Afrika ve Latin Amerika'daki müttefiklerini de kaybetmişti. Aynı zamanda Rusya, dış politikasını da değiştirmek zorundaydı. Artık eskisi gibi Batı ülkeleri düşman değildi, Doğu Avrupa ülkeleri de dost değildi. Bu koşullar altında Rusya yeni dış politika konseptini geliştirmek ve dünya ülkeleri ile yeni ilişkiler kurmak zorundaydı.

Rusya Federasyonu'nun ilk yıllarında ülkede, Batı ülkeleri tarafından Rusya, Avrasya'daki büyük güç olarak algılanır ve ilişkiler de eski SSCB ile eşit değerde kurulur diye beklentiler vardı. Ancak, Rusya'yı SSCB'nin mirasçısı olarak kabul etmesine rağmen, Batı ülkeleri Rusya'ya yeni büyük güç olarak bakmıyordu.

Boris Yeltsin, iktidarının ilk yıllarında geçici dönem olarak Batı yanlısı politika izlemekteydi. 1992 yılında devlet başkanı Yeltsin nükleer füzelerinin artık ABD ve diğer NATO üyesi ülkeleri tehdit amaçlı olmadığını bildirmiştir ve Soğuk Savaşın sona erdiğini gösteren deklarasyonu imzalamıştır. Batı ülkeleriyle ortaklık ve dostluk ilişkiler kurulmaya başlamıştır. 1993 yılında Rusya ve ABD arasında nükleer silahların azaltılmasına yönelik START 2 anlaşması imzalanmıştır. Taraflar 2003 yılına kadar kendi nükleer kapasitelerinin %66'sını kullanımdan kaldırmayı kararlaştırdılar. 1994 yılında Rusya, askeri işbirliği olasılığını içeren, NATO'nun "Barış için Ortaklık" programına katılır. 1997 yılında ise Rusya Federasyonu, dünyanın GSMH'sı en yüksek ülkelerini kapsayan grup "G8"e üye olur. Böylece Batı ile derin ekonomik ve siyasi

ilişkiler kurulmaya başlar. Eski düşmanları ile ortak ilişki kurmak için Rusya bazı çıkarlarını göz ardı etmişti. Ancak, bu tavizler Batı ülkeleri tarafından bir zayıflık işareti olarak algılanmaktaydı. Batılı liderler ise Rusya ile dostluk ilişkiler kurmak için kendi çıkarlarını feda edecek değillerdi. Ama Rusya liderleri bunu bir bakışta anlamadı. 1990'lı yılların ikinci yarısında ise, Rusya Federasyonu'nun dış politikası belirgin biçimde değişmişti. 1996 yılından itibaren Rusya, ABD liderliğindeki tek kutuplu sisteme karşı çıkmaya başladı. Rusya, güvenliğin güce dayalı olan tek kutuplu sistemin yerine daha çok hukuka dayalı olan çok kutuplu bir dünya kurulmasını istemekteydi.

Batı ülkeleri ile Rusya Federasyonu ilişkilerinin dönüm noktası olarak Balkan Krizini söyleyebiliriz. 1999 yılında BM ve Rusya'nın protesto etmesine rağmen NATO, Sırbistan'a karşı askeri operasyon başlatmıştır. Rusya, Sırp kentlerinin NATO askeri uçakları tarafından bombalanmasına şiddetle karşı çıkmıştır. Böylece Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra, Rusya ile Batı ilk defa uluslararası bir sorunu çözmede karşı pozisyona gelmiştir. İkili ilişkilerde diğer bir sorun ise Çeçen meselesi olmuştur. Birçok Batı siyasetçileri ve uluslararası örgütler Çeçenistan'ın Rusya'dan ayrılmasını istemekteydi veya Çeçen sorununun çözümünde arabuluculuk yapmaya çalışmaktaydı. Bu koşullar altında, Rusya Federasyonu'nun Batı'ya yönelik dış politikası önemli değişikliklere uğramıştır.

Coğrafi olarak çok önemli konuma sahip olan Orta Doğu, Avrupa, Asya ve Afrika kıtalarının birleştiği yeredir. Ayrıca bu bölge çeşitli ticaret yollarının geçtiği ve Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslam dinlerinin ortaya çıktığı topraklardır. Dolayısıyla bu bölgeye hâkim olmak için tarih boyunca bütün güçlü devletler çaba göstermiştir. Eski Yunanlıların, Romalıların sonradan Türklerin, XIX. ve XX. yüzyıllarda ise Fransızların, İngilizlerin ve Rusların bölgeye özel ilgi göstermesi bunun bir örneğidir.

Orta Doğu'nun kapsadığı coğrafya zaman zaman değişikliklere uğramıştır. Her emperyalist güç Orta Doğu sınırlarını kendi çıkarlarına göre çizmektedir. Örneğin Birinci Dünya Savaşı sonrası Orta Doğu sınırı o dönemde bölgede etkili olan İngiltere çıkarlarına uygun olarak çizilmiştir. Bölge sınırlarını çizerken İngiltere Orta Doğu'nun etnik, coğrafi, kültürel ve ekonomik özelliklerini önemsememiştir. Bu yüzden Orta Doğu coğrafi olarak dünyanın en belirsiz bölgesi durumundadır. (Sakin ve Deveci, 2011: 286)

Orta Doğu kavramının tek tanımı yoktur. Coğrafi olarak Orta Doğu Asya kıtasının batısındadır. Ama Orta Doğu tarih boyunca hiçbir kaynakta Batı Asya olarak geçmiyor. Çünkü Orta Doğu kelimesi Avrupalı bilim adamları tarafından ortaya atılmıştır. Bölgenin tanımlamasını yaparken Avrupa esas olmak üzere doğu'ya doğru bazı uzaklıklar esas alınmıştır. Birinci Dünya Savaşına kadar Batı kaynaklarında günümüzdeki Yunanistan, Bulgaristan ve Türkiye topraklarını içeren bölgeye “Near East”(Yakın Doğu), Arabistan, Mezopotamya, Afganistan ve Basra Körfezi ülkelerini içeren bölgeye ise “Middle East”(Orta Doğu) denilmektedir. Sonradan ise Güney-Batı Asya ve Kuzey Afrika ülkeleri “Middle East”(Orta Doğu) olarak adlandırılmaya başlamıştır. (İssayev, 2009:<http://meast.ru/article/chto-takoe-ldquoblizhnii-vostokrdquo>) Rus kaynaklarında ise Orta Doğu bölgesi “Blijniy Vostok”(Yakın Doğu) olarak adlandırılmaktadır. Sovyet kaynaklarında bu bölge Asya kıtasındaki Arap ülkelerini ve Kıbrıs'ı içermektedir. Büyük Sovyet Ansiklopedisinde ise Orta Doğu'ya Kuzey Afrika ülkeleri, Türkiye ve Sudan da eklenmiştir. (Büyük Sovyet Ansiklopedisi: http://bse.chemport.ru/blizhnij_vostok.shtml)

Orta Doğu bölgesi hakkında ortaya atılan en modern kavram “Büyük Orta Doğu” ya da “Genişletilmiş Orta Doğu”dur. Büyük Orta Doğu Projesi 2004 yılında G-8 Zirvesinde ABD başkanı George W. Bush tarafından ortaya konulmuştur. Büyük Orta Doğu Arap ülkeleri, Orta Asya, Güney Kafkasya, Türkiye, İsrail, İran, Afganistan ve Pakistan olarak tarif edilmektedir. Büyük petrol rezervleri ile dikkat çeken söz konusu bölge Güney-Doğu Asya ülkeleri hariç tüm Müslüman ülkelerini kapsamaktadır. Böylece ABD hükümeti Samuel Huntington'un “Medeniyetler Çatışması” eserinde dile getirdiği “İslam Medeniyeti” kategorisinde yer alan Müslüman ülkelerin çoğunu kapsayacak siyasi-coğrafi Büyük Orta Doğu terimini ortaya atmış oldu. Kuzey Afrika'dan Orta Asya'ya kadar uzanmakta olan ve dünyanın en zengin enerji kaynaklarını barındıran bu coğrafyanın Rusya Federasyonu sınırları ile komşu olması daha da dikkat çekicidir.

Bu çalışmadaki Orta Doğu Arap Yarımadası ülkeleri (Suudi Arabistan, Yemen, Umman, Bahreyn, Birleşik Arap Emirlikleri, Katar, Kuveyt, Irak ve Ürdün), İran, İsrail, Suriye, Mısır ve Lübnan'ı içeren bir bölge olarak kabul edilmelidir.

Jeopolitik, jeostratejik ve ekonomik açıdan son derece önemli bölge konumunda olan Orta Doğu, aynı zamanda günümüzdeki uluslararası güvenlik sorunlarının temel

kaynağıdır. Kitle imha silahlarının yayılması tehlikesi, uluslararası terörizm tehdidi, bölgede istikrarsız devletlerin bulunması, Filistin-İsrail çatışmasının çözülmemesi gibi sorunlar Orta Doğu'yu çağdaş dünyamızın en huzursuz bölgesi yapmaktadır. Bölgedeki durumun daha da kötüleşmesi sadece bölgedeki devletleri değil bütün dünyayı etkileyebilir. Çünkü bölgedeki istikrarsızlık hidrokarbon kaynaklarının dünya pazarına ihraç edilmesine engel olacaktır.

XX. Yüzyılın son çeyreğinde dünya'nın çeşitli ülkeleri totaliter ve otoriter yönetimden demokratik yönetime geçiş yapmıştır. Demokrasinin küresel genişleme sürecinin etkilemediği tek bölge Orta Doğu'dur. Sömürgecilikten kurtulduğu XX. asrın ikinci yarısından bu yana bölgedeki devletler siyasi, ekonomik ve sosyal yaşamlarını geliştiremedi. Son 20-25 yılı, 300 milyona yakın nüfusu olan Orta Doğu bölgesinin, en çok kriz yaşadığı dönem olarak algılayabiliriz. Günümüzde gelişmiş ülkeler ve bölge devletleri liderleri Orta Doğu'yu mevcut kriz döneminden çıkarmak için bölgede siyasi ve ekonomik reformlar yapılması gerektiğini söylemekte. Bu reformların en kısa sürede yapılmasını isteyen devlet ABD'dir. Batılı uzmanlar ve politikacılar dünya petrol rezervinin %74.8'i Müslüman ülkelere ait olmasını Batı ülkeleri için tehdit olarak algılamaktadır.

Bazı uzmanlar Orta Doğu'nun sorunlu bölge olmasını böyle ifade etmektedir: *“zamanında dünyanın en gelişmiş uygarlıklarından biri olan İslam dünyası çağdaş dünya sistemine adapte olamamaktadır ve çok geride kalmıştır”*. (Strany i Regiony Mira v Sovremennih Mezhdunarodnih Otnoşeniyah, 2006) Bölge ülkelerinin diğer devletlerden hem ekonomik hem siyasi olarak geride kaldığı ve günümüzde ciddi kriz durumunda olduğu tüm uzmanlar tarafından söylenmektedir.

Çalışmanın konusu: Sovyetler Birliği'nin varisi Rusya Federasyonu'nun Orta Doğu bölgesine yönelik politikasıdır. Soğuk Savaş'ın sona ermesi ve SSCB'nin dağılmasından sonra Rusya Federasyonu uluslararası arenadaki kendi pozisyonunu kaybetmeye başlamıştır. Boris Yeltsin döneminde ülkedeki ekonomik istikrarsızlık ve Çeçen savaşı gibi sorunlardan dolayı Orta Doğu bölgesiyle fazla ilgilenemeyen Rusya, iktidara Putin'in gelmesiyle tekrar eski gücünü kazanmaya başlamıştır. Dolayısıyla Putin liderliğindeki Rusya Federasyonu Orta Doğu'daki İran ve Suriye gibi müttefikleri ile ilişkilerini tekrar canlandırmaya başlamıştır. Son yıllarda Orta Doğu'da yaşanan olaylar

ve Rusya'nın bölgeye yönelik politikasına bakılacak olursa Moskova'nın Orta Doğu'daki nüfuzunun yükselişe gittiğini görmek mümkündür.

Çalışmanın önemi: Üç kıtanın birleştiği ve çeşitli ticaret yollarının geçtiği topraklarda yerleşen Orta Doğu bölgesi jeopolitik ve ekonomik açıdan çok önemlidir. Tarihten günümüze kadar tüm dünyanın ilgisini çeken bu bölge çeşitli emperyalist güçlerin etkinlik mücadelesine de sahne olmuştur. Bu nedenle Rusya Federasyonu söz konusu bölgede kendi nüfuzunu korumak istemektedir. Özellikle Orta Doğu'nun Rusya'nın "Yakın Çevre"si sayılan Orta Asya ve Kafkasya ile sınırdaş olması Moskova'nın Orta Doğu politikasının önemini artırmaktadır. Ayrıca bölgenin bol miktarda enerji kaynaklarına sahip olması Orta Doğu'yu daha da önemli kılmaktadır. Küresel güç olmak için enerji'yi araç olarak kullanan Rusya Federasyonu için Orta Doğu'daki doğal kaynaklara ve enerji nakil hatlarına hâkim olmak çok önemlidir.

Çalışmanın amacı: Bu çalışmanın amacı Rusya Federasyonu'nun Orta Doğu bölgesine yönelik politikalarını incelemek ve Rusya'nın izlediği dış politikanın Orta Doğu'da yaşanan krizleri nasıl etkilediğini tespit etmektir. Rusya Federasyonu'nun Orta Doğu bölgesinde varlığını koruyabilmek için ABD ve İran gibi bölgede etkili güçler ile rekabete girdiğini göstermek; Rusya Federasyonu ve bölge ülkeleri arasındaki siyasi, askeri ve ekonomik ilişkileri ve bu ilişkilerin bölgenin güvenliğine etkisini incelemek.

Bu tez Giriş ve Sonuç bölümleri dışında üç bölümden oluşmaktadır. Teorik Çerçeveden oluşan birinci bölümde Rusya Federasyonu'nun dış politikasını etkileyen akımlar ve doktrinler incelenecektir. Rusya Federasyonu'nun Dış Politikasını etkileyen siyasi grupları ikiye ayırabiliriz. Onlar "Batıcılar" ve "Avrasyacılar". Bu akımlar ne zaman, nasıl ortaya çıktığı ve arasındaki farklılıklar birinci bölümde anlatılmaktadır. 1991 yılından bu yana Rusya Federasyonu kendi dış politikasını ve ulusal güvenliğini sağlamlaştırmak için doktrinler kabul etmiştir. Dış Politika Doktrini ve Ulusal Güvenlik Konsepti olarak adlandırılan bu belgelerde Rusya Federasyonu'nun dış politika stratejileri belirlenmiştir. Rusya için son derece önemli olan bu belgeler hakkında birinci bölümde bahsedilmektedir.

İkinci bölümde ise Rusya Federasyonu'nun Soğuk Savaş sonrası izlediği dış politika incelenmektedir. 1991'den günümüze kadar Rusya Federasyonu'nda başkanlık yapan üç liderin dönemleri ayrı ayrı incelenecektir.

Tezin üçüncü bölümünde ise Rusya Federasyonu'nun Orta Doğu bölgesinde önem verdiği ülkelerle ilişkileri ele alınacaktır. Ayrıca Rusya'nın Orta Doğu'ya tarihsel bakışı da bu bölümde yer almaktadır.

I. BÖLÜM: TEORİK ÇERÇEVE

1.1 Rusya Federasyon'u Dış Politikasının Temel Prensipleri

Ortak tarih, coğrafya, inanç ve kültür gibi unsurlardan oluşan ulusal kimlik devletlerin dış politikasını etkileyen temel faktörlerden biridir. Tarihe bakacak olursak bazı dönemlerde Rusya'nın ulusal kimlik krizi yaşadığını görebiliriz. Bu krizleri aşmak için yapılan çalışmalar neticesinde dış politika akımları ortaya çıkmıştır. Bu akımlar Batıcılık ve Avrasyacılıktır. Batıcılar ülkenin Batı ile işbirliğinin geliştirilmesini isterken Avrasyacılar Rusya Federasyonu'nun yakın komşuları ile ilişkilerini geliştirmeye öncelik vermesini istemekteydi.

1.1.1 Batıcılık

Batıcılar Rusya'nın Avrupa ülkelerinden birçok alanda geride kaldığını ve ülkenin gelişmesi için Batı'dan örnek alması gerektiğini öne sürmekteydi. Batıcılık hareketlerinin ilk adımlarını I. Petro döneminde görebilmek mümkündür. Avrupa'nın gelişmiş ve güçlü ülkelerindeki uygulamaları Rusya'ya taşımak ve ülkesinde köklü reformlar yapmak isteyen Petro kimliğini gizleyerek Avrupa'yı gezmişti. Çünkü Çar Petro, Rusya'yı Batılı güçlü ülkelerin arasına sokabilmek için güçlü bir ordu ve denizlerde hâkimiyetin gerekli olduğuna inanmaktaydı. Ancak SSCB döneminde Batıcılık akım olarak gelişmemiştir.

Batıcılar Rusya Federasyonu'nun ilk devlet başkanı olan Boris Yeltsin döneminde etkili oldular. Dışişler Bakanlığı, Kremlin İdaresi, Parlamento ve akademik enstitüler gibi yüksek makamlarda yer alan bu grup Batı ile yeni bir ilişki türü geliştirme arayışında idi. Batıcılar özellikle dış politikada etkiliydi. Rusya Federasyonu Dış politikasının Batı yönelimli olması gerektiğini söyleyen bu grup, Rusya'nın tarihi yönden Batı medeniyetine bağlı olduğunu savunmaktaydı. Bu dönemdeki Rusya Dışişleri bakanı Andrey Kozirev Batı'nın siyasi, ekonomik ve askeri kuruluşlarına katılmayı Rusya dış politikasının hedefi olarak görmekteydi. (Canıkoğlu, 2010: 56)

San Francisco Devlet Üniversitesinde "Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler" bölümü öğretim üyesi Andrey Tsygankov Batıcıları kendi aralarında İdeolog Batıcılar ve Pragmatist Batıcılar olarak ikiye ayırmıştır. (TSYGANKOV, 2009)

İdeolog Batıcılar Rusya'yı Batılı kimliğe ve değerlere sahip bir devlet olarak görmektedir. Onlar ülkenin siyasi durumunu eleştirirler ve Rusya Federasyonu'nun büyük güç olma çabalarına şüphe ile bakarlar. Bu gruba göre, Rusya'nın en önemli sorunu Vladimir Putin iktidarının tercih ettiği ekonomik ve siyasi kalkınma modelidir. Aşırı merkeziyetçi ve enerji odaklı bu model devletin gelişmesini ve batılı kurumlarla entegre olmasını engeller. Boris Nemtsov, Vladimir Milov, Yevgeni Gontmaher ve İgor Yurgens gibi politikacılar ve uzmanlar Rusya Federasyonu'nun 2020 yılına kadar sosyal-ekonomik gelişme konseptini yanlış ve imkânsız diye eleştirirler. Bu gruba ait bazı uzmanlar Rusya'nın Gürcistan ile savaşa girmesini de eleştirmiş.

Ayrıca, ideolog batıcılar, hükümeti devletin iç zayıflığını reddetmesi ile ve Çin'den gelen tehdidin artmasıyla suçlamaktadır. Grup uzmanları Rusya'nın kendi ekonomik ve güvenlik alanlarındaki problemlerini ABD ve Avrupa'nın yardımlarıyla çözülmesini istemektedir. Moskova Carnegie Merkezi müdürü Dmitri Trenin'e göre Rusya ayrı bir uygarlık ya da kendi içinde bir dünya değil, o yüzden ABD ve Çin gibi büyük güç olamaz.

Putin ve Medvedev ile aynı düşüncede olan Pragmatik Batıcılar İdeologlara göre daha etkilidir. Bu grup da ideolog batıcılar gibi Batı ile ilişkilere öncelik verir, ama sadece ekonomik ve siyasi çıkarları amaçlar. Vladimir Putin "Rusya Yüzyıllar kavşağında" adlı konuşmasında bu çıkarları ekonomik modernleşme, siyasi istikrarlık ve güvenliği pekiştirme olarak sıralamaktadır. (PUTİN, Rossia na Rubeje Tısysaçetii, 2009)

Ayrıca, bu yaklaşımı savunanlar, Rusya Federasyonu Batı ülkeleri ile işbirliğini kendi şartlarına göre yapılmasını istemekte. Yani, ülke süper güç olmaya ve batı ülkeleri ile aynı değerde ittifakın üyesi olmaya devam eder.

M. Lomonosov Moskova Devlet Üniversitesi, Siyaset bölümü öğretim üyesi Dr. Galina Drobot da Batıcıları Liberal Batıcılar ve Realist Batıcılar olarak iki gruba ayırmaktadır.(DROBOT, 2011) İki taraf da Rusya Federasyonu'nun Batı'nın gelişmiş ülkeleri ile ittifak kurmaları gerektiğini savunmaktadır, ama getirdiği kanıtlar farklıdır. Liberallere göre Rusya, Avrupa'nın da Asya'nın da entegrasyon süreçlerinde aktif olamadı. Yaptığı ultimatlara rağmen, NATO'nun Doğu Avrupa'ya genişlemesini durduramadı. Asya-Pasifik Bölgesindeki Japonya ile aradaki sınır sorunu çözülmedi. Balkanlardaki etkisini kaybetti. Bunların hepsi Rusya Federasyonu'nun başarısız dış

politikasının sonuçlarıdır. Sovyetler Birliği'nin Soğuk Savaştan mağlup çıkmasından sonra gelişen yeni dünya sisteminde Rusya etkisi azalmaktadır. Liberal Batıcılara göre, bu durum, Rusya'nın hangi dünyaya ve değerler sistemine ait olduğunu belirlemedikçe devam edecektir. Bu grup açıkça Batı'ya öncelik vermektedir.

Realist Batıcılığı savunanların içinde A.D. Bogaturov, V.G. Varanovskii ve V.A.Kremenyuk gibi uzmanları söyleyebiliriz. Bu grup uzmanlarına göre Batılı devletler diğer dünya devletlerine göre daha etkili, güçlü ve gelişmiş olduğu için dış politikada Batı'ya öncelik verilmelidir. Güçlü devletlerin ortağı olmak onların rakibi olmaktan daha iyidir (BOGATUROV, 2002). Ancak bu ortaklık Rusya için zor olacağını belirtmek lazım.

Batı yönelimli dış politika izlemede öne çıkan iki sorun vardır. Birincisi, son yıllarda kamuoyunda milliyetçiliğin artmasıdır. Rusya'yı eskisi gibi süper güç olarak gören rus toplumu, Amerika Birleşik Devletlerini düşman olarak algılamaktadır. İkinci sorun ise, Batı ile Rusya'nın bazı güvenlik meselelerinde (NATO'nun doğuya genişlemesi, Suriye krizi v.b) anlaşamamasıdır.

1.1.2 Avrasyacılık

Rus Dış politikasını etkileyen diğer bir akım Avrasyacılıktır. Avrasyacılar Batıcıları asıl karşıtları olarak görmektedir. Bu akım 1920 yıllarında Avrupa'da sürgünde yaşayan Rus aydınları tarafından ortaya atılmıştır. Bu hareketin organizatörleri ve entelektüel liderleri arasında N. Trubetskoy, N. Alekseev, G. Vernadski, P. Savitskiy gibi Rus aydınları vardır. Avrasyacılar göre Rusya ne Avrupalı ne de Asyalıdır. Rusya Avrupa ile Asya kıtalarını bağlayan özel sosyo-kültürel dünyadır. Avrasyacılar özel Avrasya-Rus kültürünün varlığını öne sürmektedir. Böylece onlar Rusya'yı Batı medeniyetine ait olduğunu savunan Batıcılara tamamen karşı çıkmıştır. Ayrıca, Avrasyacılar Rusları Slav devleti ya da Turan devleti olarak da görmüyorlar. Çünkü Lehler ve Çekler de Slavlardır ama onlar Batı kültürüne dâhildir.

Avrasyacılığın esası, Rusya'ya "Büyük Güç Merkezi" statüsünü yeniden kazandırmaktır. Bu amaca ulaşmak için Avrasyacılar, Batı ve Asya devletleri ile işbirliğinin sağlanması ve bu işbirliğinde ağırlığın Asya yönüne verilmesi gerektiğini öne sürmektedir (NAUŞABAYEVA, 2007). Bu yaklaşımın en önemli temsilcilerinden

biri siyasi filozof A.S.Panarindir. Panarin'e göre Soğuk Savaş sonrası Rusya-Batı ilişkileri aynı Kırım savaşı sonrası ilişkilere benzemektedir. XIX asrın ortasında Rusya'nın Kırım Savaşında yenilmesi ülkeyi uluslararası izolasyon durumuna sokmuştu. Ayrıca Avrupa ülkeleri sadece kendi arasında bölünme durumuna geldiğinde Rusya'nın Avrupa işlerine katılmasına izin verir. Aksi takdirde Avrupa devletleri genelde Rus karşıtı politikalar izlemekteydi (DROBOT, 2011).

XX yüzyılın ilk yarısında Sovyetler Birliği'nin kurulmasıyla Avrasyacılık ülkede yasaklanmıştı. Sebep olarak Sovyet ideolojisine aykırı olduğu söylenmekteydi. Ancak Avrasyacılar Boris Yeltsin dönemindeki Batıcıların ülkede uyguladığı politikaya tepki olarak tekrar ortaya çıkmıştı.

Putin'in iktidara gelmesiyle Rusya'da Avrasyacı fikirlerin gelişim süreci başlamıştı. Bu durum Avrasyacılığın bir ideoloji olarak gelişmesine ivme kazandırmıştır. Ülkede yeni Avrasyacı Partiler kurulmaya başladı. Önce Aleksandr Dugin başkanlığındaki "Avrasya" (Evraziya) partisi, birkaç ay sonra ise Abdul-Vahed Niyazov'un "Rusya'nın Avrasya Partisi" (Evraziskaya Partiya Rossii) kurulmuştur. İki hareketin kendi arasında farklılıkları ve benzerlikleri vardır. Her iki taraf da kendisinin devlet başkanı İdaresi tarafından desteklendiğini kanıtlamaya çalışmaktaydı. İki lider de çok kısa zamanda parti kurmuşlardır.

Aleksandr Dugin "Avrasya" partisini kurmadan önce, ülkedeki liberal reformlara karşı çıkan milliyetçi muhalefet grubu¹ içerisindeydi (DUGİN, Osnovy Geopolitiki (Jeopolitik Temelleri), 1999). Sonra birkaç yıl E. Limonov'un "Ulusal Bolşevik Partisi"nde çalışmıştı. Ancak 1998 yılında Devlet Duma başkanı G.N. Seleznev'un sonradan ise Devlet Başkanı V. Putin'in danışmanı olmuştur.

Abdul-Vahed Niyazov'un gerçek ismi Vadim Valeryanoviç Medvedevdir. 1996 yılında ismini değiştiren Niyazov, uzun zaman "Refah" Müslüman partisi başkanlığını yapmıştır. Sonradan parti ismi "Rusya'nın Avrasya Partisi" olarak değiştirilmiştir. Üstelik bu parti Rusya'daki Müslüman toplumun çıkarlarını korumak için değil, vahhabilik çıkarları için çalışmaktaydı.

---

¹ "Den" (sonradan "Zavtra") gazetesi ve "Elementy" dergisi etrafına toplanan, 1990-1994 yılında ülkedeki liberal reformlara karşı çıkan bir grup siyasetçiler.

Aleksandr Dugin Hıristiyanlık, İslam, Budizm ve Yahudilik gibi Rusya'daki geleneksel dinlerin birliği ve eşitliği olması gerektiğini savunmaktadır. Avrupa Birliği, İnan, Hindistan, Çin Halk Cumhuriyeti, Japonya gibi ũlkelerle işbirliği yapılması gerektiğini vurgulamaktaydı.

Niyazov ise Moskova-Astana-Duşanbe-Tahran-Bağdat ekseninde Rusya ile İslam Dũnyası arasında stratejik ittifak kurulması gerektiğini ũne sũrmekteydi. Ayrıca bu ittifaka Kabil ve bazı Arap ũlkelerinin de katılma ihtimali vardı.

Avrasyacılık akımı zaman zaman biręok gruplar tarafından eleştirilere uğramış. Rus milliyetęisi V. Aksyuçits: "Doğuya yŕnelim aynı zamanda yeni ũtopyaya yŕnelim demektir. Avrasyacılar aynen Batıcılar gibi Rus Ortodoks medeniyetini yok etmeye ęalıřmaktadır. Avrasyacılık Rus kũltũrũnũn ve devletinin canlanmasına engel olmaktadır" (AKSYUÇİTS, 2002) diye eleştirmiş. Tatar milliyetęisi R. Hakimov ise "Rusya'da Slav-Tũrk birliği yoktur. Avrasyacılık Rusya'daki yeni totaliter ideolojidir" (LUŞNİKOV: <http://www.lib.csu.ru>) diye eleştirmiştir.

Tũm eleştirilere rağmen Avrasyacılık gũnũmũz Rusya'sında halk tarafından desteklenmektedir. Neo-Avrasyacılık diye adlandırdığımız yeni Avrasyacılık 1980'lerin sonunda Aleksandr Dugin tarafından ortaya atılmıştır. Felsefi temellerini 1920 yılında Avrupa'da sığınan Rus mũlteci aydınları tarafından sunulan Klasik Avrasyacılıktan alan Yeni Avrasyacılar onu daha da geliştirmiştir. Yeni Avrasyacılık dũřũncesinde Dugin felsefede gelenekselcilik, jeopolitikte bũtũn Avrasya ũlkelerinin Batı karşıtı bir blokta birleşmesi, sosyal alanda ideal toplum ve kolektif yaklaşım, ekonomide sosyalizm ve kapitalizm arasında ũęũncũ yol, dinde ise Avrasya'nın bũtũn geleneksel dinlerinin yeni ateizm dalgasına karşı mũcadelesi kavramlarını benimsemiştir (ęOMAK, 2006:157). Dugin ve Niyazov arasındaki Avrasya tartışmasında Dugin'in ekolũ hayatta kalabilmişti. Dugin'e gŕre gũnũmũzde Avrasyacılık toplumun en ihtiyağı olan bir modeldir.

Avrasyacılık ve Rusya Dış Politikası

Avrasyacı dũřũnceye gŕre Rusya dış politikada eski SSCB'nin yũrũttũđũ dış politikadan (Batı'ya Şiddetle karşı ęıkma, «haydut devletler» olarak adlandırılan Kuzey Kore, Irak, Kũba v.s gibi ũlkelerle stratejik ortaklık kurma) vazgeğmeli. Ancak

ABD'nin kurallarına da her zaman uymamalı. Çağdaş Rusya kendi bağımsızlığını ve egemenliğini sadece çok kutuplu dünya oluşturarak koruyabilir. Amerikan merkezli tek kutuplu dünyada ise Rusya kendi bağımsızlığını ve kimliğini kaybeder. Bu yüzden dünyada çok kutuplu sistemin oluşmasını sağlamak çağdaş Rus dış politikasının en önemli amacıdır. Çok kutuplu sistemi oluşturmak için stratejik ittifaklar kurmak gerekir. Çünkü yeterli güce sahip olmadığı için Rusya tek başına bunu yapamaz (DUGİN, Osnovy Geopolitiki (Jeopolitik Temelleri), 1999). Çağdaş dünyada tarihi ve kültürel nedenlerden dolayı çok kutuplu sistemin kurulmasını isteyen bazı jeopolitik kuruluşlar(devlet ya da birkaç devletten oluşan uluslararası örgüt) vardır. Bunları birkaç kategoriye ayırmak mümkündür.

Birinci kategori bölgesel güçler olarak sayılan Avrupa Birliği, Japonya, İran ve Hindistandır. Bu devletler Rusya ile stratejik ortak haline gelirse taraflar bir birlerinin eksiklerini tamamlayabilirler. Rusya bu devletlere doğal kaynak, silah ve siyasi destek verebilir karşılıklı olarak Avrupa Birliği ve Japonya'dan ekonomik ve teknolojik destek alır. İran ve Hindistan'ın siyasi desteği ile güneyde etkisini arttırabilir. Böylece taraflar bir birlerini tamamlayarak ABD merkezli tek kutuplu dünyaya karşı güçlü ittifak oluşturabilir. (DUGİN, Osnovnie Prinsipi Evraziskoi Politiki (Avrasya Polikasının Temel Prensipleri))

İkinci kategori Çin, Pakistan ve Arap ülkeleridir. Ancak bu ülkeler dış politikasında Rusya ile stratejik ortak olmaya öncelik vermiyor. Ayrıca Japonya, İran ve Hindistan'ı Çin, Pakistan ve Arap ülkeleri ile aynı ittifak altına toplamak imkânsızdır. Çünkü bu devletlerarasında bazı çözülmeyen sorunlar vardır. Bu kategorideki ülkeler ile Rusya çok dikkatli davranması lazım. Onları Avrasya ittifakına dâhil etmemek, aynı zamanda Batı ittifakına katılmasına da engel olmak gerekir.

Üçüncü kategoride üçüncü dünya devletleri vardır. Bu kategoride öncelik BDT ülkelerine verilmelidir. Eski Sovyet ülkelerini tekrar kendi etkisi altına almak için onları da Avrasya ittifakına dâhil etmek gerekir. Ayrıca Asya Pasifik bölgesinde Japonya'nın güçlenmesini, Asya'da ise İran ve Hindistan'ın etkili olmasını sağlayarak bu bölgelerdeki küçük devletleri de etki altına almak mümkündür (DUGİN, Osnovnie Prinsipi Evraziskoi Politiki (Avrasya Polikasının Temel Prensipleri) <http://www.lib.csu.ru>).

Avrasyacılık hareketini Rusya’da destekleyen isimler arasında eski başbakan Yevgeni Primakov, eski Duma başkanı Gennadi Seleznyov, Rusya Müslümanları Merkezi İdaresi Başkanı Talgat Tajuddin, eski Moskova Belediye Başkanı Yuri Lujkov v.b sıralamak mümkündür. Bu hareketin en önemli destekçileri ise Rusya başkanı Vladimir Putin ve Kazakistan başkanı Nursultan Nazarbayev’tir. Şanghay İşbirliği Örgütü (ŞİÖ), Kolektif Güvenlik Anlaşması Örgütü (KGAÖ) ve Avrasya Ekonomi Topluluğu (AET) gibi örgütlerin kurulması Avrasyacılık fikirlerinin pratikte uygulanmasının bir örneğidir.

1.2 Rusya Dış Politikasını Etkileyen Doktrinler

1.2.1 Rusya Federasyonu Dış Politika Doktrini

Rusya Federasyonu 1991 yılından bu yana kendi dış politikasını sağlamlaştırmak için ve küreselleşen dünyada pozisyonunun ne olması gerektiğini belirlemek için “Dış Politika Doktrini”ni kabul etmiştir. Bu doktrinler farklı devlet başkanları döneminde bazı değişimlere uğramıştır. Sovyetler Birliği dağıldıktan sonra, Rusya’da 1993 Nisan’da dönem başkanı Boris Yeltsin tarafından ilk “dış politika doktrini” onaylanarak yürürlüğe girmiştir. Bu doktrine göre Rusya Federasyonu dış politikasının temel ilkeleri ve öncelikleri:

- a) Rusya Federasyonu’nun egemenliğini, bağımsızlığını ve toprak bütünlüğünü korumak. Rus sınırında, yakın bölgelerde ve tüm dünyada istikrarı sağlamlaştırmak;
- b) Rusyalıların haklarını, özgürlüğünü, onurunu ve refahını korumak;
- c) Ülkede demokratik reformların ilerlemesi için elverişli koşullar sağlamak;
- d) Piyasa ekonomisinin kurulması için mali ve teknik destek sağlamak, rus üreticilerin rekabet gücünü geliştirmek ve onların dünya piyasasındaki çıkarlarını korumak;
- e) BDT ülkeleri ve başka da yakın komşular ile yeni eşit ve karşılıklı ilişkiler oluşturmak, Batı ülkeleri ile ilişkileri daha da geliştirmek;

- f) Yeni dünya düzeninde Rusya Federasyonu'nun etkisini arttırmak, Uluslararası sorunları çözüme ve küresel meselelerde aktif rol oynamak. (Rusya Federasyonu Dış Politika Doktrini, 1993)

Doktrin, Moskova'nın dış politikada BDT ülkelerine öncelik vermesi gerektiğini vurgulamaktaydı.

Rus dış politikasının geleneksel yönlerinden biri de Orta Doğu'ya yönelik politikasıdır. Arap-İsrail ihtilafının çözülmesi ve bölgede çok taraflı güvenlik sisteminin kurulması Rusya için çok önemlidir. Çünkü söz konusu bölge jeopolitik olarak Rusya'nın "arka bahçesi" sayılan Orta Asya ve Kafkasya sınırlarına çok yakın konumdadır. Dolayısıyla Orta Doğu'daki istikrarsızlıklar Orta Asya ve Kafkasya'yı etkilemektedir. Ayrıca bu bölgede bol miktarda petrol rezervleri de bulunmaktadır. Böylece Rusya'nın Orta Doğu'ya yönelik aktif bir dış politika izlemesi gerekmektedir (Rusya Federasyonu Dış Politika Doktrini, 1993). 1993 yılında yürürlüğe giren dış politika doktrini Irak'taki sorunların çözümünde Rusya'nın rolünü artırmak ve bölgenin silah ve hammadde pazarında Rusya'nın varlığını güçlendirmek gibi amaçları da içermektedir.

28 Haziran 2000 yılında Rusya Federasyonu'nda yeni "Dış Politika Doktrini"² yürürlüğe girmiştir. Bu belge uluslararası sistemi ve Rusya'nın jeopolitik konumunu farklı şekilde tanımlamaktadır. Ayrıca Doktrinde ABD'nin kendi etkisi altındaki tek kutuplu dünya sistemini kurma eğiliminin Rusya için yeni tehdit olduğu vurgulanmaktadır. Beyaz Rusya ile Rusya Federasyonu arasındaki ittifakın daha da güçlenmesi de söz konusu doktrinin temel ilkelerindedir. Asya'ya yönelik dış politikada ise Çin ve Hindistan ile ilişkilerin geliştirilmesine öncelik verilmektedir. Avrupa'daki en önemli ortakları olarak Almanya, Fransa, İngiltere ve İtalya ön plana çıkmaktadır (Evolyutsiya Vneşnepolitičeskikh Kontseptsii (Dış Politika Konseptleri Evrimi), 2012).

Doktrinde XXI yüzyılda uluslararası ilişkileri düzenleyen merkez Birleşmiş Milletler olması gerektiği vurgulanmıştır. Küresel veya bölgesel meseleleri çözüme Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin rolünü azaltmaya çalışanlara Rusya'nın şiddetle karşı çıkacağı da ifade edilmiştir. Ayrıca, ABD merkezli "tek kutuplu" dünya düzeninin

---

² 28 Haziran 2000 yılında Rusya Federasyonu Cumhurbaşkanı Vladimir Putin tarafından onaylanmıştır

yerine “çok kutuplu” dünya sisteminin oluşması gerektiğini belirten Rusya, Batı’nın “küçük ortağı” olmayacağını da vurgulamaktadır.

Doktrinde, Rusya Federasyonu’nun Dış Politikada BDT ülkeleri ile ikili ve çok taraflı ilişkilere öncelik vereceği ifade edilmiştir. BDT ülkeleriyle ilişkiler iyi komşuluğa ve stratejik ortaklığa dayalı olması gerektiği ve bölgedeki Rusların hakları ve çıkarları uluslararası hukuk temelinde korunması gerektiği söz konusu doktrinde ifade edilmektedir.

Doktrinde, Rusya Federasyonu’nun Orta Doğu bölgesinde İran’la ilişkilerinin daha da geliştirilmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Bununla birlikte doktrinde, Rusya bölgedeki durumun dünya sistemine etkisini dikkate alarak, Orta Doğu ülkelerini istikrara kavuşturmak için çalışacak denilmiştir (Rusya Federasyonu Dış Politika Doktrini, 2000).

Vladimir Putin’in onayladığı bu doktrinde daha çok yeni dünya düzenin oluşturma, uluslararası güvenlik, uluslararası ekonomik ilişkiler, insan hakları ve uluslararası ilişkiler gibi konulara değinilmiştir. Dış politika önceliklerinde ise eski doktrindeki gibi ilk sırada BDT ülkeleridir sonra sırasıyla Asyalı devletler, Avrupa ülkeleri, NATO, Asya Pasifik Bölgesi, Orta Doğu ve Afrika ülkeleri gelmektedir.

12 Temmuz 2008 yılında Rusya’da yeni “Dış Politika Doktrini”³ yürürlüğe girmiştir. Medvedev Doktrini olarak da adlandırılan bu belge yeni dünya düzeninde Rusya Federasyonu’nun yeri, Rus dış politikasının amaçları ve hedefleri, küreselleşme ve küresel sorunların çözümünde Rusya’nın rolü v.s gibi konuları içermektedir. Ayrıca doktrinde Rusya ilk defa kendini “Avrasya’daki büyük güç” olarak tanımlamaktadır.

Doktrin’e göre küresel meseleleri çözmeye katılması için Rusya Federasyonu yeterli kaynaklara ve araçlara sahiptir. Belgede ülkenin ekonomik ilerlemesi, siyasi istikrarlılığı ve önemli uluslararası örgütlere katıldığı bahsedilmektedir. Doktrin Rusya’nın açık, öngörülebilir ve pragmatik bir dış politika izlediğini vurgulamaktadır. 90’lı yıllarda Batı uzmanları tarafından söylenen Rusya’nın artık dünya çapında bir “süper güç” değil, “bölgesel güç” olduğuna dair fikirleri Rusya Federasyonu tarafından

---

³ 12 Temmuz 2008 yılında Rusya Federasyonu Cumhurbaşkanı Dmitri Medvedev tarafından onaylanmıştır.

reddedilmektedir. Çünkü “bölgesel güç” kavramı devletin sadece bir bölgede olduğunu ifade etmektedir. Rusya Federasyonu ise Avrupa’da, Asya’da, Asya Pasifik bölgesinde, Orta Doğu’da hatta Amerika kıtasında bile çıkarları olan bir devlettir. (Rusya Federasyonu Dış Politika Doktrini, 2008)

Doktrinde son 20 yılda uluslararası ilişkilerde gerçekleşen değişiklikler bahsedilmektedir. Soğuk Savaş’ın sona ermesiyle, nükleer savaş dâhil olmak üzere, büyük savaş tehdidi ortadan kalktı. Rus siyasetçilerine göre güç faktörü dünya politikasını etkileyen tek faktör olmamalı. Devletlerin uluslararası politika üzerinde etkili olması için temel faktörler olarak ekonomik, bilimsel, teknolojik, demografik ve ekolojik faktörlerin öne çıkması lazım.

Söz konusu doktrin Rusya Dış Politikasının tüm yönleri hakkında bilgi vermektedir. Her zamanki gibi bu doktrinde de BDT ülkelerine öncelik verilmektedir. Rusya uluslararası terörizm, ekstremizm, uyuşturucu ticareti, uluslararası cinayet ve yasadışı göç gibi ortak sorunlara karşı BDT ülkeleriyle beraber hareket etmek gerektiğini belirtmektedir. Bu bağlamda önce Afganistan’dan kaynaklanan terör ve uyuşturucu kaçakçılığının ortadan kaldırılması gerekmektedir. Bu dış politika doktrininde Rusya-Hindistan-Çin olmak üzere üç taraflı ilişkilere de öncelik verilmektedir. Ayrıca Türkiye, Mısır, Cezayir, İran, Suudi Arabistan, Suriye ve Lübnan gibi Orta Doğu ülkeleriyle de iki taraflı ve çok taraflı ilişkileri geliştirmek doktrinde vurgulanmaktadır (Rusya Federasyonu Dış Politika Doktrini, 2008).

Bu dış politika doktrini önceki doktrinin devamıdır. İki doktrinde de Rusya’nın kendi çıkarlarını savunacağı vurgulanmaktadır. Bazı uzmanlara göre bu belge NATO’nun genişlemesi ve füze savunma sisteminin Avrupa’ya yerleştirilmesine karşı tepkidir. Böylece Rusya BDT ülkeleri ile ilişkilere öncelik vererek ve AET(Avrasya Ekonomi Topluluğu), KGAÖ(Kolektif Güvenlik Anlaşması Örgütü), ŞİÖ(Şanghay İşbirliği Örgütü) gibi bölgesel örgütleri geliştirerek ABD’nin bu bölgelere genişlemesini engellemeye çalışmaktadır.

Rusya Federasyonu’nun dördüncü ve en son “Dış Politika Doktrini” 12 Şubat 2013 tarihinde Devlet Başkanı Vladimir Putin tarafından onaylanmıştır. Bu doktrine göre 2008 yılından bu yana dünya sistemi daha istikrarsız ve tahmin edilemez hale gelmiştir. Bunun temel nedenleri: Birincisi: Küresel kriz. İkincisi: Batı’nın diğer ülkelerin iç

işlerine müdahale etmesi. “Arap Baharı” bunun bir örneğidir. Bu faktör uluslararası ilişkileri kaosa ve kontrol edilemez hale getirmektedir. Üçüncü: BM rolünün azaltılmasıdır. Küresel meseleler BM Güvenlik Konseyi izni olmaksızın tek taraflı yaptırımlarla ve güç kullanarak çözülmeye çalışılmaktadır. Dördüncü: bilgi alanlarındaki tehditler.

Rusya Federasyonu'nun yeni “Dış Politika Doktrini” beş temel alt başlığa ayrılarak kaleme alınmıştır. Bu alt başlıkları böyle sıralayabiliriz:

1. Genel Hükümler
2. Çağdaş Dünya ve Rusya Federasyonu'nun Dış Politikası
3. Küresel Sorunları çözmeye Rusya Federasyonu'nun öncelikleri
4. Bölgesel Öncelikler
5. Rusya Federasyonu Dış Politikası oluşumu ve uygulanması

Giriş niteliğini taşıyan “Genel Hükümler” bölümünde Dış Politika Doktrininin temel dayanağı Rusya Federasyonu Anayasası, Federal yasalar, Rusya Federasyonu'nun 2020 yılına kadar ulusal güvenlik stratejisi, Rusya Federasyonu Askeri Doktrini v.s gibi kanunlar olduğunu beyan etmektedir. Aynı bölümün 4. maddesinde Rusya Federasyonu Ulusal Güvenliği'nin temel önceliği birey, toplum ve devlet çıkarlarının korunması olduğu vurgulanmıştır. (Rusya Federasyonu Dış Politika Doktrini, 2013)

“Çağdaş Dünya ve Rusya Federasyonu'nun Dış Politikası” bölümünde Batı'nın uluslararası ilişkiler sistemindeki rolünün ve otoritesinin azalmaya başladığını, Doğu'nun ise (Asya-Pasifik Bölgesi devletleri) gücünün arttığı vurgulanmaktadır. Devletlerin uluslararası politikayı etkilemesinde önemli rol oynayan askeri güç faktörüne yanı sıra ekonomik, bilimsel, teknolojik, demografik ve ekolojik faktörlerin de öne çıktığı bu bölümün 10. maddesinde bahsedilmektedir. Ayrıca Moskova resmi belgede ilk kez “yumuşak güç” kavramını kullanmıştır. Doktrinin 20. maddesinde “yumuşak güç” çağdaş uluslararası politikanın ayrılmaz parçasıdır denilmektedir. Bölümün 25. maddesinde ise Rusya'nın açık, öngörülebilir ve pragmatik bir dış politika yürüttüğü ifade edilmiştir.

Doktrinde küresel sorunları çözmeye Rusya Federasyonu'nun öncelikleri yeni dünya düzeninin oluşumu, uluslararası ilişkilerde hukukun üstünlüğü, uluslararası güvenliğin güçlendirilmesi, uluslararası ekonomik ve çevresel işbirlikleri, uluslararası sosyal işbirlikleri ve insan hakları olarak belirlenmiştir.

Toplam 104 maddeden oluşan dış politika doktrininde Rusya Federasyonu'nun bölgesel öncelikleri bölümüne önemli yer verilmiştir. Bunu söz konusu bölümün 53 maddeden oluşmasından anlamak mümkündür. Doktrine göre Rusya'nın bölgesel öncelikleri listesinde geleneksel olarak BDT ülkeleri ilk sıradadır. Doktrinin 44. maddesinde Rusya BDT ülkelerinin daha derin entegre olabilmeleri için "Avrasya Ekonomik Birliğini" kurmayı hedefler. Bu birliğin gelecekte Avrupa ile Asya-Pasifik bölgeleri arasındaki köprü rolünü göreceği de teyit edilmektedir. Ayrıca Moskova modern güvenlik sisteminin önemli unsuru olarak Kolektif Güvenlik Anlaşması Örgütü'nü (KGAÖ) görmektedir. Bu örgütü çağdaş sorunlar ve tehditlere karşı dayanabilecek evrensel bir örgüte dönüştürmek istemektedir. Aynı bölümün 51. maddesinde Rusya Abhazya ve Güney Osetya'nın bağımsız devlet olarak ayağa kalkması ve uluslararası konumunu güçlendirmesi için her türlü destekte bulunacağını belirtmektedir. (Rusya Federasyonu Dış Politika Doktrini, 2013)

Doktrinin 88-90 maddelerinde Rusya Federasyonu'nun Orta Doğu ve Kuzey Afrika bölgesinde meydana gelen olaylara nasıl davranışta bulunacağı dile getirilmektedir. Belgenin 88. maddesine göre Rusya Orta Doğu bölgesinin istikrarlaşması için önemli katkı sağlayacaktır. Bölge devletlerinin barışa erişmesi için her türlü yardımda bulunacağı ifade edilmiştir. Bu ilişkilerde bölgedeki devletlerin iç işlerine karışmaması ve egemenliğine ve toprak bütünlüğüne saygı duyulması gerektiği **de ayrıca altı çizilmiştir**. BM Güvenlik Konseyi'nin daimi üyesi statüsünü kullanarak Rusya, Arap-İsrail ihtilafını çözmeye gayret edecektir. Orta Doğu'yu kitle imha silahı tehdidi olmayan güvenli bölgeye dönüştürmek de Rusya'nın temel hedeflerindedir. 89. maddede İran'ın nükleer programına ilişkin sorunları siyasi-diplomatik yollarla aşamalı olarak çözülmesi gerektiği beyan edilmiştir. Ayrıca Rusya İslam dünyası ile ilişkileri geliştirmek için İslam İşbirliği Teşkilatı'ndaki gözlemci üye statüsünü değerlendirecektir.

Sonuç niteliğini taşıyan “Rusya Federasyonu Dış Politikası oluşumu ve uygulanması” bölümünde genelde Rus dış politikasının uygulanmasında önemli olan kurumların vazifeleri ve fonksiyonları ifade edilmektedir (Rusya Federasyonu Dış Politika Doktrini, 2013).

Rusya’da 1991’den günümüze kadar onaylanarak yürürlüğe giren “Dış Politika Doktrinleri” dikkatli incelendiği zaman Rusya’nın “yakın çevresi” olarak adlandırdığı bölgede kendi nüfuzunu genişletmek istediğini fark etmek mümkündür. Çünkü Rusya dış politikasında her zaman “yakın çevreye” öncelik vermektedir.

1.2.2 Rusya Federasyonu Güvenlik Konsepti

Devleti uluslararası ilişkilerin temel aktörü olarak kabul eden realizm, uluslararası ilişkiler ve uluslararası politikayı devletlerarasındaki mücadele süreci olarak ele almaktadır. Realizm’e göre güç uluslararası ilişkileri anlamada en temel kavramdır. Dünyada istikrarın sağlanması ve çatışmaların çözülmesi de gücün kullanımıyla ilişkilendirilmektedir. Realistlere göre, “ulusal güvenlik” uluslararası ilişkilerin temel konularından biridir. Realist yaklaşım uluslararası ilişkilerde askeri ve siyasi konuları içeren siyaseti “yüksek politika”, ticaret, finans, sağlık gibi konuları içeren siyaseti ise “alçak politika” olarak nitelendirmektedir. Güç devletlerin kendi çıkarlarını pekiştirmek ve amaçlarına ulaşmak için kullandıkları temel unsurdur.

Realistler her devletin kendi güvenliğini kendisi sağlamak zorunda olduğunu vurgulamaktadır. Eğer ulusal çıkarın güvenliği için savaş yapılması gerekirse yapılmalıdır (KARABAYRAM, 2011). Genel anlamda güvenlik bir devletin toprak bütünlüğüne, ulusal çıkarlarına ve değerlerine yönelik tehditlerin olmaması, güvenilirlik, sağlamlık demektir. Devletler ancak ulusal güvenliğini sağladıktan sonra başka amaçlarına ulaşmak için çaba gösterebilirler.

17 Aralık 1997 tarihinde Rusya’da dönem başkanı Boris Yeltsin tarafından “Ulusal Güvenlik Konsepti” imzalanarak yürürlüğe girmiştir. Bu belge NATO’nun genişlemesi Rusya için büyük tehdit olduğunu vurgulamaktaydı. Ayrıca ülke içindeki istikrarsızlıklar, ekonomik ve toplumsal çöküşler de Rus güvenliğine tehdit eden temel unsurlar olarak nitelendirilmekteydi. Güvenliğin askeri boyutu kadar ekonomi boyutunu da önemseyen bu belgede dış tehditlerden çok iç tehditlere vurgu yapılmıştır (YAPICI,

2010). Konseptte göre ekonomide yaşanan krizler Rusya Federasyonu'nun güvenliğine yönelik tehditlerin temel kaynağıdır (Rusya Federasyonu Ulusal Güvenlik Konsepti, 1997).

Konsepte Rusya Federasyonu'nun ulusal güvenliği kavramı ülkedeki tek güç kaynağı olan çok uluslu Rusya halkının güvenliği olarak açıklanmıştır. Söz konusu "Ulusal Güvenlik Konsepti" dört temel alt başlık altına toplanmıştır. Bunlar:

- a) Rusya Federasyonu Dünya Toplumunda(World Community)
- b) Rusya'nın Ulusal Çıkarları
- c) Rusya Federasyonu Ulusal Güvenlik Tehditleri
- d) Rusya Federasyonu Ulusal Güvenliğini sağlama.

"Rusya Federasyonu Dünya Toplumunda" başlıklı birinci bölümde dünya toplumunun bir parçası olan Rusya'nın genel karakteristik özellikleri ve Soğuk Savaş sonrası Rusya'nın yeni jeopolitik konumu hakkında bahsedilmiştir. Güçlü ekonomik ve siyasi potansiyele sahip olan bazı devletlerin daha da sağlamlaştığı ifade edilmektedir. Küresel sorunların tek taraflı çözülmemesi gerektiğini belirten bu bölümde Rusya'nın çok kutuplu dünya oluşumunda önemli rol oynayacağı vurgulanmıştır.

İkinci bölümde Rusya'nın Ulusal çıkarları tanımlanmıştır. Belgede Rusya Federasyonu'nun ulusal çıkarları birey, toplum ve devletin ekonomik, askeri, sosyal, bilgi ve çevre gibi alanlardaki çıkarlarının toplamı olarak tanımlanmıştır. Konseptte göre bireylerin çıkarları Anayasadaki hakları ve özgürlüklerinin korunması, kişisel güvenlik, yaşam kalitesini ve standartlarını yükseltme ve fiziksel, manevi ve zihinsel olarak kendini geliştirmektir. Toplumun çıkarları demokrasinin güçlenmesi, sosyal uyumun sağlanması ve Rusya'nın manevi olarak canlanmasıdır. Devletin çıkarları ise anayasal düzenin korunması, Rusya'nın egemenliğini ve toprak bütünlüğünü korumak, siyasi, ekonomik ve sosyal istikrar sağlamak, yasaların koşulsuz uygulanması ve ortaklığa dayalı uluslararası işbirliğinin geliştirilmesidir.

"Rusya Federasyonu Ulusal Güvenlik Tehditleri" bölümünde Rusya'nın ulusal güvenlik tehditleri belirlenmektedir. Olumsuz ekonomik koşullar ülkede cinayetin, terör tehdidinin ve etnik çatışmaların çoğalmasına sebep olmaktadır. Konseptte bu krizin

siyasi, sosyal ve manevi alanlarda derinleşmesi demokratik kazanımlar kaybına yol açabileceği de vurgulanmıştır. Belgede Ulusal Güvenlik tehditlerinin uluslararası boyutu aşağıdaki gibi sıralanmıştır:

- a) Rusya Federasyonu'nun dünyadaki siyasi, ekonomik ve askeri etkisinin azalması tehlikesi;
- b) Askeri-politik blokların ve ittifakların güçlenmesi, özellikle NATO'nun doğuya genişlemesi;
- c) Rus sınırlarına yakın alanlarda yabancı askeri üslerin veya büyük askeri birliklerin çıkma olasılığı;
- d) Bağımsız Devletler Topluluğu entegrasyon süreçlerinin zayıflaması;

Konsepte dünya sistemini çok taraflı olarak tanımlayan Rusya, uluslararası sistemdeki temel sorunların tek taraflı çözülmesinin mümkün olmadığını vurgulamaktadır. Açıkça ifade edilmese de buradan Rusya'nın ABD merkezli tek kutuplu dünya sisteminin kendine tehdit olarak gördüğünü anlamak mümkündür.

Dördüncü bölümde Rusya Federasyonu ulusal güvenlik politikasının geliştirmeye ve uygulamaya Rusya Federasyonu başkanı, Rusya Federasyonu Federal Meclisi ve Rusya Federasyonu Güvenlik Konseyi'nin katılacağı belirtilmiştir. Ulusal güvenliği sağlamada önemli hedefler olarak ekonomik kalkınma, RF anayasasını geliştirme, Rusya'da yaşayan etnik gruplar arasında uyumlu ilişkiler oluşturmak, dünyanın önde gelen ülkeleri ile ortaklıklar kurarak Rusya'nın uluslararası güvenliğini sağlamak, askeri ve bilgi alanlarında ülkenin güvenliğini güçlendirmek olarak belirlenmiştir (Rusya Federasyonu Ulusal Güvenlik Konsepti, 1997).

Bu "Ulusal Güvenlik Konsepti" ülkedeki ekonomik krizden ve oligarkların etkin olduğu sistemden dolayı aynı 1993 yılında yürürlüğe giren "Dış Politika Doktrini" ve "Askeri Doktrin" gibi kâğıt üzerinde kalmış (YAPICI, 2010:203).

10 Ocak 2000 tarihinde Rusya Federasyonunda yeni "Ulusal Güvenlik Konsepti" yürürlüğe girmiştir. Bu belge 1997 yılında onaylanan konseptin yeni versiyonudur. Yeni konseptte Rusya'nın ulusal çıkarları ve hedefleri değişmemiştir. Yeni konsept üzerinde çalışmalar bahar 1999 yılında Yeltsin döneminde başlamıştı. O zaman Vladimir Putin

Rusya Federasyonu Güvenlik Konseyi sekreteri görevindeydi. 10 Ocak 2000 tarihinde ise Putin Rusya başkanı vekili olarak bu konsepti onaylamıştır. Konseptin öncelikli hedefi Rusya'nın siyasi, ekonomik ve askeri gerilemesini durdurmaktır.

Konsepte Rusya Federasyonu'nun dünya toplumundaki yeri, ulusal çıkarları, ülkeye yönelik tehditler ve bu tehditlerden nasıl korunabileceği dile getirilmiştir. Belgede Rusya'nın güvenliğine yönelik tehditlerin kaynağı ülke içinde ve hala devam eden ekonomik kriz olduğu ifade edilmektedir. Konseptte Rusya'nın ABD merkezli tek kutuplu dünya düzeninin oluşmasına karşı olduğu belirtilmektedir. Konseptte göre ABD ve NATO merkezli tek kutuplu dünya sisteminde BM ve AGİT gibi uluslararası örgütlerin etkinliği zayıflayacaktır. Dolayısıyla Rusya'nın uluslararası sorunları çözmede etkisi azalacaktır.

Rusya'nın Ulusal Güvenliğine tehdit eden temel konular konseptte şu şekilde sıralanmaktadır:

- a) Kitle imha silahlarının ve balistik füzelerin yayılması;
- b) Bazı ülkelerin ve devletlerarası kurumların BM ve AGİT gibi uluslararası güvenlik mekanizmalarının rolünü azaltmaya çaba göstermesi;
- c) NATO'nun doğuya genişlemesi;
- d) Rusya Federasyonu'nun dünyadaki siyasi, ekonomik ve askeri etkisinin azalması;
- e) Rusya'nın "Yakın Çevresinde" çatışmaların ivme kazanması;
- f) Rusya'dan toprak talebinde bulunması (Rusya Federasyonu Ulusal Güvenlik Konsepti, 2000).

Vladimir Putin tarafından onaylanan bu belge daha çok NATO tehdidine odaklanmaktadır. Buna sebep olarak 1999 yılında Polonya, Macaristan ve Çek Cumhuriyeti'nin NATO'ya üye olmasını ve Kosovo Operasyonlarını söylemek mümkündür. Ayrıca konseptte NATO'nun BM Güvenlik Konseyi izni olmaksızın güç kullanması Rusya için büyük tehdit olduğu vurgulanmaktadır (YAPICI, 2010:229).

Belgede devletin temel görevlerinden biri olarak askeri güvenliğin sağlanması gösterilmesine rağmen Rusya halen ordu reformunu gerçekleştirememiştir. Rus ordusu ABD ordusu ile karşılaştırıldığında modern silahlarla donatılmamış. Askeri harcamalar da ABD'ye göre çok daha düşüktür. Dış politikada ise Rusya'nın etkisi azalmaktadır. Bazı uzmanlar Rusya'nın dünyada süper güç olmak için yeterli kaynaklara sahip olmadığını öne sürmektedir. Ayrıca Rusya'nın Ukrayna, Transkafkasya ve Orta Asya'daki etkisi azalmaktadır. Rusya'nın onayı olmaksızın ABD'nin füze savunma sistemini Doğu Avrupa'ya yerleştirmesi Moskova'nın dünyadaki etkisinin azalmakta olduğunu bir örneğidir.

12 Mayıs 2009 yılında Rusya Federasyonu başkanı Dmitri Medvedev tarafından "2020 yılına kadar Rusya Federasyonu Ulusal Güvenlik Stratejisi" onaylanarak yürürlüğe girmiştir. 2000 yılında yürürlüğe giren RF ulusal güvenlik konseptinin eskirdiğini, dolayısıyla Rusya'nın yeni ulusal güvenlik stratejisine ihtiyaç duyduğunu Dmitri Medvedev 2008 yılında açıklamıştı.

Ulusal Güvenlik Stratejisinin temel öncelikleri olarak şunlara yer verilmiştir:

- a) Ulusal Savunma;
- b) Devlet ve Toplum'un güvenliği;
- c) Demokrasi ve Sivil Toplumun geliştirilmesi;
- d) Ulusal ekonominin rekabet gücünü arttırmak;
- e) Rusya Federasyonu'nun toprak bütünlüğünü ve egemenliğini korumak;
- f) Rusya Federasyonu'na "süper güç" statüsünü yeniden kazandırmak (2020 yılına kadar Rusya Federasyonu Ulusal Güvenlik Stratejisi, 2009).

Belgenin 6. maddesinde "ulusal güvenlik", "RF'nin ulusal çıkarları", "ulusal güvenlik tehditleri", "stratejik ulusal öncelikler", "ulusal güvenlik sistemi", "RF ulusal güvenliğini sağlayan güçler" ve "RF ulusal güvenliğini sağlamak için kullanılan araçlar" gibi temel kavramlar açıklanmıştır.

2020 yılına kadar geçerli olan bu stratejide Rusya'nın ulusal güvenliği için tehdidin nereden geleceği, açık olmasa da, bahsedilmiştir. Rusya'nın ABD ile "eşit ortaklık" arayışı içinde olacağı vurgulanan belgede ABD'nin doğu Avrupa ülkelerine yerleştirmeyi planladığı "füze kalkanı"nın Rusya'nın ulusal güvenliğine yönelik en önemli tehdidi oluşturduğu ifade edilmektedir. Enerji kaynaklarını elde etme mücadelesinin uluslararası ilişkilerde giderek daha önemli rol oynayacağı vurgulanan belgede bu mücadeleler esnasında ortaya çıkan sorunları askeri güç kullanarak çözme çabalarının da göz ardı edilmeyeceği ifade edilmektedir. Ayrıca stratejinin 12. maddesinde "Rusya Federasyonu ve müttefiklerinin sınırları yakınındaki mevcut güç dengesi ihlal edilebilir" ifadesine de yer verilmiştir. Stratejide söz konusu "güç dengesi ihlali" hakkında ayrıntılı bilgi verilmediği gibi herhangi bir ülkeye de özel atıfta bulunulmamıştır. Ancak belgenin 30. maddesinde bahsedilen "dünyanın önde gelen devletinin"⁴ ABD olduğunu anlamak zor değildir.

Belgede Rusya'nın G-8, G-20, RİC (Rusya Federasyonu, Hindistan ve Çin) ve BRİC (Brezilya, Rusya Federasyonu, Hindistan ve Çin) gibi kuruluşlarla işbirliğini geliştireceği vurgulanmaktadır. BDT, KGAÖ ve Avrasya Ekonomi Topluluğu ile ilişkilerin geliştirilmesi Rusya dış politikasının öncelikli yönü olarak belirlenmiştir. Ayrıca Kolektif Güvenlik Anlaşması Örgütü'nün bölgesel sorunları ve askeri-siyasi ve askeri-stratejik tehditleri önlemede temel araç olduğu da belgede ifade edilmektedir. Stratejinin 15. maddesinde Şanghay İşbirliği Örgütü'nün siyasi kapasitesinin güçlendirilmesi Rusya için önemli olduğu belirtilmiştir.

Stratejide Irak ve Afganistan'daki durum, Orta Doğu'daki istikrarsızlıklar, Güney Asya ve Afrika'nın bazı ülkelerindeki çatışmalar ve Kore yarımadasındaki kriz gibi olayların uluslararası politikayı olumsuz etkilediği vurgulanmaktadır. Belgeye göre Orta Doğu, Barents denizi, Arktika, Hazar denizi havzası ve Orta Asya gibi bölgelerde enerji kaynaklarına sahip olmak için rekabet artacaktır (2020 yılına kadar Rusya Federasyonu Ulusal Güvenlik Stratejisi, 2009: <http://www.scrf.gov.ru/documents/99.html>). Özellikle son zamanlarda Arktik Okyanusu'ndaki enerji kaynakları üzerindeki tartışmalar Rusya ulusal güvenliğine tehdit yapmaktadır. Arktik Okyanusu'na kıyısı olan 5 devletin (Rusya Federasyonu, ABD, Kanada, Norveç ve Danimarka) kıta sahanlığı

---

⁴ Ayrıntılı bilgi için bkz. "2020 yılına kadar Rusya Federasyonu Ulusal Güvenlik Stratejisi", 30. madde

anlaşmazlıkları bölgede ciddi kriz yaratmaktadır. Ayrıca dünyadaki petrol ve doğal gaz rezervinin %20'sinin söz konusu bölgede olması, durumu daha da gerginleştirmektedir.

Stratejide Rusya Federasyonu'nun ulusal çıkarları ve stratejik ulusal öncelikleri belirlenmiştir. Belgede Rusya'nın uzun vadeli ulusal çıkarları aşağıdaki gibi sıralanmaktadır:

- a) Ulusal ekonominin rekabet gücünün artırılması, demokrasi ve sivil toplumun geliştirilmesi;
- b) Rusya Federasyonu'nun toprak bütünlüğünü ve egemenliğini korumak, anayasa değişmezliğini sağlamak
- c) Rusya'yı tekrar dünya gücüne dönüştürmek.

Söz konusu strateji Rusya Federasyonu için yeni bir belgedir. Bundan öncekiler konsept ise bu 2020 yılına kadar geçerli stratejidir. Bu belgede ilk kez Rusya'nın stratejik ulusal öncelikleri tanımlanmıştır. Belgeye göre, stratejik ulusal öncelikler, devletlerin ulusal güvenliğini sağlaması için gerekli olan iç ve dış ihtiyaçlarıdır. Rusya Federasyonu'nun stratejik ulusal öncelikleri ulusal savunma, devlet ve toplum güvenliğidir. Belgede ulusal savunmanın gelişmesi için küresel ve bölgesel savaşların ve çatışmaların önlenmesiyle beraber ülkenin askeri güvenliği için stratejik caydırıcılığın da uygulanması gerektiği vurgulanmaktadır.

Belgenin 35. maddesinde devlet ve toplum güvenliği alanındaki ulusal güvenliğin stratejik hedefleri aşağıdaki gibi sıralanmaktadır: Rusya Federasyonu Anayasal sisteminin korunması; vatandaşların hakları ve özgürlüklerinin korunması; Rusya Federasyonu'nun egemenliği, bağımsızlığı ve toprak bütünlüğünün korunması; toplumda siyasi ve sosyal istikrarın sağlanması. (2020 yılına kadar Rusya Federasyonu Ulusal Güvenlik Stratejisi, 2009: <http://www.scrf.gov.ru/documents/99.html>)

Rusya'nın yeni ulusal güvenlik stratejisi oluşturmasına neden olan temel faktör olarak kısaca şunları söylemek mümkündür:

- a) NATO'nun Ukrayna ve Gürcistan'ı içine alacak şekilde genişlemesinden rahatsız olan Rusya, bu durumu ulusal güvenliğine tehdit olarak algılamaktadır.

- b) Çin Halk Cumhuriyeti'nin yükselen gücü Rusya için tehdittir.
- c) Avrupa Birliği'nin "Doğu Ortaklığı Projesi" kapsamında 6 eski SSCB ülkeleri ile (Beyaz Rusya, Azerbaycan, Ermenistan, Gürcistan, Ukrayna ve Moldova) isbirliği geliştirme çabası. Bu proje Rusya Federasyonu tarafından tepki ile karşılanmıştır.
- d) Nükleer silaha sahip ülkelerin sayısı artma riski.

Strateji önceki ulusal güvenlik konseptlere göre daha agresif görünmektedir. Aynı zamanda, stratejide gerçekte uyuşmayan bazı hususlar mevcuttur. Örneğin belgenin 1. maddesinde Rusya'nın XX asrın sonunda ortaya çıkan siyasi ve sosyo-ekonomik krizin etkisinden kurtulduğu, rus vatandaşlarının yaşam kalitesinin iyileştiği izah edilmektedir.

1.3 Rusya Federasyonu'nun Orta Doğu Politikasını Belirleyen Faktörler

1.3.1 Güvenlik

Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle Rusya Federasyonu uluslararası arenadaki kendi pozisyonunu kaybetmişti. Orta Doğu ve Afrika gibi bölgelerdeki müttefiklerini ve en önemli müttefiki sayılan Küba'yı kaybetmişti. Küba'da ABD'nin büyük kısmını kapsayan SSCB üssü bulunmaktaydı. ABD ise Türkiye, Güney Asya, Polonya, Japonya, Afganistan, Romanya, Irak ve Baltık devletlerinde kendi askeri üssünü inşa ederek Rusya'yı çevrelemeye çalışmaktaydı. ABD ve İngiltere uzun zamandır demokrasiyi bahane kılarak dünyada, özellikle eski SSCB sınırları etrafında, etkili olmaya çaba harcamaktaydı. Bazı Rus uzmanlarına göre NATO'nun Doğu Avrupa'ya füze kalkanı yerleştirmesi sadece İran'dan gelebilecek tehdit için değildir. Füze kalkanı projesinin asıl amacı zengin doğal kaynaklara ve geniş topraklara sahip olan Rusya Federasyonu'nun daha genişlemesini engellemektir. Libya'da yaşanan olaylar ABD'nin küresel yönetim için attığı adımlardan biridir. Ayrıca Avrupa'yı Orta Doğu petrolü ile tedarik etmenin en uygun yolu Libya üzerinden geçmektedir. Eğer aynı durum Suriye'de de yaşanacaksa Orta Doğu bölgesi tamamen ABD ve İngiltere başta olmak üzere Batı devletleri eline geçmiş olur. Bu nedenle Rus uzmanlarına göre Rusya Federasyonu Orta Doğu bölgesindeki Suriye ve İran gibi müttefiklerini asla kaybetmemelidir (BORŞ, 2013:76).

Ancak Suriye'nin durumu tamamen farklıdır ve Libya'da yaşananların aynı şekilde Suriye'de de tekrarlanması çok zordur. Suriye askeri Libya'ya göre daha güçlüdür. Bu yüzden muhalefetçilerin Batı devletlerinin müdahalesi olmadan iktidara gelmesi imkânsızdır. Ayrıca Beşar Esad rejiminin devrilmesi Suriye'de ve diğer Orta Doğu ülkelerinde durumun daha gerginleşmesine, hatta Ürdün, Lübnan ve Kürt nüfusun yoğun olduğu bölgelerde etnik ve dini çatışmaların ortaya çıkmasına neden olabilir. Diğer taraftan Suriye'de ekonomik ve politik çıkarları olan Rusya Federasyonu ve Çin de BM Güvenlik Konseyinde Batı devletlerinin Suriye'nin iç işlerine müdahale etmesine izin vermemektedir. Ayrıca Beşar Esad'ın iktidardan gitmesi Suriye-İsrail sınırındaki statükoyu bozabilir. 1973 yılında Golan Tepelerindeki çatışma neticesinde Suriye-İsrail sınırında oluşan “ne savaş ne de barış” durumundan memnun olan İsrail mevcut durumun değişmesini istememektedir. Suriye'nin Rusya Federasyonu için önemli olmasının diğer bir sebebi ise Tartus limanıdır. Rusya'nın elinde kalan iki dış deniz üssünden biri olan Tartus limanı Rusya Federasyonu için son derece önemlidir. Esasen Rusya'nın Karadeniz Filosu'na bağlı olan Tartus üssüne zaman zaman Rusya'nın savaş ve lojistik gemileri gönderilmektedir. Tartus üssü sayesinde Akdeniz'de boy göstermeye devam eden Rusya, bölgenin diğer deniz güçlerini rahatsız etmektedir. Suriye'nin diğer bölgeleri ile demiryolu ve karayolları ile bağlantılı olan Tartus Limanı yurtdışından gelecek her türlü kargonun başka yerlere ulaştırılması bakımından önemli konuma sahiptir. İthal edilen Rus silahlarının da aynı şekilde Tartus'a geldiği buradan da başka yerlere ulaştırıldığı söylenmektedir. Bu yüzden Suriye'de iktidar değişikliği Rusya için istenmeyen bir süreçtir. Moskova Devlet Uluslararası İlişkiler Üniversitesi(MGİMO) Orta Doğu Araştırma Merkezi uzmanı Aleksandr Krylov ABD ve müttefikleri Beşar Esad'ı tahttan indirirlerse Suriye etrafındaki dengesiz durumun daha da kötüleşeceğini ve Radikal İslam'ın Rusya Federasyonu ve Orta Asya sınırlarına doğru ilerlemesine yol açacağını iddia etmektedir (KRYLOV, 2013:45).

Orta Doğu bölgesinde İslamcı örgütlerin güçlenmesini de Rusya Federasyonu kendi ulusal güvenliği için tehdit olarak algılamaktadır. Çünkü istatistik verilere göre günümüzde Rusya Federasyonu'nda yaklaşık 20 milyon Müslüman yaşamaktadır. Geleneksel İslam (Rusya'da yaşayan Türk milletleri için geleneksel İslam Hanefi Mezhebi, kuzey Kafkasya'da yaşayan milletler için ise Şafi mezhebidir) taraftarları ve

vahabizm, selefizm, “Müslüman Kardeşler” örgütü taraftarları arasındaki ciddi çatışmalardan Rusya rahatsız olmaktadır. Şu anda Orta Doğu ülkelerinde iktidara gelmek isteyen üç grup vardır. Onlar:

1. Mücadelenin şiddet yöntemini reddeden ve siyasi pragmatizmi benimseyen “Müslüman Kardeşler” örgütü ve yandaşları
2. Batı devletleri tarafından “aşırı muhafazakâr İslamcılar” olarak adlandırılan ve genel olarak Müslümanların ilk üç kuşağının sahip olduğu dini telakkiye dönüşünü savunan Selefiler
3. Terörü siyasi araç olarak kullanan Cihatçılar.

Orta Doğu’daki son duruma bakıldığında bölgede radikal İslamcı partilerin, örgütlerin ve grupların güçlendiğini görmek mümkündür. Bu yüzden Rusya’nın iktidara gelen ya da bölgede etkili olan İslamcı partilerle ilişkiler kurması kaçınılmazdır. Kendisini Ortodoks kilisesinin koruyucusu ve Hıristiyan dünyasının temsilcisi olarak gören Rusya’nın Orta Doğu’da yaşayan Hıristiyanların çıkarlarını korumak için adımlar atması gerekmektedir.

1.3.2 Jeopolitik Konumu ve İslam Faktörü

Avrupa, Asya ve Afrika kıtalarını bir-birleriyle bağlayan, Süveyş Kanalı ile Akdeniz’i Hint Okyanusuna bağlayan, çeşitli uygarlıkların boy attığı, farklı kültürlerin kaynaştığı Orta Doğu bölgesi tarih boyunca önemli olaylara sahne olmuştur. Ayrıca çeşitli ticaret yollarının da geçtiği bu bölge tek Tanrı’ya inanan üç din Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslam’ın ortaya çıktığı topraklardır. Dolayısıyla bu topraklara hakim olmak için tüm güçlü devletler çaba göstermiş.

Rusya Federasyonu’nun “arka bahçesi” sayılan ve Çarlık döneminden günümüze kadar bağları ve çıkarları bulunan Orta Asya ve Kafkasya bölgelerine sınırdaş olması Orta Doğu’nun önemini artırmaktadır. Bu bölgede Rusya Federasyonu’nun ulusal çıkarlarını doğrudan tehdit edecek unsurlar bulunmaktadır. Onlar: bölgede çatışmaların artması, yabancı askeri üslerin bölgeye konuşlandırılması, radikal İslamcılarının gittikçe etkili olması v.s

Orta Doğu'daki Arap ülkelerinde Radikal İslamcıların iktidara gelmesi bölge devletlerinin siyasi sisteminin değişmesine neden olur. Zaten istikrarsız bölge olan Orta Doğu'da durum daha da gerginleşir. Devam eden iç savaşlar sınırları aşarak komşu bölgelere yayılabilir. Özellikle Orta Asya ve Kafkasya bölgelerine radikal İslam'ın yayılma tehdidi yüksektir. Söz konusu bölgelerin Rusya Federasyonu'nun stratejik çıkarlarının bulunduğu bölge olduğunu göz önüne getirirsek bu durum Rusya'yı rahatsız etmektedir.

Hem coğrafi hem de tarihsel nedenlerden dolayı İslam Dünyası ile ilişkiler Rus dış politikasının önceliklerinden biridir. Batı ile Doğu dünyalarını bir birlerine bağlayan Rusya için Müslüman ülkeleri ile ilişki kurmak kaçınılmazdır. Ayrıca ülkede yaklaşık 20 milyon Müslüman nüfusun olması ister istemez Arap ülkeleri ile ilişki kurmaya itmektedir. Müslümanlar daha çok Rusya'nın Kuzey Kafkasya, Volga, Ural ve Batı Sibirya bölgelerinde yaşamaktadır. Sadece başkent Moskova'da 1 milyondan fazla Müslüman yaşamaktadır. İslam dünyasının Rusya dış politikasında önemli olduğunu 2003 yılında başkan Vladimir Putin Malezya'da yaptığı konuşmada açıklamıştı. Rusya'nın Hıristiyanlık ve Müslümanlık, Batı ve Doğu arasındaki köprü olduğunu dile getiren devlet başkanı Putin, Rusya Federasyonu'nun Doğu'da da çıkarlarının olduğunu söylemişti (KONSTANTİNOV, 2003).

Rusya için İslam dünyasından gelen iki tehdit vardır. Birincisi radikal İslam'dan etkilenmeye başlayan Kuzey Kafkasya'da terörist grupların etkinleşmeye başlaması. Fakat günümüzde Orta Doğu'daki Arap ülkelerinde yaşanan olaylardan dolayı bu gruplara Arap ülkelerinden gelen finansal akımlar azalmaktadır. Arap ülkeleri kendi iç sorunlarını çözmezince Rusya topraklarındaki terörist gruplara Orta Doğu'dan yardım gelmesi pek de mümkün olmamaktadır. İkinci tehdit ise Arap ülkelerinde dini eğitim almış olan Rusya Federasyonu vatandaşlarının ülkeye tekrar dönmesi. Çeşitli İslam merkezlerinde eğitim alan bazı Rusya vatandaşları ülkeye dönünce radikal İslam ideolojisini yaymaya başlar. Ülkedeki demografik verilere göre Müslümanların gittikçe çoğaldığı dikkate alındığında radikal İslam'ın yayılması Rusya için gelecekte büyük dert olacağı malumdur. Böylece Rusya yukarıda değinilen tehditleri önlemek için Müslüman ülkeleri ile iyi ilişkide bulunması lazım.

Ayrıca Rusya Federasyonu'nun 2005 yılında İslam İşbirliği Teşkilatı'na gözlemci üye olarak alınmasından Rusya'nın İslam Dünyasına ne kadar önem verdiğini anlamak mümkündür. 12 Şubat 2013 yılında yürürlüğe giren Rusya Federasyonu Dış Politika Doktrininin 89. maddesinde İslam Dünyası ile ilişkileri daha geliştirmek için Rusya'nın İslam İşbirliği Teşkilatındaki gözlemci üye statüsünü değerlendireceği dile getirilmektedir (Rusya Federasyonu Dış Politika Doktrini, 2013).

Rusya Federasyonu'nun Orta Doğu'ya yönelik politikasını belirleyen faktörleri kısaca aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür:

- a) Rusya Federasyonu tarih boyunca Batı Hıristiyan medeniyetinin bir parçası olamamaktadır. Batı devletleri tarafından sürekli dışlanan Rusya 2000'li yıllardan itibaren batı karşıtı dış politika izlemeye başlamıştı. Batı medeniyetinin parçası olamayan Rusya artık Doğu ve Güney taraftan kendine müttefik aramaktadır. Bu yaklaşım Avrasyacılık ideolojisine dayanmaktadır.
- b) Rusya'nın, coğrafi olarak, Batı ile Doğu arasında yer alması Rusya ile Müslüman ülkeleri arasındaki ilişkilerin gelişmesine ivme kazandırmaktadır. Moskova'ya Batı devletleri ile ilişki kurmaktan Müslüman ülkeleri ile ilişki kurmak daha kolaydır. Müslüman liderleri hiçbir zaman "İnsan Hakları" konusunu gündeme getirmemektedir. Çeçenistan Savaşı için de Moskova'yı Batı gibi eleştirmediler. Rusya ise "demokrasi"yi bahane kılarak bu devletlerin iç işlerine müdahale etmedi.
- c) Ülkede yaklaşık 20 milyon Müslüman nüfusun yaşaması.⁵
- d) Orta Doğu Müslüman Ülkelerinden kaynaklanan dini aşırılık tehdidinin çoğalması. Müslüman olmayan ülkeler ile karşılaştığında Rusya'da daha çok terör saldırıları gerçekleşmiştir (MALAŞENKO, 2008: <http://carnegieendowment.org/files/rosimusmir.pdf>).

---

⁵ 20 milyon, Rusya Cumhurbaşkanı ve Rusya Federasyonu Dışişler bakanlığı tarafından da dile getirilen resmi rakamdır. Bazı kaynaklarda bu rakam farklı gösterilebilir.

1.3.3 Enerji Faktörü

XXI. yüzyılda dünya çapında birtakım jeopolitik değişimler gerçekleşmiştir. Özellikle Orta Doğu bölgesinde ortaya çıkan krizler, çatışmalar ve iktidar değişiklikleri nedeniyle dünyadaki askeri-stratejik güç dengesi tamamen değişikliklere uğramıştır. Bölgedeki devletleri uzun zamandır yöneten bazı rejimlerin ABD ve müttefikleri tarafından (açık veya gizli müdahale ederek) devrilmesi, durumu daha da istikrarsız hale getirmektedir. Batı devletlerinin ilgisini çeken bölgenin hidrokarbon kaynaklara zengin **olması olduğu** bellidir. Ancak Batı'nın bölge devletlerinin iç işlerine müdahale etmeye iten bir başka neden ise sadece hidrokarbon kaynaklara ulaşmak değil o kaynakları Çin Halk Cumhuriyetinin kullanmasına izin vermemektir. Böylece ABD ve müttefikleri Çin'in ekonomik büyümesine engel olmaya çalışmaktadır. Ayrıca Orta Doğu ülkelerinin Batı etkisi altındaki küresel kuruluşlardan (Uluslararası Para Fonu, Dünya Bankası, Dünya Ticaret Örgütü) çıkmasını önlemek için de ABD'nin bölge devletlerinin iç işlerine müdahale ettiğini söylemek mümkündür. Çünkü Libya'nın eski lideri Muammer Kaddafi'nin kurmak istediği yeni bağımsız finansal sistem Afrika ve Arap ülkelerinin ABD'nin finansal ve ekonomik etkisinden çıkmasına neden olabilirdi.

Geniş anlamda her çatışmanın temeli doğal kaynaklar için mücadeledir. Örnek olarak günümüzde Orta Doğu ve Orta Asya bölgelerindeki oynanan siyasi oyunları söylemek mümkündür. Bu bölgelerde demokrasiyi bahane kılan emperyalist güçler bölgedeki zengin hidrokarbon kaynaklarına hâkim olmak için çaba harcamaktadırlar. Emperyalist güçlerin sadece hidrokarbon kaynaklara zengin olan “üçüncü dünya” ülkelerini demokrasileştirmek istemesi çok ilginçtir. Hâlbuki dünyada zengin doğal kaynaklara sahip olmayan birçok devlet tam anlamıyla diktatör rejim altında yaşamaktadır.

Orta Doğu bölgesinde gerçekleşen olaylar Rusya Federasyonu'nu da yakından ilgilendirmektedir. Bu bölgede çıkarlarının olduğunu açıklayan Rus liderleri, 2011'de Birleşmiş Milletlerin Libya hakkındaki kararında BM Güvenlik Konseyi üyesi olarak elinde tuttuğu veto hakkını kullanmayarak söz konusu olayda yanlış yaptıklarını da dile getirmektedir. Aynı hatayı Suriye için de yapmayacağını belirten Rusya, Beşar Esad rejimine her türlü yardımda bulunmaktadır. Rusya Federasyonu'nun Suriye'yi desteklemesinin sebeplerini aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür:

- a) Rus Savunma Bakanlığına ait Tartus askeri deniz üssü. Bu deniz üssü Rus donanmasının Doğu Akdeniz’de varlığını sürdürmek amaçlı kullanılmaktadır.
- b) Rusya’nın Suriye’de muhalefetçiler arasında bulunan Sünni cihatçılardan korkusu. Rusya 20 yıldır Kuzey Kafkasya’da cihatçılara karşı savaşmaktadır.
- c) Suriye’de Beşar Esad rejiminin devrilmesi durumunda Rusya bölgedeki en büyük silah alıcısını kaybetmiş olur. Bu yüzden de Rusya ABD müdahalesini istememektedir.
- d) 1200 km’lik Mısır doğalgazını Avrupa’ya taşımak amaçlı kurulan Arap Boru Hattı’nın (AGP) Suriye topraklarından geçmesi.

2008 yılında Türkiye ve Suriye AGP projesinin Türkiye’nin Kilis şehrine kadar uzatılmasını anlaşmışlardı. Projenin bu kısmının ihalesini Rusya’nın “Stroytransgaz” şirketi kazanmıştı. 2010 yılında ise İran, Irak ve Suriye Güney Pars sahasını (İran’ın %48 doğalgaz rezervi) Avrupa’ya bağlayan boru hattı inşa etmeye anlaşmışlardı. Ayrıca Irak’ın Kerkük petrol sahasından Suriye’nin Banias limanına petrol taşımaya da kararlar alınmıştı. Suriye büyük petrol ihracatçısı değildir. Ancak ülkede iç savaşlar başlamadan önce petrol ihracatından yılda yaklaşık 4 milyar dolar kar kazanmaktaydı. Bu ülke bütçesinin üçten biridir. Eğer söz konusu projeler gerçekleşseydi Orta Doğu’dan Avrupa’ya petrol ve gaz taşımada Suriye en önemli konuma sahip olurdu. Orta Doğu bölgesinin enerji projelerinde Suriye’nin merkezi konuma sahip olması ülkenin günümüzdeki duruma gelmesinin nedeni olabilir (DUDÇAK ve MANAÇİNSKİY, 2012).

Dünya petrol rezervinin yaklaşık %50’den fazlası Orta Doğu ülkelerine aittir. Bu petrolün dünyanın diğer ülkelerine ulaşması için Orta Doğu’da barışın sağlanması son derece önemlidir. Fakat bölgedeki doğal kaynaklar rezervine hâkim olmak için tarihten günümüze kadar emperyalist güçler arasında rekabet devam etmektedir. Bu rekabet bölgede çeşitli çatışmaların, iç ve etnik savaşların ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Kendini bir dünya gücü olarak tanımlayan Rusya Federasyonu da Orta Doğu bölgesindeki varlığını sürdürebilmek için bölgedeki müttefiklerine her türlü yardımda bulunmaktadır.

II BÖLÜM: RUSYA FEDERASYONU'NUN SOĞUK SAVAŞ SONRASI İZLEDİĞİ DIŞ POLİTİKA

2.1 Yeltsin Dönemi

Sovyetler Birliği dağıldıktan sonra ortaya çıkan Rusya Federasyonu'nun ilk başkanı Boris Yeltsin olmuştur. Sovyetler Birliği'nin son yıllarında, SSCB Genel Sekreterliği yönetimi yerine SSCB başkanlığı, Sovyetler içindeki cumhuriyetlerin Birinci Sekreterliği yerine ise bu devletlerin başkanlığı makamı oluşturulmuştur. Böylece 90'ların başında Rusya'da görevde birden iki başkanı görünmekteydi. 25 Aralık 1991 tarihinde SSCB son başkanı Mihail Gorbaçov'un görevinden istifa etmesinden sonra Rusya'nın tek yöneticisi olarak Boris Yeltsin kalmıştır (NAUŞABAYEVA, 2007:64).

1931 Yılında inşaatçı ailesinde dünyaya gelen Yeltsin, Ural Politeknik Enstitüsü, İnşaat Mühendisi bölümü mezunudur. 1985 yılında Moskova'ya gelen Yeltsin, 6 yıl içinde kasaba niteliğindeki komünist yöneticiliğinden Devlet Başkanlığına kadar ulaşabilmiştir. 12 Haziran 1991'de Boris Yeltsin oy çoğunluğu ile Rusya başkanlığına seçilmiştir. (NAUŞABAYEVA, 2007)

Rusya Federasyonu'nun kuruluşundan 31 Aralık 1999 yılına kadar süren Boris Yeltsin döneminde Rusya çok zor durumdaydı. SSCB'nin dağılmasıyla jeopolitik konumu değişen Rusya, aynı zamanda 5 milyon km² toprağını ve geleneksel müttefiklerini kaybetmişti. Ayrıca Sovyetler zamanında imzalanan stratejik anlaşmaları uygulaması gerekmekteydi ve SSCB'nin tüm borçlarını devralmıştı. Üstelik bazı komşu devletler Rusya'dan toprak talebinde bulunmaktaydı. Böylece ekonomik, siyasi ve ideolojik durumun değişmesiyle Rusya'nın uluslararası arenadaki rolü de değişikliklere uğramıştır. Ancak SSCB'nin mirasçısı olarak Rusya Federasyonu BM Güvenlik Konseyi'nin daimi üyesi ve büyük nükleer güç statüsünü koruyabilmişti. Artık Batı ülkeleri Rusya'ya eskisi gibi bakmıyordu. Bu koşullar altında Yeltsin ve ekibinin yeni dünya düzenine uygun dış politika konseptini geliştirmesi gerekmekteydi. Yeni dış politika konseptine bakıldığında Rusya Federasyonu'nun dış politikada önemsedığı iki yönünün olduğunu görmek mümkündür. Onlar:

- a) Batı'nın gelişmiş devletleri özellikle ABD ile ve Asya-Pasifik ülkeleri ile ilişkileri geliştirmek;
- b) Rusya'nın "Yakın Çevre" olarak adlandırdığı eski Sovyetler Birliği ülkeleri ile ilişkiler kurmak ve geliştirmek;

İktidarının ilk yıllarında tamamen Batı yanlısı dış politika izleyen Yeltsin Hükümeti, Batı ile ilişkileri geliştirebilmek için Rusya'nın bazı çıkarlarını bile göz ardı etmişti. Rusya Federasyonu'nun Hindistan ve İran'a gerçekleştirdiği silah ve silah teknolojisi ihracatına ABD'nin getirdiği kısıtlamaları kabul eden Yeltsin ve ekibi, Yugoslavya, Irak ve Libya üzerine uygulanan BM yaptırımlarına da ses çıkarmamıştır. Her durumda ABD'nin yaklaşımlarını destekleyen, Batı yanlısı ve liberal görüşlere sahip olan, dönemin dış işleri bakanı Kozirev, diğer bölgeler ve ülkeleri göz ardı etmekteydi. "Yakın Çevresini" göz ardı eden Yeltsin Hükümeti özellikle Orta Asya bölgesine Rusya'nın sırtındaki ekonomi bir yük olarak bakmaktaydı (YAPICI, 2010:279). Ancak bu tavizler Batı ülkeleri tarafından bir zayıflık işareti olarak algılanmaktaydı. Batılı liderler ise Rusya ile dostluk ilişkiler kurmak için kendi çıkarlarını feda edecek değillerdi. Ama Rusya liderleri bunu bir bakışta anlamadı. Yeltsin Hükümetinin Batı yanlısı bir dış politikadan geri adım atmaya başladığını Aralık 1992'de dönemin dış işleri bakanı Andrey Kozirev'in Stockholm'deki AGİT toplantısında yaptığı konuşmadan anlamak mümkündür. "Şok Diplomasi" olarak adlandırılan ünlü konuşmasında Kozirev, Batı'yı Baltık devletlerinin ve Yugoslavya'nın iç işlerine müdahale etmek ile suçlayarak, Batı'nın eski SSCB topraklarından uzak durmasını istemişti. Batı'yı sert bir şekilde eleştiren dış işleri bakanı, Sırbistan Hükümetinin Büyük Rusya desteğine güvенеbileceğini de dile getirmiştir. Ayrıca eski Sovyetler Birliği topraklarının AGİT kurallarının geçerli olmadığı bir coğrafya olduğunu ifade eden Kozirev, Rusya'nın bu topraklardaki çıkarlarını gerek ekonomik gerek askeri yollarla koruyacağını açıklamıştır (SAFİRE, 1992).

Rusya Federasyonu'nun Batı yanlısı dış politika izlemekten vazgeçmeye başladığının en önemli kanıtlarından biri 1993 Nisan'da Boris Yeltsin tarafından onaylanarak yürürlüğe giren "Dış Politika Doktrini" olmuştur. Söz konusu doktrinde Rusya dış politikasında öncelik BDT devletlerine verilmektedir. Batı yanlısı bir dış politika izleyerek BDT devletlerini göz ardı etmesiyle suçlanan Yeltsin ve Dış İşleri bakanı

Kozirev, yeni doktrinde Rusya'nın "Yakın Çevre"de daha aktif bir dış politika izlemesi gerektiğini savunmaktadır.

Ülkede uygulanmakta olan ekonomik reformların beklendiği gibi başarılı olmaması, 25 Kasım 1994'te başlayan Birinci Çeçen savaşında Rus ordusunun güçsüz kalarak 1996 yılında Yeltsin'in Çeçen Yönetimi ile anlaşmak zorunda kalması Yeltsin'in ülke içinde otoritesinin azalmasına yol açmaktaydı. Dış Politikada Yeltsin Hükümeti NATO'nun Doğu'ya genişlemesine, hatta eski Sovyet devletlerinin NATO'ya üye olmasına, "Arka Bahçesi" sayılan Orta Asya'ya ABD askeri üssünün kurulmasına engel olamadı. Artık Batı devletleri Rusya'yı Büyük Güç merkezi olarak değil bölgesel güç olarak görmekteydi. Böylece Rusya Yeltsin döneminde Batı'nın "küçük ortağı" haline gelmişti. Bu durumdan rahatsız olan RFKP(Rusya Federasyonu Komünist Partisi) gibi bazı muhalefetçi partiler hükümeti eleştirmeye başlar. Egor Gaydar'ın uyguladığı "Şok Terapi" olarak adlandırılan ekonomik reformların neticesiz olması, üstelik bu reformun ABD'deki Harvard Institute of International Development tarafından hazırlanması kamuoyunda Yeltsin'in imajını azaltmaktaydı. Böyle durumda Yeltsin'in 1996 devlet başkanlığı seçimlerini kazanması imkânsızdı. Seçimde kazanmak için Yeltsin "oligarklar" olarak adlandırılan zengin finansal-sanayi gruplardan yardım istedi. Oligarklar Rusya Federasyonu'nun piyasa ekonomisinden pazar ekonomisine geçiş döneminde devletten çok sayıda tesis ve fabrikaları ucuz fiyata satın alan bir kısım adamlardır (NAUŞABAYEVA, 2007:109). Hükümet içinde çeşitli görevlere getirilen bu oligarklar Yeltsin'in seçim kampanyasını finanse etmiştir. Ayrıca bu seçimlere General Aleksandr Lebed'in de katılması Yeltsin'in seçimleri kazanmasına katkı sağlamıştır. Lebed'in seçim kampanyası Yeltsin ekibi tarafından finanse edilmiştir. Lebed seçimlerin ilk turunda Yeltsin'in rakibi Zyuganov'un oylarını bölerek %14,7 oy almayı başarmıştı. İkinci turda ise Yeltsin lehine seçimlerden çekilen General Lebed, Boris Yeltsin'in %53,8 oyla Rusya Federasyonu'nun devlet başkanı seçilmesine yardım etmiştir (AVÇENKO, 2003: <http://psyfactor.org/polman.htm>). Oligarkların yardımıyla 1996 seçimlerini kazanmasına rağmen Yeltsin'in taraftarları azalmaktaydı. Artık Yeltsin iktidardaki komünist rejimi deviren, güçlü lider değildi. Rus halkı, hükümeti büyük imparatorluğun(SSCB) çökmesine izin vermesiyle, "Yakın Çevre"deki Rus etkisinin azalmasıyla, Rus silahlı kuvvetlerinin, uzay ve savunma sanayisinin güçsüz hale gelmesiyle suçlamaktaydı.

1996 seçimlerinden sonra Batı yanlısı Dış İşleri Bakanı Kozirev görevden alınarak yerine Orta Doğu uzmanı olan Yevgeni Primakov getirilmiştir. Primakov'un gelmesiyle Rus dış politikasında Avrasyacıların hâkim olduğu dönem başlamıştır. Yeni tayin edilen Dış İşleri bakanı çok kutuplu dünya sisteminden bahsetmeye başlamıştı. Sonunda Yeltsin Hükümeti ABD'nin yaratmak istediği tek kutuplu dünya sisteminin Rus stratejik çıkarları için tehdit olduğunu anlamıştı. Rusya, güvenliğin güce dayalı olan tek kutuplu sistemin yerine daha çok hukuka dayalı olan çok kutuplu bir dünya kurulmasını istemekteydi. Bu amaca ulaşmak için Yeltsin Hükümeti küresel sorunları çözmede BM rolünün güçlendirilmesi gerektiğini savunmaktaydı. Ayrıca Rusya, ABD başkanlığındaki tek kutuplu dünya sisteminin kurulmasını istemeyen, büyüyen ekonomik güç, Çin ile ittifak kurarak, ileride bu ittifaka Hindistan'ı da ekleyerek ABD'ye karşı çıkmayı da denedi. Ancak ABD'nin başlattığı tek kutuplu sistemi kurma sürecini durdurmayı Yeltsin Hükümeti başaramamıştı (LAUMULİN, 2009:243).

1990'lı yılların başında Rus halkının güvenini kazanan lider Yeltsin 9 sene boyunca Rusya Federasyonu'nun devlet başkanlığı görevini yapmıştır. 31 Aralık 1999 tarihinde Rusya Federasyonu başkanı Boris Yeltsin görevinden istifa etmiştir. Yerine ise veliahtı olarak o dönemdeki Başbakan görevindeki Vladimir Putin'i seçmiştir. Böylece Soğuk Savaş'ın sona ermesi ve Sovyetler Birliğinin dağılmasıyla kurulan Rusya Federasyonu'nun ilk devlet başkanı olan Yeltsin dönemi tamamlanmıştı.

2.2 Putin Dönemi

Vladimir Vladimiroviç Putin 7 Ekim 1952'de Sovyetler Birliği'nin Leningrad/St. Petersburg şehrinde dünyaya gelmiştir. 1975'te Leningrad Devlet Üniversitesi, Hukuk bölümünden mezun olan Putin, KGB'de dış istihbarat bölümünde görev yapmaya başlar. 1985 yılından Sovyetler Birliği dağılana kadar Almanya'nın Drezden kentinde istihbaratçı olarak çalışır. Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından tekrar Leningrad'a dönen Putin, Leningrad Devlet Üniversitesi Rektör yardımcısı görevini yapmıştır. Haziran 1996'ya kadar St. Petersburg şehrinde çeşitli görevlerde bulunan Putin'in siyasi kariyeri hızla gelişmiştir. Mart 1997'de Putin Rusya Federasyonu Cumhurbaşkanlığı İdaresi, Başkan yardımcısı olarak göreve başlar. Haziran 1998'de ise Rus istihbarat Teşkilatı FSB'nin (Federalnaya Slujba Bezopasnosti) başına getirilmiştir (<http://putin.kremlin.ru/bio#top>). 16 Ağustos 1999'da Putin, Duma'da 233 kabul, 84 ret

ve 17 tarafsız oy ile Rusya Federasyonu'nun Başbakanı seçilmiştir. 31 Aralık 1999'da Yeltsin görevinden istifa ederek yerine Putin'i bırakmıştır. 26 Mart 2000'de Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde Vladimir Putin %52,94 oy ile Rusya Federasyonu'nun ikinci cumhurbaşkanı seçilmiştir (NAUŞABAYEVA, 2007:75-76). Putin'in seçim zaferinde önemli rol oynayan 1999 yılında başlayan II Çeçen savaşı olduğunu belirtmek lazım. Çeçen savaşçılarına karşı mücadeleye çok sert davranan Putin teröristlerle anlaşmak için hiçbir zaman aynı masaya oturmayacağını söylemiştir. Bundan Putin'in Yeltsin tarafından seçilmiş olmasına rağmen kişilik, karakter ve siyasi görüşlerinden Yeltsin'e tamamen zıt birisi olduğunu anlamak mümkündür.

Putin iktidara geldiği ilk günden başlayarak ABD-Rus ilişkilerini geliştirmeye çalışmıştır. Yeni lider dış politikada ABD ile rakip olmaktan müttefik olmanın Rusya için daha avantajlı olduğunu düşünmekteydi. 2001-2002 yıllarındaki Küba ve Vietnam'daki Rusya'nın SSCB'den kalma askeri üslerini kapatması, NATO'nun Doğu Avrupa'ya ve Baltık ülkelerine genişlemesine, Orta Asya ve Kafkasya'daki ABD askeri üslerinin kurulmasına göz yumması bunun bir örneğidir. Özellikle 11 Eylül 2001 olaylarından sonra ABD'nin Afganistan'a karşı başlattığı askeri operasyonlarda Rusya'nın ABD'yi desteklemesi Rus dış politikasının değiştiğini göstermekteydi (LAUMULİN, 2009:244). ABD'nin gücünü dengeleyebilmek için Asyalı güçlü devletler Çin ve Hindistan'la işbirliği yapmadan önce Putin, ülkenin siyasi ve ekonomik durumunu iyileştirmek gerektiğini savunmaktaydı. Yeltsin döneminden kalan güçsüz ekonomi ile Batı devletlerine direnmenin çok zor olacağını öne süren Putin, Avrupa ülkeleriyle ekonomik işbirliğine gidilmesi gerektiğini düşünmekteydi (YAPICI, 2010:368). Ancak Putin'in ABD ile ilişkileri geliştirmek istemesi ve bunun için bazı çıkarlarını göz ardı etmesi Batı siyasetçileri tarafından bir zayıflık işareti olarak algılanmaktaydı. Moskova'yı "küçük ortağı" olarak gören ABD Cumhurbaşkanı Bush ve ekibi, dış politikada Rusya'ya herhangi bir öncelik tanımayacağını dile getirmiştir. Bu demek ABD dış politikasında Rusya sıradan bir Avrasya devletidir. Mart 2001'de Rusya'nın ABD'deki Büyükelçiliğinde çalışan 50 Rus diplomatı casusluk nedeniyle *personae non-gratae* (istenmeyen adam) ilan edilmiştir (Rossiskih Diplomatorov Visilayut iz SŞA, 2001: <http://www.agentura.ru/timeline/2001/diplomats/>). Bu olaylardan sonra Moskova ABD ile ilişkileri geliştirmek için kendi çıkarlarını gözardı

ederek yanlış bir politika izlediğini, Batı'nın Rusya Federasyonu'nu eski SSCB gibi büyük güç olarak kabul etmeyeceğini anlamıştı.

11 Eylül 2001'de ABD'de gerçekleştirilen terörist saldırılardan sonra ABD ile Rusya uluslararası terörizmle mücadelede yakınlaşmışlardır. 24 Eylül 2001'de Putin terörizmle mücadelede Moskova'nın ABD ve NATO'ya yardım etmeye hazır olduğunu açıklamıştır. Putin'in açıkladığı beş maddeli destek planına göre:

1. Rusya ABD'ye istihbarat paylaşımı konusunda yardım edecek;
2. İnsani yardım amaçlı olarak ABD uçaklarına hava sahasını açacak;
3. Terörizmle mücadele operasyonlarının yürütüldüğü alanlarda arama kurtarma çalışmalarına katılacak;
4. Askeri yardım da dâhil olmak üzere Afganistan'daki muhalefete yardım sağlayacak;
5. Orta Asya Cumhuriyetleri'nin ABD askerine hava sahalarını ve üslerini açmalarını destekleyecek; (YAPICI, 2010:395-396)

Tüm bu yardımları Putin ve ekibi Batı devletlerinin Çeçen sorununda Rusya'ya desteklemesi için yapmaktaydı. Ayrıca Rusya'nın "Arka Bahçesi" sayılan Orta Asya ve Kafkasya'ya Afganistan'dan gelen radikal İslam ve uyuşturucu ticareti gibi tehditleri önlemek için de Moskova ABD'yi desteklemişti.

13 Aralık 2001'de ABD Cumhurbaşkanı Bush ABD'nin ABM Anlaşmasından⁶ (Anti Balistik Füze Anlaşması) ayrılacağını bildirmiştir. Rusya ise buna cevap olarak ABD'nin ABM anlaşmasından çekilmesi Rusya Federasyonu'na START I anlaşmasından çekilme hakkı vereceğini, hatta START II ve START III anlaşmalarının da tekrar gözden geçirileceğini söylemiştir (TELLAL, 2010:216). Bush yönetiminin altı aylık süre içinde ABM anlaşmasından çekileceğini açıklamasının ardından Rusya ve ABD 24 Mayıs 2002 tarihinde diğer bir Stratejik Saldırı Silahlarının Sınırlandırılması

---

⁶ 26 Mayıs 1972 tarihinde SSCB Başkanı Leonid Brejnev ile ABD Başkanı Richard Nixon arasında Moskova'da imzalanmıştır. Anlaşmaya göre ülkenin tamamının güvenliğini sağlayan her türlü füzesavar sisteminin kullanılması yasaktır ve her ülkede sadece iki anti balistik füze atış alanı kurulmasına izin vardır. Anlaşma, bu atış alanlarından birinin başkenti korumasını, iki atış alanının birbirinden en az 1300 kilometre uzak olmasını ve her birinde en fazla 100 füzesavar füze bulunmasını öngörmektedir.

anlaşmasını imzalar. Batı’da “Moskova anlaşması” olarak da adlandırılan bu anlaşmaya göre taraflar 31 Aralık 2012 tarihine kadar kendi stratejik nükleer silah başlıklarını 1700-2000’e kadar indirmeleri lazım. Bu anlaşma 1 Haziran 2003 tarihinde yürürlüğe girmiştir (Moskova Anlaşması, 2002: <http://www.mid.ru/bdomp/ns-dvbr.nsf/11d2e6203c37ed2643256a1700434414/432569d800226387c32570430031542> [0!OpenDocument](#)).

28 Mayıs 2002 tarihinde Roma’da gerçekleşen NATO-Rusya Zirvesi’nde yeni bir konsey kurulmuştur. Rusya-NATO Konseyi olarak adlandırılan bu konsey Putin ve ekibinin dış politikada elde ettiği kazançlardan biri olarak algılanmaktadır. Bu konseyin amacı NATO’ya üye ülkelerin ve Rusya Federasyonu’nun ortak çıkarları olan uluslararası terörizmle mücadelede ve kitle imha silahlarının önlenmesinde birleşerek hareket etmektir. Böylece Rusya’nın NATO içerisindeki konumu güçlenmiştir (Rusya-NATO Konseyi, 2008). Ancak dünyada barışı ve istikrarı sağlamada NATO ile işbirliğinin geliştirilmesi Moskova için son derece önemli olmasına rağmen, Rusya NATO’nun Doğu Avrupa’ya genişlemesini tehdit olarak algılamaktaydı. Dolayısıyla Putin’in ilk cumhurbaşkanlığı yaptığı dönemde Rus Dış Politikası öncelikleri hala belirsizdi. Rusya’nın “öncelikleri” arasında aynı anda Orta Asya ve Kafkasya, Balkanlar ve Avrupa Birliği ülkeleri yer almaktaydı.

11 Eylül olaylarından sonra ABD ve NATO’nun Afganistan’da yürüttüğü askeri operasyonlar neticesinde Rusya ve ABD ilişkilerinde yeniden bir yakınlaşma görüldüyse de Irak’ın işgaliyle Rus-ABD ilişkileri yeniden gerginleşmeye başlamıştır. 2003’te Gürcistan’da, 2004’te ise Ukrayna’da Batı’nın desteğiyle bir devrim gerçekleştirilerek Batı yanlısı olan Mihail Saakaşvili ve Viktor Yuşenko’nun iktidara gelmesi bu anlaşmazlıkları daha da yoğunlaştırmıştır. Buna karşılıklı olarak Moskova ABD ve AB’yi BDT coğrafyasındaki Rus etkisini azaltmaya çalışmakla suçlamıştır. ABD ise Rusya Federasyonu’nun Çeçenistan’da yürüttüğü politikasını eleştirerek Kremlin’in anti-demokratik bir politika uygulamakta olduğunu dile getirmiştir. Böylece Rusya, Gürcistan ve Ukrayna’da gerçekleşen devrimler sırasında ve sonrasında hem ABD’yi hem de AB’yi karşısında bulmuştur. Bütün bu gelişmeler Moskova’yı Çin ve Hindistan’la yakınlaşmaya itmiştir (KAMALOV, 2011: 23). 18-25 Ağustos 2005’te ilk

kez Rusya-Çin ortak askeri hareketleri düzenlenmiştir. 10-20 Ekim 2005 tarihinde ise benzer askeri hareket Hindistan ile de düzenlenmiştir.

2007 yılından itibaren Rusya Federasyonu ABD ve Batı'nın yürüttüğü dış politikadan rahatsız olduğunu açıkça ifade etmeye başlamıştı. 2003-2005 yıllarında eski SSCB coğrafyasında gerçekleştirilen “renkli devrimler”, ABD'nin Polonya ve Çek Cumhuriyeti'ne füze savunma kalkanını yerleştirmek istemesi ile başlayan Rusya-ABD ilişkilerindeki soğuma Şubat 2007'de Rusya Cumhurbaşkanı Vladimir Putin'in Münih konuşmasında Batı'yı sert bir şekilde eleştirmesiyle sonuçlandı. 10 Şubat 2007'de gerçekleşen 43. Münih Güvenlik Konferansı'nda konuşma yapan Putin ABD'nin kurmaya çalıştığı “tek kutuplu dünya” sistemine tepki göstermiştir. Soğuk Savaş sonrası öngörülen tek kutuplu dünyanın kabul edilemez olmasını ve imkânsız olduğunu dile getiren Putin, uluslararası hukukun da gittikçe bir devletin hukuk sistemine benzediğini ifade etmiştir (Vladimir Putin'in Münih Konuşması, 2007). Tek kutuplu dünya sistemine tepki gösteren sadece Rusya Federasyonu değildir. Asyalı büyük güçler Çin ve Hindistan da bu konuda Moskova'yı desteklemektedir.

Rusya'nın Batı'dan soğuması ve sert bir şekilde eleştirmesi kendisini tekrar süper güç olarak hissetmeye başladığının bir göstergesidir. Putin iktidarının ikinci döneminde dünyada enerji fiyatlarının artması ve Orta Doğu'daki istikrarsızlıklar nedeniyle Rus enerji kaynaklarına olan ihtiyacın artması Moskova'nın dış politikada enerjiyi bir araç olarak kullanmasıyla sonuçlanmıştır.

Putin döneminde Rusya Federasyonu'nun uluslararası arenaya tekrar güçlü bir oyuncu olarak döndüğünü söylemek mümkündür. Yeltsin dönemi ile kıyaslandığında ülkenin ekonomik durumu ve uluslararası toplumdaki konumu önemli ölçüde değişikliklere uğramıştır. Ayrıca başkan Putin ülkedeki merkezkaç ve yıkıcı sosyo-politik süreçleri durdurmayı başarmıştı.

Böylece 2000-2008 yılları arasında 2 dönem başkanlık yapan Putin dönemi sona ermiştir. Üçüncü bir dönem başkanlık yapmanın Yasal olarak imkânsız olduğunu bilen Putin, yetenekli, etkili ve kendisi ile çalışabilecek birisinin başkan seçilmesi durumunda başbakan koltuğuna oturabileceğini açıklamıştır. 17 Aralık 2007 tarihinde yaklaşan cumhurbaşkanlığı seçimleri için Birleşik Rusya partisinden aday olarak Putin'in desteklediği Başbakan Birinci Yardımcısı Dmitri Medvedev gösterilmiştir. Medvedev

ise 11 Aralık 2007 tarihinde kendisi başkan seçilirse başbakanlığa Putin'in getirileceğini açıklamıştır. 2 Mart 2008 tarihinde gerçekleştirilen cumhurbaşkanlığı seçimlerinde Medvedev'in devlet başkanı seçilmesiyle başbakanlık koltuğuna oturan Putin, kendisinin ülke siyasetindeki etkinliğini korumuştur (YAPICI, 2010:270) ve bir sonraki dönemde başkanlığa tekrar gelebilmesi için imkânlar sağlamıştır.

2.3 Medvedev Dönemi

Dmitri Anatolyeviç Medvedev 14 Eylül 1965 tarihinde dünyaya gelmiştir. Leningrad Devlet Üniversitesi, Hukuk Fakültesi mezunu olan Medvedev 1990-1999 yılları arasında aynı üniversitenin hukuk bölümünde öğretmen olarak çalışmıştır. 2000-2001, 2002-2008 yılları arasında Rusya'nın en büyük doğalgaz şirketi "Gazprom"un Yönetim Kurulu Başkanlığını yapmıştır. 14 Kasım 2005 – 7 Mayıs 2008 tarihleri arasında Rusya Federasyonu Başbakanı'nın Birinci yardımcısı görevinde bulunmuştur. 2 Mart 2008'de gerçekleştirilen cumhurbaşkanlığı seçimlerine "Birleşik Rusya" partisinden katılan Medvedev, ilk turda %70,28 oy ile Rusya Federasyonu'nun cumhurbaşkanı olarak seçilmiştir. (Lenta.Ru: <http://lenta.ru/lib/14160889/>)

Medvedev'in 7 Mayıs 2008 tarihinde devlet başkanlığı koltuğunu devralması ile birlikte Moskova'nın nasıl bir dış politika izleyeceği tartışılmaktaydı. Kimilerine göre Medvedev kendi takımını kuracak ve ülke yönetimini eline alarak bir sonraki seçimlerde Putin'e rakip olacak, kimilerine göre ise Putin'in yürüttüğü dış politikayı devam ederek 2012 yılında olacak seçimlerde iktidarı Putin'e bırakacak. Her ne kadar Batılı siyasetçiler ve uzmanlar KGB geçmişi olmayan Medvedev'in daha ılımlı dış politika izleyeceğini iddia etse de, yeni başkan'ın Batı'ya muhalefeti sürdürmesi Rusya'da halen Putin döneminin devam ettiğini göstermektedir. Devlet başkanı olarak seçilen Dmitri Medvedev kendisinin ilk yurt dışı ziyaretini BDT devletlerinin birine yapacağını açıklamıştır. Bu Rusya'nın Dış Politikada BDT ülkelerine öncelik verdiğinin göstergesidir. (Lenta.Ru: <http://lenta.ru/lib/14160889/>)

Dmitri Medvedev iktidara geldiği ilk aylarda Batı ile karşı karşıya gelmişti. 8-12 Ağustos 2008 yılında Gürcistan ve Rusya, Güney Osetya, Abhazy arasında gerçekleşen savaş Moskova'nın Batı ile karşı pozisyona gelmesine neden olmuştur. 8 Ağustos 2008'de Gürcü kuvvetlerinin gece saatlerinde Güney Osetya başkenti Tshinvali şehrine askeri operasyon düzenlemesiyle başlayan çatışmalara 9 Ağustos'ta Rus askeri

müdahale etmiştir. 12 Ağustos'a kadar devam eden savaş 14-16 Ağustos tarihlerinde Güney Osetya, Abhazya, Gürcistan ve Rusya Federasyonu cumhurbaşkanlarının ateşkes anlaşmasını imzalamalarıyla sonuçlanmıştır. 26 Ağustos 2008'de Rusya Federasyonu Güney Osetya ve Abhazya devletlerinin bağımsızlığını resmi olarak tanımıştır. Rusya'nın Gürcistan'a bağlı olan bölgelerin bağımsızlığını tanıması Batı ülkeleri tarafından şiddetle eleştirilmiştir. Güney Osetya ve Abhazya'nın bağımsızlığını hiçbir BDT devleti tanımamıştır. Bu olaydan sonra Mihail Saakaşvili Gürcistan'ın Bağımsız Devletler Topluluğundan (BDT) ayrılacağını açıklamıştır.

31 Ağustos 2008'de Medvedev Rusya Federasyonu'nun beş temel prensibini açıklamıştır. Onlar:

1. Uluslararası Hukukun Temel İlkelerinin Üstünlüğü. Rusya Federasyonu uluslararası hukukun temel prensiplerine saygı gösterecektir ve onları uygulayacaktır.
2. Tek kutuplu dünyanın yerine çok kutuplu dünyanın inşa edilmesi. Rusya Federasyonu dünya sisteminin çok kutuplu olmasını desteklemektedir. ABD'nin kurmaya çaba gösterdiği Washington merkezli tek kutuplu dünya düzenini Rusya kendi ulusal çıkarları için tehdit olarak algılamaktadır.
3. İzolasyon ve başka ülkelerle karşı karşıya gelmekten kaçınmak. Rusya hiç kimse ile çatışmak istemiyor ve her bir ülke ile iyi ilişkiler kurmak ister. Rusya kendisini izole etmeyecektir.
4. Rus vatandaşlarının hayatını ve onurunu korumak. Rusya kendi vatandaşlarını dünyanın neresinde olsa da koruyacaktır. Bu Rus azınlıkları bulunan devletlere yapılan mesajdır. Özellikle eski SSCB coğrafyasındaki ülkelere.
5. Rusya'nın hayati çıkarlarının bulunduğu bölgeleri korumak. Burada hayati çıkarların bulunduğu bölge olarak BDT toprakları kastedilmektedir (Vneşnyaya Politika Pri Medvedeve, 2008-2012: <http://medvedevru.ru/vneshnya-politika-pri-medvedeve>).

Gürcistan savaşı sonrasında ortaya çıkan Rusya-ABD karşılaşması Moskova'nın dış politika yönünü Latin Amerika'ya çevirmesine neden olmuştur. Rusya Federasyonu

Başbakan Yardımcısı İgor Seçin başkanlığındaki heyetin Latin Amerika ülkeleri ziyareti sırasında ekonomik işbirliği ile beraber Venezüella ve Küba ile müttefik ilişkilerin gelişimi hakkında da konuşulmuştur. Moskova böyle bir birliğin kurulması, ABD'nin eski Sovyet coğrafyasında etkinleşmesine uygun bir cevap olacağına inanmaktadır. Ayrıca bu ziyaret esnasında Venezüella ile Rusya arasında yapılan askeri işbirliği ABD'nin Gürcistan'ı desteklemesine cevap olarak nitelendirmek mümkündür (LATUHİNA, 2009).

Medvedev dış politikada Putin'in yürüttüğü politikayı devam ettirmektedir. Böylece Irak işgalinden sonra soğumaya başlayan Rus-ABD ilişkileri Medvedev döneminde de değişmemiştir. Özellikle ABD'nin kurmaya çalıştığı tek kutuplu dünya sistemi, NATO'nun Polonya ve Çek Cumhuriyeti'ne yerleştirmek istediği füze kalkanı projesi, insan hakları gibi konularda taraflar bir birlerini sert tavırlarla eleştirmektedir. Dmitri Medvedev bazı konuşmalarında bu konularda ABD'nin yürütmekte olduğu politikayı eleştirmiştir.

8 Ekim 2008'de Fransa'nın Evian kentinde gerçekleşen Dünya Siyaset Konferansında konuşan Dmitri Medvedev ABD'nin 11 Eylül saldırısı sonrası ve Afgansitan'daki "Taliban" rejiminin devrilmesi sonrası yürüttüğü dış politikayı şiddetle eleştirmiştir. Konuşmasında Rusya Cumhurbaşkanı NATO'nun genişlemesinin tuhaf bir tutku ile gerçekleştirildiğini, Gürcistan ve Ukrayna'nın NATO'ya üyeliğinin gündeme gelmesini ve Kuzey İttifak'ın askeri üslerini Rusya Federasyonu'nun sınırlarına kadar getirmesini Moskova için büyük bir tehdit olduğunu açıklamıştır (Dmitri Medvedev'in Dünya Siyaset Konferansında Konuşması, 2008).

5 Kasım 2008'de Federal Meclis'e konuşmasında Medvedev NATO'nun Doğu Avrupa'ya yerleştireceği füze kalkanı projesine cevap olarak Rusya, Kaliningrad bölgesine "İskender" füze sistemini ve NATO'nun füze kalkanını önleyecek radyo elektronik sistemini kuracaklarını açıklamıştır (Dmitri Medvedev'in Federal Meclis'te Konuşması, 2008). Medvedev'in bu açıklaması ABD ve NATO ülkeleri başkanları tarafından eleştirilmiştir. Batı medyası ise Medvedev'in bu açıklamasını ABD'nin yeni seçilmiş cumhurbaşkanı Barack Obama'ya meydan okuma olarak nitelendirmiştir. 13 Kasım 2008'de Tallin'de gerçekleşen NATO ülkelerinin savunma bakanları zirvesinde konuşma yapan ABD savunma bakanı Robert Gates Rusya'nın Kaliningrad bölgesine

“İskender” füze sistemini neden yerleştirmek istediğini hiç anlamadığını dile getirmiştir. Rusya’nın yakınlarında görülen tek tehdidin İran olduğunu kaydeden Gates “İskender” füzelerinin Kaliningrad’tan İran’a ulaşamayacağını söylemiştir (Gates Criticizes Russian Missile Threats, 2008).

Her zamanki gibi Rusya-ABD ilişkilerinin soğuması Rusya’yı Çin ile ilişki kurmaya itmektedir. 17 Haziran 2009 tarihinde Çin Halk Cumhuriyeti başkanı Hu Jintao’nun Moskova ziyareti sırasında Medvedev ile görüşmesi gerçekleşmiştir. Bu görüşmede yaklaşık 100 milyar dolarlık Rusya-Çin Enerji anlaşması imzalanmıştır. Bu Rus-Çin ilişkileri tarihindeki en büyük anlaşmadır.

28 Kasım 2009’da Dmitri Medvedev, Beyaz Rusya cumhurbaşkanı Aleksandr Lukaşenko ve Kazakistan cumhurbaşkanı Nursultan Nazarbayev Minsk şehrinde bir araya gelerek Gümrük Birliği anlaşmasını imzalamıştır. Böylece Haziran 2010 tarihinden itibaren Rusya Federasyonu, Beyaz Rusya ve Kazakistan arasında Gümrük Birliği anlaşması yürürlüğe girmiştir. Bazı verilere göre Gümrük Birliği’nin kurulması katılımcı ülkelerin ekonomisinin kalkınmasına ve ülkelerin GSYH’sının %15 kadar yükselmesine neden olacaktır (Soyuz Treh: Belorussia Sdalas, 2010: <http://www.interfax.ru/business/144018>).

Medvedev döneminde imzalanan önemli anlaşmalardan biri de START III anlaşması olmuştur. 8 Nisan 2010 tarihinde Çek Cumhuriyeti’nin başkenti Prag’da Rusya devlet başkanı Dmitri Medvedev ve ABD başkanı Barack Obama tarafından imzalanan anlaşma 5 Şubat 2011’de yürürlüğe girmiştir. 2021 yılına kadar geçerli olan START III tarafların karşılıklı anlaşması ile 5 yıla daha uzatılabilir. 5 Aralık 2009’da süresi dolan START I anlaşmasının yerini alan START III anlaşmasına göre taraflar kendi nükleer savaş başlıklarını 1550’ye kadar, kıtalararası balistik füzeler ve ağır bombardıman uçaklar sayısını ise 700’e kadar azaltmaları gerekmektedir. Ayrıca söz konusu anlaşmaya göre taraflar kendi stratejik güçleri üstüne düzenli olarak veri değişimi yapmaları ve bu güçlerin terkiibi, yapısı ve konuş yerlerindeki değişiklikler hakkında birbirlerini bilgilendirmeleri öngörülmektedir (Start III Anlaşması, 2010: http://news.kremlin.ru/ref_notes/512). Medvedev’ye göre bu anlaşmanın imzalanması sadece Rusya Federasyonu ve ABD’nin güvenliğini değil aynı zamanda tüm dünya toplumunun güvenliğini sağlamaktadır. START III anlaşmasının imzalanmasıyla

nükleer silahsız dünya yolunda ilk adımın atıldığını öngören uzmanlar artık nükleer silahsız dünyanın tamamen ulaşılabilir amaç olarak görüldüğünü söylemektedir.

Medvedev döneminin son yılında özellikle Batı medyasında Putin ve Medvedev arasında anlaşmazlığın olduğu söylenmeye başlamıştır. 2011'de BM Güvenlik Konseyi'nde oylanan Libya'ya uluslararası müdahalede Rusya veto hakkını kullanmadan çekimser oy kullanmıştır. Libya'ya uluslararası müdahale konusunda cumhurbaşkanı Medvedev ile başbakan Putin'in anlaşamadığını görmek mümkündür. Başbakan Putin Batı'nın Libya'ya müdahale etmesini "Haçlı Seferi"ne benzeterek Batı'lı liderleri şiddetle eleştirirken (BARRY, 2011) Devlet Başkanı Medvedev Batı'yı desteklemekteydi. Sonuçta bulunan orta yol çekimser oy kullanmak olmuştur. Batı medyası Putin ve Medvedev arasının soğumaya başladığını dile getirirse de söz konusu iki lider karşı karşıya değil yan yanadır. Tüm cumhurbaşkanlığı süresince Medvedev hem dış politikada hem de iç politikada Putin'den devralınan politika çerçevesinde hareket etmiştir. Medvedev'in liberal görüşleri ve ılımlı söylemleri Rus Dış Politikasına daha fazla hareket alanı bırakmış ise, Putin'in sert konuşmaları ve şiddetli eleştirileri Rusya'nın "bağımsız" ve "büyük güç" iddialarının devamını temsil etmektedir. Dolayısıyla bazı uluslararası meselelerde iki liderde görüş farklılığının olması belli bir amaca hizmet etmektedir (Medvedev'in Basın Toplantısı: Bir Putin Gördüm Sanki, 2011: http://www.usak.org.tr/usak_det.php?id=3&cat=806&p=1#.UxE1duOSy9E).

24 Eylül 2011'de "Birleşik Rusya" partisinin toplantısında devlet başkanı Medvedev 2012 yılındaki cumhurbaşkanlığı seçimlerinde Vladimir Putin'e rakip olmayacağını açıklamıştır. Ülkede bir güç mücadelesi olmasını istemediğini ve bunun Rusya için iyi olmadığını açıklayan Medvedev, cumhurbaşkanı koltuğuna kim otursa da Rusya'nın istikrarlı gelişimi için çalışması gerektiğini söylemiştir. Böylece 2000-2008 yılları arasında iki dönem Rusya Federasyonu'nun cumhurbaşkanı görevini yapan Vladimir Putin bir dönem ara vererek 2012 başkan seçimlerine tekrar aday olacaktır.

2.4 Putin'in üçüncü dönemi

4 Mart 2012 seçimlerine %62'lik oy alarak Rusya Federasyonu'nun cumhurbaşkanı seçilen Vladimir Putin 7 Mayıs 2012'de devlet başkanlığı koltuğunu Dmitri Medvedev'ten teslim almıştır. Başkanlığa geldiği ilk günlerden Putin, Rusya Federasyonu'nun dış politikasına daha çok önem vermiştir. Göreve başladığı ilk 100

günde Çin, Almanya, İngiltere, Meksika, Fransa, İsrail, Ürdün ve Filistin'i ziyaret etmesi bunun bir göstergesidir. Ayrıca Putin 18-19 Mayıs 2012 tarihinde Camp David'te gerçekleşen G8 zirve toplantısına katılmaktan vazgeçmiştir. Putin'in bu toplantıya katılmaktan vazgeçmesi ABD-Rusya ilişkilerinin artık eskisi gibi hızla ve parlak bir şekilde gelişmeyeceğini göstermektedir. ABD devlet başkanı Barack Obama ile telefon görüşmesinde Putin Rusya'nın ABD ile işbirliği yapmaya hazır olduğunu fakat bunun Rusya dış politikasında öncelikli konu olmaktan çıktığını bildirmiştir. Böylece başkan Putin dış politikasının öncelikle Asya bölgesine yönelik, özellikle Çin Halk Cumhuriyeti ve Orta Asya, olacağını ima etmiştir (Putin'in 100 Günü: Amerika'dan Çin'e, 2012: http://turkish.ruvr.ru/2012_08_14/Putin-in-100-gunu).

27 Şubat 2012'de Moskovskiye Novosti gazetesinde Putin'in "Rusya ve Değişen Dünya" başlıklı makalesi yayınlanmıştır. ABD ve NATO'yu bazı bağımsız devletlerin iç işlerine karışmakla suçlayan Putin, söz konusu makalede Arap Baharı, Afganistan sorunu, İran'ın nükleer projesi ve Kuzey Kore problemi gibi önemli konulara değinmiştir. Libya senaryosunun Suriye'de tekrarlanmasını istemediğini söyleyen Putin, Rusya'nın Suriye'ye yönelik politikasının değişmeyeceğini göstermiştir. Bu makaledeki dikkat çeken konuları kısaca aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür:

- a) Orta Doğu devletleriyle ekonomik bağları güçlendirmek;
  - b) Çin Halk Cumhuriyeti ile ekonomik entegrasyona ağırlık vermek;
  - c) İran'ın sivil nükleer programını geliştirmesine ve uranyum zenginleştirmesine izin vermek;
  - d) Rusya Federasyonu Kuzey Kore'nin nükleer statüsünü kabul etmeyecektir ancak sorunların barışçıl çözülmesini sağlayacaktır;
  - e) Rusların, özellikle Rusya dışında yaşayan Rusların haklarını korumak;
- (PUTİN, Rossiya i Menyayuşisiya Mir (Rusya ve Değişen Dünya), 2012)

Rusya İran ve Suriye konularında ABD ve Batı devletlerinden farklı politika izlemektedir. Suriye krizinin başladığı günden bu yana Rusya Suriye'deki iç savaşa başka devletlerin karışmasına karşı çıkmıştır. Dolayısıyla Rusya Libya, Mısır ve Tunus'ta yaşanan olaylardaki gibi tarafsız politikasından vazgeçerek sürece doğrudan dâhil olmuştur. İran konusunda ise Rusya ilk baştan İran'ı desteklemektedir (ÖZEL, Çar Putin ile Üçüncü Dönem, 2012).

Putin'in üçüncü dönem cumhurbaşkanlığı sırasında gerçekleşen en önemli olay ise Ukrayna'daki kriz ve Kırım'ın Rusya'ya bağlanmasıdır. Kriz 2013 Kasım ayında Vilnius'ta imzalanması beklenen Ukrayna ve Avrupa Birliği arasındaki Ortaklık Anlaşmasından Yanukoviç'in son anda vazgeçmesiyle başlamıştır. Ukrayna'nın borçlarını ödemesi ve ülkede reformlar yapması için 160 milyar dolara ihtiyacı vardı. Ancak Avrupa Birliği ve Dünya Bankasından maddi destek alamayan Kiev, söz konusu anlaşmayı imzalamaktan vazgeçtiğini açıklamıştı. Yanukoviç'in son anda aldığı bu kararda Rusya faktörü de önemli rol oynamaktadır. Tarihsel, kültürel, siyasi ve ekonomik olarak Rusya'ya bağlı olan Ukrayna'nın Batı yanlısı bir dış politika izlemesi Moskova'nın işine gelmiyordu. Dolayısıyla Rusya Ukrayna'yı kendi etkisi altından çıkarmamak için elindeki tüm kozları (Doğalgaz, ticari ilişkiler, Ukrayna'da yaşayan Rus azınlıkları v.s) kullandı. Ekonomik ve siyasi baskı altında kalan Ukrayna AB ile Ortaklık Anlaşmasını imzalamayınca ülkedeki Avrupa yanlısı halk Kiev sokaklarına çıktı. Önce Kiev'in Maydan meydanında başlayan eylemler ülkenin diğer şehirlerine de sıçramıştı. Neticede eyleme çıkan onlarca insan hayatını kaybetti ve Ukrayna Cumhurbaşkanı Viktor Yanukoviç ülkeyi terk etti (ÖZBAY, 2014:8). Moskova yanlısı Yanukoviç'in devrilmesinden sonra Ukrayna sınırlarına Rus askerleri getirilmeye başlamıştır. Arkasından ise Ukrayna'nın Karadeniz kıyısındaki Kırım yarımadası Rus askerleri kontrolü altına alınmıştır. Rusya'nın Karadeniz filosu bulunan bölge 16 Mart'ta gerçekleşen referandum sonucunda Ukrayna'dan ayrılarak Rusya Federasyonu'na katılmıştır. Tarihsel açıdan Moskova'nın sıcak denizlere inmesi için Kırım çok büyük önem taşımaktadır. 1783 yılında Çariçe II Katerina döneminde Osmanlı'dan Rusya İmparatorluğu'na geçen Kırım 1954'te Sovyet lideri Nikita Kruşçev tarafından Ukrayna'ya devredilene kadar Rusya'nın parçasıydı. Bölgede yaşayan halkın çoğunluğu ise Ruslardır.

Kırım'ın ilhak edilmesini Putin dış politikasının dönüm noktası olarak algılamak mümkündür. İlk cumhurbaşkanlığı döneminde Putin Batı ile iyi ilişkiler kurmaya çalışmıştı. Önce 2001 yılında ABD ve NATO'nun Afganistan'da yürüttüğü uluslararası terörizme karşı operasyonlarını destekleyen Putin, 2007 yılından itibaren ABD ve Batı'nın yürüttüğü dış politikadan rahatsız olduğunu dile getirmeye başlamıştı. 2003-2005 yıllarında eski SSCB coğrafyasında gerçekleştirilen "renkli devrimler", ABD'nin Polonya ve Çek Cumhuriyeti'ne füze savunma kalkanını yerleştirmek istemesi ile

başlayan Rusya-ABD ilişkilerindeki soğuma Şubat 2007’de Rusya Cumhurbaşkanı Vladimir Putin’in Münih konuşmasında Batı’yı sert bir şekilde eleştirmesiyle sonuçlanmıştı. Son dönemde yaşanan olaylardan Putin’in tamamen Batı karşıtlı bir dış politika izlemekte olduğunu görmek mümkündür. Aralık 2011’de Rusya’da gerçekleşen parlamento seçimlerinden sonra Putin, o dönemdeki ABD dış işler bakanı Hillary Clinton’u hükümete karşı gösterilere destek vermekle suçlamıştı.

Putin’in Sovyetler Birliği hakkında söylediği önemli bir sözü vardır. “Eğer Sovyetler Birliği’nin çöküşünden dolayı üzülmeyen birisi varsa, onun kalbi yoktur. Eğer Sovyetler Birliği’ni eski şekliyle canlandırmak isteyen birisi varsa, onun aklı yoktur”. Bu cümleden Putin’in Sovyetler Birliği’ni hala unutmadığını anlayabiliriz. Ancak onu tekrar eskisi gibi canlandırmanın mümkün olmadığını bilen Putin, çeşitli ekonomik veya siyasi örgütler kurarak bütün eski SSCB ülkelerini bir araya getirmek istemektedir. Bazı uzmanlara göre Putin’in üçüncü cumhurbaşkanlığı dönemindeki asıl amacı Avrasya Birliği’ni kurarak eski Sovyet ülkelerindeki Rusya’nın ekonomik ve siyasi etkisini güçlendirmektir. Böylelikle Putin Rusya Federasyonu’nun eski Sovyet topraklarındaki nüfuzu ve etkisini arttıracaktır.

III BÖLÜM: RUSYA FEDERASYONU'NUN DIŞ POLİTİKASINDA ORTA DOĞU

3.1 Tarihsel olarak Rusya'nın Orta Doğu'ya Bakışı

Tarihten günümüze kadar Orta Doğu Rusya Federasyonu için çok önemli bölge konumunda olmuştur. Söz konusu bölgede ve Rusya Federasyonu'nda gerçekleşen bazı değişikliklere rağmen Moskova'nın Orta Doğu'ya bakışı halen eskisi gibidir. Öncelikle Orta Doğu Moskova'nın sıcak denizlere ulaşması için son derece önem taşımaktadır. XVII. asrın ikinci yarısından itibaren Rusların en çok ilgilendiği bölge olan Orta Doğu, Birinci Dünya savaşına kadar Osmanlı İmparatorluğu hâkimiyeti altındaydı. Dolayısıyla XVII – XIX yüzyıllar arasında Rusya, Kara Denize çıkabilmek için ve Osmanlı topraklarında yaşamakta olan Ortodoks Hıristiyanlar üzerinde nüfuz kurabilmek için Osmanlı İmparatorluğu ile birkaç kere savaşa girmiştir.

Çarlık dönemi boyunca Ruslar dış politikasının Orta Doğu boyutunu Osmanlı İmparatorluğu ve İran ile ilişkiler oluşturmuştur. O dönemde İran hariç tüm Orta Doğu ve Kuzey Afrika ülkeleri Osmanlı İmparatorluğu hâkimiyeti altındaydı. Yaklaşık 200 yıl süren Çarlık döneminde Ruslar İran ve Osmanlı hâkimiyetinde olan Suriye ve Filistin ile ilişki kurmuştur. Rusya ile İran arasındaki resmi ilişkiler İran'da Safevilerin (1502-1736) iktidara gelmesiyle başlamıştır. Şii mezhebini ilk defa resmi mezhep olarak kabul eden Safevi'lerin o dönemdeki en büyük düşmanı halkının büyük çoğunluğu Sünni Müslümanlardan oluşan Osmanlı İmparatorluğu olmuştur. Dolayısıyla iki devlet arasında devamlı olarak stratejik önemli topraklar ve ticari yollar için çatışmalar çıkmaktaydı. Osmanlı İmparatorluğu ile savaşlarda ağır yenilgilere uğrayan ve kendi topraklarını terk etmek zorunda kalan Safeviler Ruslar ile ittifak kurmak isterler. 1589 yılında Rus Çarı Fyodor'dan yardım istemeye ilk İran elçisi gelmiştir. Böylece Rusya ve İran arasındaki ilk resmi ilişkiler başlamıştır (BAZİLENKO, 2011).

Rus Çarlığı dönemi boyunca Orta Doğu ile kurulan ilişkilerin diğer bir ayağını ise Osmanlı İmparatorluğu toprakları içinde bulunan Filistin ve Suriye ile kurulan ilişkiler oluşturmuştur. Hıristiyanlar için kutsal sayılan birçok yerlerin Filistin ve çevresinde bulunmasından dolayı bu topraklar sadece Rus Çarlığı döneminde değil ondan önce ve sonraki dönemlerde de Ruslar için çok önemli sayılmıştır. Rus Ortodoks Kilisesi,

Filistin ve çevresine yönelik her zaman derin bir ilgiye sahip olmuş ve bölgedeki Ortodoks Hıristiyan topluluklarıyla sıkı ilişkiler geliştirmiştir. Ruslar özellikle İstanbul'un Osmanlı İmparatorluğu tarafından fethedilmesinin ardından bölgede daha etkili bir güç olmaya başlamışlardır. Fethin ardından Rus Ortodoks Kilisesi'nin, Rusya'nın Roma ve Bizans İmparatorlukları'ndan sonra "Üçüncü Roma" olacağı kehanetinde bulunması, Rusların başta Filistin olmak üzere Orta Doğu'daki Ortodoks Hıristiyanlar üzerinde nüfuz kurma çabalarının artmasına neden olmuştur. Rus Çarlığı'nın kurulmasının ardından nüfuz kurma çabalarına paralel olarak Filistin'deki Ortodoks Hıristiyan topluluklarla kurulan ilişkiler daha da derinlik kazanmıştır. XVII. yüzyıl boyunca Rusların söz konusu bölgede gösterdikleri kültürel, dinsel ve ticari faaliyetleri sayesinde gelişen ilişkiler Rusya İmparatorluğunu Filistin ve çevresinde önemli nüfuza sahip aktör haline getirmiştir.

Filistin topraklarına kutsal görevlerini yerine getirmek için giden Ruslar Suriye toprakları üzerinden geçmekteydi. Böylece Suriye'de yaşamakta olan Ortodoks Hıristiyan topluluklarıyla ilişkiler kurmaya başlayan Ruslar, bu bölgede de etkili olmaya başlamıştır (GÖKCAN, 2012).

XIX. yüzyıl boyunca her türlü diplomatik yollarla Osmanlı İmparatorluğu hâkimiyeti altında bulunan Orta Doğu topraklarında etkili olmaya çalışan Rusya İmparatorluğu, 1830-1839 yılları arasında Halep, Lazkiye, Beyrut, Saida ve Şam gibi şehirlerde kendi konsolosluklarını açmıştır. Böylelikle Rusya İmparatorluğu Orta Doğu bölgesinde çeşitli diplomatik ve ticari kanallar aracılığıyla etkin olmaya çaba göstermiştir.

1917 tarihinde Rusya'da Bolşevik devriminin gerçekleşmesiyle Rusların Orta Doğu politikası değişmiştir. Rusya İmparatorluğu'nun yıkılmasıyla sonuçlanan Bolşevik Devriminden sonra kurulan SSCB (Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği) yönetimi, İmparatorluk dönemden kalan ve emperyalist olarak nitelediği tüm anlaşmaları feshetmiştir. Orta Doğu'daki tüm sömürgeci güçlerin bölgeyi terk etmesi gerektiğini savunan Sovyetler Birliği lideri Lenin, Orta Doğu ülkeleriyle barış ve dostlu ilişkiler kurmayı amaçlar ve bu bölgedeki ulusal komünist partileri desteklemeye başlamıştır.

Sovyetler Birliği devrimin hemen ardından İran'daki askeri kuvvetlerini hemen geri çekme ve böylece İranlıların kendi kaderlerini tayin etmelerine olanak sağlama kararı almıştır. 26 Şubat 1921 tarihinde İran ve SSCB arasında imzalanan Dostluk Antlaşması

ile iki devlet arasında daha önceden yapılmış tüm antlaşmalar feshedilmiş, sınır sorunları çözülmüş, her iki taraf birbirlerinin egemenlik haklarına saygı duyacağını deklare etmiştir (GÖKCAN, 2012).

Böylece SSCB'nin kurulmasıyla Ruslar Orta Doğu bölgesinden uzaklaşmaya başlar. 1920-30 yıllar arasında Moskova'nın Orta Doğu politikası esas olarak ideolojik düşüncelerin etkisi altında kurulmuştur. Büyük çoğunluğu Avrupa sömürgeci olan Arap ülkeleri ile ilişkiler minimum düzeye indirilmiştir. Komintern⁷ aracılığıyla bazı Orta Doğu devletlerinde Komünist Parti kurmaya çaba göstermiştir. Fakat bu partiler Orta Doğu devletlerinin siyasi hayatında önemli rol oynamamıştır.

İkinci Dünya Savaşı bittikten sonra uluslararası arenada Orta Doğu bölgesinin önemi artmaya başlar. Sebep olarak söz konusu bölgenin bol miktarda petrol rezervlerine sahip olmasını ve Sovyetler Birliği sınırlarına yakın olmasını söylemek mümkündür. Savaş sonrası ekonomisini hızla geliştirmeye çalışan Batı devletleri için büyük petrol rezervuarı konumunda olan Orta Doğu, ABD için askeri-stratejik dayanak rolündeydi. Sömürgecilik sonrası dönemde Orta Doğu devletlerinin bazılarında devrimci milliyetçi kısım iktidara gelmeye başlamıştır. ABD, İngiltere ve Fransa bu iktidara gelen milliyetçileri kullanarak bölgede tekrar etkili olmaya çalışmıştı. Ürdün ve Fas gibi monarşi rejimdeki devletler Batı'ya karşı ayakta kalabilmek için SSCB ile ilişkiler kurmaya başlamıştır. 1948'de bölgede İsrail devletinin ortaya çıkmasıyla Orta Doğu'da Arap-İsrail çatışmaları başlamıştır. ABD ve müttefiklerinin İsrail'e askeri, ekonomik ve siyasi yardımda bulunması bölgedeki mevcut güç dengesinin değişmesine neden olmuştur. Neticede Orta Doğu'daki Arap devletleri İsrail'e karşı birleşmeye başlamıştır.

Sovyetler Birliği'nin bölgeye girişini kolaylaştıran diğer bir önemli olay ise Bağdat Paktı'nın ABD'nin beklediği sonucu vermemesidir. Türkiye, İran, Irak, Pakistan ve Birleşik Krallığın üye olduğu ABD'nin ise gözlemci üye olduğu Bağdat Paktı, 1955 yılında SSCB'nin Orta Doğu'da nüfuz kurmasını önlemeye yönelik kurulmuş güvenlik ve savunma örgütüdür. Orta Doğu'da SSCB'ye karşı NATO'nun bir uzantısı olarak kurulan Bağdat Paktı'nı başta Mısır ve Suriye olmak üzere bazı Arap devletleri tepkiyle karşılamıştır. Batı emperyalizminin bir aracı olarak algılanan söz konusu örgütün

---

⁷ Komünist Enternasyonal ya da Üçüncü Enternasyonal olarak da bilinen, 1919 Martında Vladimir Lenin ve Sovyetler Birliği Komünist Partisi tarafından kurulan uluslar arası komünist örgüt.

kurulması Mısır ve Suriye'nin SSCB ile yakınlaşmasına yol açmıştır. Ayrıca Süveyş Kanalı krizinde SSCB'nin Mısır'ın tarafında bulunması ve Mısır'a silah satması Sovyetler Birliği'nin Arap Dünyası'nda prestijini arttırmıştır (ÖZEL, Rusya'nın Değişmeyen Orta Doğu Politikası: Çıkar Odaklı Yaklaşım, 2013).

“Soğuk Savaş” döneminde hem ABD hem de Sovyetler Birliği Orta Doğu'daki müttefiklerine silah tedarik ederek bölgedeki durumun daha da gerginleşmesine yol açmıştır. SSCB bu silahları kullanmayı öğretmek için Mısır, Suriye ve İran'a kendi askeri uzmanlarını göndermiştir. Böylece Orta Doğu büyük güçlerin karşılaşma alanına dönüşmüştür. Soğuk Savaş zamanındaki Sovyetler Birliği'nin Orta Doğu politikasının bir özelliği SSCB bu bölgedeki Arap ülkelerinin Varşova Paktı'na üye olmasını istemiyordu. Hatta 1967'de Birleşik Arap Cumhuriyeti'nin Varşova Paktı'na üye olmak isteğini reddetmişti. Orta Doğu'daki SSCB ve ABD arasındaki çelişkiler 1973 yılındaki Arap-İsrail savaşı sırasında doruk noktasına ulaşmıştı. İsrail'in BM Güvenlik Konseyi'nin kararlarını göz ardı etmesine sinirlenen Sovyet lideri Leonid Brejnev ABD başkanı Richard Nixon'a diplomatik mesaj göndererek İsrail'in savaşı durdurmasını talep etmiştir. İsrail'in BM Güvenlik Konseyi kararını göz ardı etmeyi devam etmesi durumunda Sovyetler Birliği'nin askeri müdahale yapacağı belirtilen mesajdan hemen sonra SSCB Transkafkasya bölgesinde askeri tatbikat yapmıştır. Bu ABD-SSCB ilişkilerinde yaşanan en gergin iki olaydan birisidir. Diğeri ise 1962'deki Küba Krizidir (PRİMAKOV, 2013).

Soğuk Savaş'ın sona ermesi ve Sovyetler Birliği'nin yıkılmasından sonra mirasçısı Rusya Federasyonu uluslararası alanda hem ekonomik hem siyasi hem de askeri olarak zayıftı. Dolayısıyla tam Bolşevik İhtilalı sonrasında olduğu gibi Rusya kendi iç sorunlarına dönmüş ve Orta Doğu'yu göz ardı etmiştir. Bu durum ABD'nin söz konusu bölgede tek taraflı politika yürütmesine imkân sağlamıştır. Ancak 2000 yılında Rusya başkanlığına Putin'in gelmesiyle durum değişmeye başlamıştır. Yeniden güçlenmeye başlayan Rusya ABD'nin Orta Doğu'daki tek taraflı politikalarına karşı çıkmaya başlamıştır. Böylece Orta Doğu tıpkı Soğuk Savaş zamanında olduğu gibi Rusya-ABD arasındaki mücadele alanına dönüşmüştür. Rusya'nın İran'ı uluslararası arenada desteklemesi, Suriye'ye silah satması ve Batılı devletlerin terör örgütleri listesinde yer alan HAMAS örgütünün liderlerini Moskova'da ağırlaması ABD başta olmak üzere batı

devletlerini tedirgin etmektedir. Moskova'nın bu politikasının amacı Orta Doğu'daki ABD etkisini kırmak ve Rusya'nın uluslararası alanda tekrar söz sahibi olduğunu göstermektir.

3.2 Rusya Federasyonu – İran İlişkileri

Rusya ile İran yüzyıllara dayanan ilişkilere sahiptir. Orta Asya ve Kafkaslarda etkisini artırmak için bazen savaşa da girmişler. Hazar Denizi dolayısıyla bir deniz komşusu olan iki devlet arasındaki ilişkiler Soğuk Savaş sonrası bazen olumlu bazen de olumsuz dönemler yaşamaktadır. Ticari ilişkiler, Çeçenistan sorunu, Tacikistan'daki iç savaş ve Hazar Havzası'ndaki enerji kaynakları için Rusya ile ABD arasındaki mücadelede İran'ın rolü v.s gibi konular İran'ı Rusya açısından değerli kılmıştır. Sovyetler Birliği'nin yıkılmasıyla Rusya Federasyonu'nun güney sınırlarında altısı Müslüman olmak üzere birçok yeni devletler kurulmuştur. Komünistlerin yıllarca bastırıldığı İslamiyet bu bölgede yeniden canlanmaya başlamıştı. Dolayısıyla başta İran olmak üzere Orta Doğu'daki radikal İslamcılarının bu bölgede etkin olmasından korkan Moskova, Orta Doğu politikasında İran'a öncelik tanımıştır (KAMALOV, 2011:7). Ancak bu devletlere yönelik İran'ın hiçbir hareket yapmaması Rusya için sürpriz olmuştur. Çeçen sorununda da sessiz kalan Tahran, Tacikistan'daki iç savaş'ı durdurmada Rusya ile ortak hareket etmiştir. İran'ın yaptığı bu hareketlerinden Tahran'ın Moskova ile daha yakın ilişkiler kurmak istediğini anlamak mümkündür. Aslında Rusya ile İran ortak çıkarlara sahiptir. Hem Rusya hem de İran Soğuk Savaş sonrası ABD'nin yürütmekte olduğu tek kutuplu dünya düzeninden hoşnut değildir. Özellikle İran'ın ABD ile yaşadığı sorunlardan dolayı güçlü bir müttefike ihtiyacı vardır. Açıkçası İran Rusya'nın askeri ve nükleer teknolojisini elde edebilmek için Moskova'yı birçok konuda desteklemektedir.

İran'ın ABD hegemonyasına karşı çıkması ve Batı'ya karşı direnişi ABD'nin Orta Doğu, Orta Asya ve Kafkasya'daki politikasına yansımaktadır. Bu da Rusya Federasyonu'nun işine gelmektedir. Ayrıca İran'ın ABD etkisi altına girmesi Rusya Federasyonu'nun Orta Asya ve Kafkasya'daki konumunu tehdit eder (KESKİN, 2009). Bu yüzden Rusya ve İran'ın bazı konularda ortak hareket etmesi hem Moskova'nın hem de Tahran'ın işine yaramaktadır.

Nükleer enerjisi konusunda Rusya-İran ilişkileri çok karmaşıktır. İran'ın nükleer silaha sahip olmasını istemeyen ve bunu tehdit olarak algılayan Rusya, aynı zamanda İran'ın nükleer çalışmalarında önemli rol oynamaktadır. Ülkedeki birinci ve tek nükleer santral Buşehr Ruslar tarafından inşa edilmiştir. "Atomstroyexport" firması tarafından inşa edilen Buşehr nükleer santralinin maliyeti 1 milyar dolardır. İran'ın sivil nükleer programı çerçevesindeki bu santral Tahran'ın ekonomik durumu dolayısıyla inşaat karşılığını zamanında ödememesi sebebiyle ancak 19 yıl sonra bitmiştir. Bunun gibi anlaşmazlıkların olmasına rağmen taraflar yeni Buşehr 2 projesini inşa etmeye hazırlıklar yapmaktadır. Bu projeyi de muhtemelen Rus şirketleri yapacaktır (ZAHAROV, 2013).

Silah ticareti Rusya-İran ilişkilerinde öne çıkan konulardan birisidir. 1990'lı yılların sonlarında sadece birkaç yüz milyon dolar civarında olan silah alımı 2005 yılında bir milyar dolara ulaşmıştır. Rusya'nın İran'a hangi silahları ve kaç miktarda sattığı tam belli değildir. Ancak İran'ın satın aldığı silahların büyük çoğunluğunun hava savunma sistemi ve silahları olduğunu söylemek mümkündür. Bununla birlikte Tahran'ın T-72 tankları, piyade savaş araçları, zırhlı personel taşıyıcılar satın aldığını belirtmek lazım. Bazı kaynaklarda Rusya'nın İran'a SU-24 savaş uçakları ve denizaltı gemiler de sattığı yazılmaktadır. Ayrıca 2007 yılında Rusya'nın İran'a 29 adet "TOR-M1" hava savunma sistemini teslim ettiği bilinmektedir. ABD ve Avrupa Birliği tarafından uygulanan İran'a karşı yaptırımlar nedeniyle Tahran'ın Rus askeri teknolojisine bağımlılığı artmıştır. Ancak 2007 yılında İran'ın sipariş ettiği, muhtemel bir ABD-İsrail hava saldırıları durumunda karşı koyabilmek için ihtiyaç duyduğu, S-300 hava savunma sistemlerini Rusya'dan alamayınca bu ticari ilişkiler azalmaya başlamıştır. Yaklaşık 800 milyon dolar civarında olan bu siparişi önce kabul eden Rusya sonradan BM Güvenlik Konseyi'nin İran'a karşı yaptırımlar kararını gerekçe göstererek iptal etmiştir. Buna karşılık İran Rusya Federasyonu'ndan sipariş ettiği TU-24 yolcu uçaklarını iptal etmiştir (TRENİN ve MALAŞENKO, İRAN: Vzglyad iz Moskvi, 2010:23). Ayrıca İran Cenevre'deki Uluslararası Tahkim Mahkemesi'ne başvurmuştur ve Rusya'dan tazminat olarak 4 milyar dolar talep etmektedir. Rusya Federasyonu ise İran'ı bu davadan vazgeçirmek için farklı alternatifler sunmaktadır. Rusya'nın S-300'ler yerine teklif ettiği "TOR-M1E" hava savunma sistemini İran tarafı almak istememiştir. Ancak son haberlere göre Rusya İran'a 5 adet Antey-2500 S-300VM hava savunma füze sistemini

sevk edecek. Tahran ise daha önceki anlaşmanın yerine getirilmemesi nedeniyle açtığı 4 milyar dolarlık davayı geri alacakmış (RF Gotova Predlojit İranu Antey-2500 Vmesto S-300, 2013).

Rusya Federasyonu ve İran İslam Cumhuriyeti ilişkilerindeki Moskova'nın çıkarlarını aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür.

- a) **Askeri-teknik alan da dâhil olmak üzere iki ülke arasındaki ekonomik işbirliğin artırılması;** Son zamanlardaki BM tarafından İran'a yapılan müeyyideler Rusya-İran arasındaki ticari-ekonomik işbirliğinin gelişmesine engel olmaktadır. Özellikle, bankacılık ve finans sektöründeki yaptırımlar ilişkileri olumsuz etkilemektedir. Rusya Federal Gümrük İdaresi verilerine göre 2012 yılında Rusya ve İran arasındaki ticaret hacmi 2011 yılı ile kıyaslandığında % 37,9 azalmıştır. 2012 yılında Rusya Federasyonu dış ticaretinde İran'ın payı % 0,47'ye kadar düşmüştür (Sovremennie Rossisko-İrankskie Otnoşeniya Vizovi i Vozmojnosti, 2014).
- b) **İran'ın nükleer probleminin en kısa zamanda çözülmesi ve sivil nükleer enerji alanında işbirliğinin geliştirilmesi;** Daha önce de belirttiğimiz gibi Rusya Federasyonu İran'ın nükleer silaha sahip olmasını istememektedir. Ancak İran'daki Buşehr nükleer santrali Rusların "Atomstroyexport" şirketi tarafından yapılmıştır. 2012 yılının Ağustos ayında devreye giren Buşehr nükleer santralinin ikinci ünitesi de muhtemelen Rus şirketleri tarafından yapılacaktır. Rus devlet atom enerjisi kuruluşu "Rosatom" başkan yardımcısı Nikolay Spasskiy Buşehr santralinin ikinci ünitesinin inşaatı konusu ele alınmakta olduğunu belirtmiştir (ZAHAROV, 2013). Rusya, İran'ın nükleer çalışmalarından önemli ekonomik fayda sağlamaktadır. Dolayısıyla İran'ın nükleer çalışmaları durdurulması, Rusya için ekonomik zarardır. Diğer taraftan petrol fiyatlarını tırmandıran bu krizden Rusya faydalanmaktadır.
- c) **Orta Asya bölgesinin gelişmesi ve güvenliği için Tahran ile ortak hareket etmek, 2014 yılının sonuna kadar Afganistan'daki NATO askerinin çekilmesi sırasında bölgenin güvenliğini sağlamak;** Orta Asya'nın güvenliğini sağlamak için bölgede etkili olan güçlerin ortak hareket etmeleri son derece önemlidir. Bölgede İslam radikalizmi ve siyasi terörizmin

yayılmaması için Rusya, İran, Hindistan ve Çin gibi bölge ile sınırdaş olan büyük devletler müşterek hareket etmelidir. Bazı uzmanlara göre İran Gümrük Birliği ve Avrasya Birliği gibi kuruluşlarla işbirliği yapmak için çaba göstermektedir. Tahran ile işbirliği yapmak Gümrük Birliği'nin Orta Doğu pazarına girmesine yol açar ve önemli transit güzergâhlarına erişimi sağlar (İran i Tomojenny Soyuz, 2013).

- d) **Kuzey Afrika ve Basra Körfezi'ndeki siyasi durumu istikrarlaştırmada ve Suriye Krizi'nin çözülmesinde işbirliği yapmak:** Rusya'nın ve İran'ın "Arap Baharı" olaylarına yaklaşımı benzerdir. Hem Rusya hem de İran Batı tarafından İslami uyanış olarak nitelendirilen devrimlere önce sessiz kalmış sonradan ayaklanmalar Suriye'ye ulaştınca hemen tepki göstermeye başlamıştır. Tunus ve Mısır'da yaşanan devrim, İran'ın uzun zamanlı muhalifleri Bin Ali ve Mübarek'i tahttan indirerek Tahran'ın bölgesel çıkarlarına hizmet etmiştir. Bu nedenle söz konusu ülkelerde yaşanan devrimler sırasında sessiz kalan İranlı yetkililer isyan dalgaları Suriye'ye vardığında tutumlarını değiştirmiştir. Tunus, Mısır ve Bahreyn'de gerçekleşen devrimleri İslami uyanış olarak nitelendiren İranlı yetkililer Suriye Krizi'ni Batılı devletlerin provokasyonu olarak değerlendirmişti (İran Arap Baharına Nasıl Bakıyor?, 2012). Rusya da aynı İran gibi olaylar yeni başlarken sessizce izlemişti. Ancak 2011 yılının Şubat ayında olaylar Suriye'nin Dera kentinde başlamıştır. Suriye konusunda Batı devletleriyle karşı karşıya gelmekten çekinmeyen Rusya, BM Güvenlik Konseyi'nin Suriye'ye yönelik aldığı birçok kararı veto etmiştir. Suriye hem Rusya için hem de İran için Orta Doğu bölgesindeki tek ve önemli müttefiklerdir. Bu yüzden ikisi de Suriye Krizi'nin barışçıl çözülmesini istemektedir.
- e) **Hazar Denizi'nin statüsü sorununu çözmek ve Hazar bölgesinde İşbirliği yapmak:** Hazar Denizi'nin statüsü sorunu SSCB'nin dağılmasından sonra ortaya çıkan sorunların birisidir. 1991 yılına kadar Hazar'a kıyısı olan sadece iki devlet vardı (SSCB ve İran). Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla Hazar Denizi'ne kıyısı olan devletler sayısı beş'e çoğalmıştır.⁸ Dolayısıyla SSCB ve İran arasında yapılan anlaşmalar sorunun çözülmesinde yetersiz kalmıştır.

---

⁸ Rusya, İran, Kazakistan, Azerbaycan ve Türkmenistan

Günümüze kadar hala çözümünü bulamayan söz konusu sorun Rusya ve İran arasındaki ilişkileri de etkilemektedir.

Rusya-İran ilişkilerinin Rusya-Batı arasındaki münasebetlerin seyrine bağlı olduğunu söylemek mümkündür. Kırım Krizi sonrası Rusya-ABD ilişkilerinin bozulması Moskova'yı ABD karşıtı ülkelerle çok boyutlu ilişkileri geliştirmeye itmektir. Dolayısıyla ABD ve Batı'nın İran ve Rusya'ya ekonomik ve siyasi baskı yapması Tahran ve Moskova'yı daha da yakınlaştırmaktadır.

3.3 Rusya-Suriye İlişkileri

SSCB ve Suriye arasında diplomatik ilişkiler Temmuz 1944 yılında kurulmuştur. Soğuk Savaş döneminde Suriye Sovyetler Birliği'nin Orta Doğu'daki en önemli ortağı olmuştur. 1970'te Suriye devlet başkanlığına gelen Hafız Esad ilk yurtdışı ziyaretini Moskova'ya gerçekleştirmiştir. Suriye'nin kuruluşundan itibaren Sovyetler Birliği Suriye'ye diplomatik ve askeri destek vermiştir. 1971 yılında Suriye'nin Tartus limanında Sovyet Deniz Kuvvetleri lojistik parçası kurulmuştur. Böylece Suriye'ye Sovyet askeri teçhizatlar getirilmeye başlamıştır. 8 Ekim 1980 tarihinde Sovyetler Birliği-Suriye arasında Dostluk ve İşbirliği Antlaşması'nın imzalanması ikili ilişkilerin daha da gelişmesine yol açmıştır. Söz konusu antlaşmanın 6. Maddesine göre taraflar herhangi birinin barış ve güvenliğinin tehdit edilmesi durumunda tehdidin bertaraf edilmesini öngörüyordu (Dogovor o Drujbe i Sotrudničestve, 1980). Sovyet askerinin Afganistan'a girmesini BM Genel Kurulu'nda destekleyen Suriye, olası İsrail saldırısı durumunda Moskova'dan askeri destek almayı ummaktaydı.

1980'lerin ikinci yarısından itibaren Sovyet-Suriye ilişkileri soğumaya başlamıştır. Mihail Gorbaçov'un iktidarda bulunduğu dönemde SSCB'nin ekonomik ve siyasi durumu pek de iyi değildi. Dolayısıyla Orta Doğu'daki müttefiki Suriye'yi destekleyecek durumu yoktu. Bu zor durum SSCB'nin yıkılmasıyla sonuçlanmıştır. Sovyetler Birliği'nin yıkılmasıyla, Rusya Federasyonu devlet başkanlığına gelen Boris Yeltsin borçlu ülkelere borçlarını talep etmeye başlamıştır. 1992 yılında Suriye'nin Sovyetler Birliği'nden kalma borcu 13 milyar doları aşmıştır. Yeltsin hükümetinin borcu istemesi Şam ile Moskova ilişkilerini daha da bozmuştur. Ayrıca dönemin dış işler bakan Andrey Kozirev'in Batı yanlısı dış politika izlemesi Rusya'nın Orta Doğu'dan dolayısıyla Suriye'den uzaklaşmasına neden olmuştur. Sonuçta iki devlet

arasındaki ticaret hacmi 1993 yılında 1 milyar dolardan 88 milyon dolara kadar azalmıştır.

1999 yılında Suriye devlet başkanı Hafız Esad'ın Moskova'yı ziyaret etmesiyle ilişkiler ilerlemeye başlamıştır. Rusya'da iktidara Putin'in gelmesiyle siyasi ve ekonomik olarak toparlanmaya başlayan Moskova Orta Doğu bölgesiyle yakından ilgilenmeye başlamıştır. 2000'de Hafız Esad'ın ölümünden sonra Suriye devlet başkanlığına oğlu Beşar Esad gelmiştir. Ocak 2005'te Beşar Esad ilk ziyaretini Moskova'ya yapmıştır. Bu ziyaretten sonra Moskova Suriye'nin SSCB'den kalma borcunun %73'ünü (9,8 milyar dolar) silmiştir. Ayrıca bu ziyaretten sonra Rusya ABD ve İsrail'in itiraz etmelerine rağmen Suriye'ye modern hava savunma sistemlerini satacağını açıklamıştır. Bu bağlamda Suriye'ye kısa menzilli ("Strelets", "Pantsir-1C") ve orta menzilli ("BUK-M2") hava savunma sistemlerinin satışını gerçekleştirmiştir. Bu gelişmeleri NATO'nun Doğu'ya genişlemesi ve Doğu Avrupa'ya füze savunma sistemlerini yerleştirmek istemesine Rusya'nın verdiği cevap olarak nitelendirmek mümkündür. Ancak Moskova Suriye'ye o dönemdeki son model savaş uçağı MİG-31E ve SU-30MKİ, S-300PMU-2 hava savunma sistemi ve "İskander-E" taktik-operasyonel füze sistemleri gibi modern silahları satmamıştır. Çünkü Rusya ABD ve İsrail ile aradaki ilişkilerinin daha da gerginleşmesini istememiştir (TSYGANYUK: <http://www.iimes.ru/rus/stat/2006/08-06-06.htm>).

Suriye'nin Sovyetler Birliği'nden kalma borcunun silinmesinden sonra Rusya-Suriye ekonomik ilişkileri gelişmeye başlamıştır. 2006 yılında iki devlet arasındaki ticaret hacmi 635 milyon dolara ulaşmıştır. Özellikle petrol ve doğal gaz sektöründe işbirliği başarıyla gelişmekteydi. "Stroytransgaz", "Tatneft" ve "Soyuzneftegaz" gibi Rusyalı şirketler Suriye piyasasına girmeyi başarmıştı (EVSEEV, 2008).

2005 yılından sonra uluslararası arenada Suriye'nin koruyucusu haline gelen Moskova, Suriye'yi birkaç defa BM'nin yaptırımlarından kurtarmıştır. Tunus'ta başlayıp diğer Arap ülkelerine hızla yayılan Arap Baharı Suriye'ye de sıçramıştır. Suriye'deki olaylar Moskova'yı diğer Arap ülkelerindeki olaylardan daha fazla ilgilendirmiştir. Çünkü daha önce de belirttiğimiz gibi Suriye Moskova'nın Orta Doğu bölgesindeki sadık müttefiklerinden biridir. Suriye sorununda Moskova'nın Batı ile karşı karşıya gelmesinin üç temel nedeni vardır. Onlar:

- a) Rusya'nın Orta Doğu'da kendi çıkarları vardır. Rusya, Suriye'nin en büyük silah tedarikçisidir. Sadece 2005-2010 yılları arasında Moskova Suriye'ye 2,5-3 milyar dolar değerinde silah satmıştır. Ayrıca Rusya'nın Tartus Limanı'ndaki lojistik ve bakım üssü Moskova için Suriye'yi önemli kılmaktadır.
- b) Rusya eski müttefiklerinin ABD etkisi altına girmesini istememektedir. Suriye ise Moskova'nın Sovyetler döneminden beri Orta Doğu'daki en önemli müttefikidir. Ayrıca NATO'nun Doğu Avrupa'ya doğru genişlemesi, Rusya'nın "Yakın Çevresi" olarak adlandırılan eski SSCB topraklarında renkli devrimlerin gerçekleştirilmesi v.s gibi olaylar Moskova'nın ulusal gururunu zedelemiştir.
- c) Rusya Federasyonu Libya sorunu sırasında Batı'nın müdahale etmesine izin vererek yanlış politika izlediğinin farkına varmıştır. Aynı hatayı tekrarlamak istemeyen Moskova Suriye konusunda Batı ile karşı karşıya gelmekten kaçınmamıştır. Bu bağlamda BM Güvenlik Konseyi'nde Suriye'ye yaptırım öngören kararı veto etmiştir.

Suriye'de Beşar Esad rejimine karşı protestolar Şubat 2011'de başlamış ve Mart ayında ise bütün ülkeye yayılmıştır. Ülke genelinde gerçekleşen protestolar sırasında hayatını kaybeden vatandaşlar sayısının hızla artması Suriye olaylarının uluslararası alana taşınmasına neden olmuştur. Protestoların başladığı ilk günden itibaren Moskova Esad rejimini desteklemiştir. Rusya yönetimi Libya'da yaşananların aynısının Suriye'de tekrarlanmasını istemediklerini belirtmiştir. Suriye krizinin barışçıl yollarla çözülmesi ve dış müdahalenin mümkün olduğu kadarıyla engellenmesi gerektiğini savunan Rusya BM Barış Gücü'nün Suriye'ye gönderilmesine karşı çıkmaktadır (ÖZEL, Rusya ve Arap Baharı: Rusya'nın Suriye Politikası, 2011).

Suriye krizinin başladığı günden bu yana müdahale yapılıp yapılmayacağı tartışmaları hala devam etmektedir. 2011'den bu yana BM Güvenlik Konseyi tarafından hazırlanan ve Suriye'ye askeri müdahale olasılığından bahseden her bir karar Rusya ve Çin'in vetosu ile karşılaşmaktadır. Tüm bu gelişmelere rağmen Rusya'nın Suriye konusundaki tutumu bazen değişmektedir. Suriye konusunda ABD ve Rusya ilk defa 2013 yılında anlaşmışlardır. Cenevre'de ABD Dışişleri bakanı John Kerry ile görüşen Rusya Dışişleri bakanı Sergey Lavrov Suriye'nin kimyasal silahı konusunda anlaşmıştır. Bu anlaşmaya göre Beşar Esad 2014 yılının Haziran ayına kadar elindeki tüm kimyasal

silahlan kurtulması gerekmektedir. Aksi takdirde Suriye'ye karşı BM Şartı'nın 7. Bölümünün uygulanacağı kabul edilmiştir (VOROBYOV, 2013). "Barışın Tehdidi, Bozulması ve Saldırı Eylemi Durumunda Alınacak Önlemler" başlığı altındaki 7. Bölümün 42. Maddesine göre "uluslararası barış ve güvenliğin korunması ya da yeniden kurulması için, hava, deniz ya da kara kuvvetleri aracılığıyla, gerekli saydığı her türlü girişimde bulunabilir" (Birleşmiş Milletler Antlaşması, 1945). Bu demek ki, 2014 yılının ortasına kadar Suriye'nin elindeki tüm kimyasal silahlar yok edilmezse BM Güvenlik Konseyi askeri müdahale dâhil olmak üzere her türlü yaptırıma karar verebilecektir. Bazı uzmanlar ABD ve Rusya'nın böyle anlaşmaya varmasını Moskova'nın Batı'yı tam anlamıyla karşısına almadığının göstergesi olarak nitelendirmişti. Ancak Rusya ile ABD Suriye konusunda hala bir çözüm bulamadılar.

Mart 2011'den bu yana yaklaşık 150 binden fazla (Reuters, 2014) insanın hayatını kaybettiği Suriye'deki iç savaş çözüm bulmak için iki kere Cenevre konferansı düzenlenmiştir. Cenevre-1 ve Cenevre-2 olarak adlandırılan ve 40'a yakın ülkenin temsilcilerinin katıldığı bu iki görüşme de beklendiği sonucu vermemiştir. Suriye'de bir geçiş hükümetinin kurulmasını amaçlayan Cenevre-1 konferansı 30 Haziran 2012'de gerçekleşmişti. Suriye muhalefeti bu geçici hükümette Beşar Esad ve Taraftarlarının yer almasını istemiyordu. Ancak Esad'ın dâhil olmadığı bir geçici hükümetin kurulmasına Rusya ve Çin karşı çıkmıştı. Böylece Cenevre-1 konferansı başarısız sona ermişti.

22 Ocak 2014 tarihinde ABD ve Rusya'nın inisiyatifi ile Cenevre-2 konferansı düzenlenmiştir. Bu konferansta ilk defa Suriye hükümeti temsilcileri ve muhalefet temsilcileri müzakere masasına oturmuştur. Fakat Cenevre sürecinin 2. Konferansı da beklenen neticeyi vermemiştir. Ancak Suriye hükümeti ve muhalefetin müzakere masasına oturmasını uzmanlar bir adım ilerleme olarak nitelendirmektedir. Moskova Carnegie Merkezi'nin müdürü Dmitri Trenin'e göre Beşar Esad rejimi yetkilileri ve muhalefetin bir araya gelmesi Cenevre-2 konferansının tamamen başarısız geçmediğini göstermektedir. Ancak Suriye krizinin barışçıl çözülmesi için sadece Esad hükümeti ve muhalefetin anlaşması yetersiz kalmaktadır. Çünkü Suriye krizi Suudi Arabistan ve İran arasındaki bölgesel rekabetin bir parçasıdır. Dolayısıyla Cenevre-2 konferansına İran'ın davet edilmemesi büyük ölçüde bir eksiklikler (TRENİN, Jeneva-2 - Toçka Ofitsialnih Kontaktov, 2014). Orta Doğu bölgesinin güçlü ve önemli ülkesi olan İran'ın bu

konferansta bulunması gerekirdi. Cenevre görüşmelerinin başarısız sonuçlanmasının diğer bir nedeni ise Suriye muhalefetine kendi içinde bölünmüş olmasıdır. Cenevre görüşmelerine katılan muhalefet temsilcileri ile Suriye’de savaşan silahlı gruplar arasında bir bağlantı yoktur. Cephede savaşan Özgür Suriye Ordusu ve radikal İslamcı örgütler Cenevre-2 konferansında alınacak kararları kabul etmeyeceğini belirtmiştir. Ayrıca El Kaide ile yakınlığıyla bilinen El Nusra ve Irak-Şam İslam Devleti gibi örgütlerin Özgür Suriye Ordusu ile savaşması durumu daha da gerginleştirmektedir (Al-Kaida Protiv Svobodnoi Siriiskoi Armii., 2014). Muhalefetin kendi arasında parçalanarak bir birleriyle savaşması Suriye’deki Esad rejiminin yakın tarihte devrilmeyeceğini bildirmektedir.

Böylece Libya olayının tekrarlanmasını istemeyen Rusya Federasyonu Suriye konusunda tutumunu değiştirmemiştir. 41 yıl Suriye’yi yönetmekte olan Esad ailesi devredilirse yönetime gelecek yeni rejimin Rusya ile nasıl bir ilişki kuracağı belirsizdir. Beşar Esad yönetimi yıkılırsa yerine muhtemelen batı yanlısı birisi gelecektir. Bu da Rusya’nın işine gelmemektedir. Dolayısıyla Moskova Orta Doğu’daki varlığını kaybetmemek için Esad rejimini desteklemektedir.

SONUÇ

SSCB'nin dağılmasıyla Rusya Federasyonu eski gücünü kaybetmiştir. Dolayısıyla kendi içine kapanan Rusya, Boris Yeltsin'in ilk döneminde ciddi sorunlarla karşılaşmıştır. Dönemin dış işleri bakanı Andrey Kozyrev'in batı yanlısı dış politika izlemesi başarısız olmuştur. Neticede Yeltsin hükümeti NATO'nun Doğu'ya genişlemesi, Çeçen sorununun uzun ve kanlı bir çatışmaya dönüşmesi, ülke genelinde terörizm ve suç işlemenin çoğalması ve eski Sovyetler Birliği topraklarında etnik çatışmaların çıkması gibi sorunlarla karşılaşmıştır. Batı devletleri Rusya'yı yeni tehditlerin kaynağı olarak algılamaya başlamıştı. Ülkedeki istikrarsızlık nedeniyle halk kendisini güvensiz hissetmeye başlamıştı. Ayrıca NATO'nun Moskova'nın çıkarlarını göz ardı ederek Doğu'ya doğru genişlemeye başlaması Rusya'daki siyasi eliti ciddi bir şekilde endişelendirmiştir. Tüm bunlar Atlantikçilerin otoritesinin azalmasına neden olmuştur. Dolayısıyla Duma tarafından Batı yanlısı dış politika yürütmekle eleştirilen Rusya Federasyonu'nun ilk Dışişleri bakanı Andrey Kozyrev görevden alınmıştır. Makamını kaybetmek istemeyen Yeltsin, Kozyrev'in yerine Orta Doğu uzmanı olan Evgeniy Primakov'u getirmiştir. Göreve yeni başlayan Primakov, ABD tek kutupluluğunu dengelemek için Orta Doğu dâhil olmak üzere dünyanın çeşitli bölgeleriyle ilişkiler kurmaya çalışmıştır. Diğer taraftan Çeçen sorununun çözülmesinde Müslüman ülkelerinin desteğine ihtiyacı olan Rusya, Orta Doğu ülkeleriyle ilişkileri geliştirmeye başlamıştır.

Putin'in iktidara gelmesiyle Rusya Federasyonu uluslararası arenada kendini toparlamaya başlamıştır. Rusya'yı ekonomik, siyasi ve toplumsal bakımlardan ayağa kaldıran Putin, Çeçen Savaşı'nı da güçle bastırmıştır. Avrasyacılığı savunan Putin, Rusya'nın Batı ile değil daha çok Doğu ülkeleriyle ilişkileri geliştirmesi gerektiğini öne sürmektedir. Bu bağlamda Putin, ABD başta olmak üzere Batı'nın kurmak istediği tek kutuplu dünya sistemini şiddetle eleştirmektedir ve güç dengesini sağlamak için Çin, Hindistan, İran gibi Doğu ülkeleriyle işbirliği yapmaya çalışmıştır. Rusya Federasyonu dış politikada önceliği her zaman Orta Asya'ya vermiştir. Ancak Orta Doğu bölgesi de Rusya'nın dış politikasında önemli konuma sahiptir. Çünkü Rusya halkının 7/1-i Müslüman'dır. Dolayısıyla Rusya Orta Doğu Müslüman ülkeleriyle ister istemez

ilişkilerini geliştirmek zorundadır. Orta Doğu'nun enerji kaynaklarına zengin olması da dünyadaki en büyük enerji üreticilerden biri olan Rusya'nın ilgisini çekmektedir. Ayrıca Rusya Orta Doğu ülkelerine silah da satmaktadır. Böylece söz konusu bölgenin Moskova için ekonomik açıdan da önemli olduğunu söylemek yanlış olmaz. Güvenlik açısından bakıldığında da bölgedeki radikal İslamcıların Orta Asya ve Kafkasya'ya etkisi Moskova'yı rahatsız etmektedir.

1989 yılında Rusya'nın Afganistan'dan askerlerini çıkarması ile Moskova'nın Orta Doğu'dan çekildiğini söyleyenler olmuştur. Ancak ünlü siyasetçi Zbigniew Brzezinski'ye göre Rusya Orta Doğu'dan hiçbir zaman çekilmemiştir ve bundan sonra da çekilmeyecektir. Moskova bölgedeki ABD varlığını azaltarak, tekrar SSCB dönemindeki gibi etkili olmak istemektedir. İktidarının ikinci döneminde daha aktif bir dış politika izleyen Putin Orta Doğu ile yakından ilgilenmeye başlamıştır. Dolayısıyla Putin'in 2005-2007 yıllar arasında tüm Orta Doğu ülkelerini ziyaret etmesini ve 2005 yılında İslam Konferansı Örgütü'ne gözlemci statüsü ile üye olmasını Moskova'nın Orta Doğu'daki etkisinin artması olarak nitelendirmek mümkündür.

2008 yılında iktidara gelen Medvedev dönemini ise tam anlamıyla Putin döneminin devamı diyebiliriz. Cumhurbaşkanlığa geçici olarak bir döneme gelen Medvedev, Putin'in izlediği politikayı devam ettirmiştir. Libya'ya askeri müdahale yapma konusunda Medvedev ve Putin'in görüş farklılıklarını bazı uzmanlar iki lider arasındaki anlaşmazlık olarak değerlendirmiştir. Ancak sonraki yaşanan olaylar gösterdi ki başbakan Putin ile cumhurbaşkanı Medvedev arasında bir anlaşmazlık söz konusu değildir. Bu olaydan sonra başbakanın basın danışmanı Dmitriy Peskov yaptığı bir açıklamada Libya konusunda Putin'in sadece şahsi görüşlerini belirttiği, Medvedev'in ise devlet adına konuştuğunu ifade etmiştir.

7 Mayıs 2012 tarihinde üçüncü kez devlet başkanlığı koltuğuna oturan Putin'in iç ve dış politikada yaşadığı değişim ve gelişmeleri inceleyecek olursak Putin'in dış politikaya daha önem verdiğini görebiliriz. İktidara geldiği ilk üç ayda Çin, İsrail, Ürdün ve Filistin dâhil olmak üzere 11 ülkeyi ziyaret etmesi bunun bir göstergesidir. Suriye konusunda da Putin Esad rejimini desteklemiştir. Libya'da yaşanan senaryonun Suriye'de de tekrarlanmasını istemediğini açıklayan başkan Putin, Suriye Krizinin barış yoluyla çözülmesi gerektiğini savunmaktadır. Böylece Batılı devletlerin desteklediği

Suriye'ye karşı yaptırımları öngören Birleşmiş Milletler kararını Rusya ve Çin veto etmiştir. Söz konusu karar Beşar Esad'ın 10 gün içinde sivil halkın yaşadığı bölgeden askerlerini ve ağır silahlarını çekmediği takdirde BM anlaşmasının 7. Bölümüne uygun olarak askeri dâhil tüm yaptırımları öngörüyordu. Böylece Rusya ve Çin Suriye konusunda hemfikir olduklarını göstermiştir. Son zamanlarda Çin ile Rusya arasındaki hem siyasi hem de ekonomik ilişkiler hızla gelişmektedir. İki devletin sadece Suriye konusunda değil Ukrayna konusunda da bakış açılarının aynı olduğunu söylemek mümkündür.

Sovyetler Birliği'nin dağılmasından günümüze kadar Batı ile ortak olma ve sıcak ilişkiler kurma çabasında olan Rusya hep hayal kırıklığına uğramaktaydı. Yugoslavya Savaşı, Irak Savaşı, NATO'nun Libya'ya askeri müdahale yapması ve Doğu Avrupa'daki füze kalkanı projesi gibi sorunlarda Rusya'nın Batı'ya sürekli taviz vermesi ve bazı çıkarlarını göz ardı etmesi Moskova'nın uluslararası arenadaki prestijinin azalmasına neden olmaktadır. Bu gidişle daha da kötü duruma düşebileceğinin farkına varan Putin 2008'de Gürcistan savaşında Batı'ya ilk cevabını vermiştir. Ayrıca bu olaydan sonra Batı'nın Rusya'ya ciddi bir tepki göstermemesi, hatta Rusya ile pazarlıklar neticesinde Gürcistan ile Ukrayna'nın NATO'ya üye olmayacaklarını açıklaması Kremlin'in özgüvenini artırmıştır. Suriye konusunda da başarılı dış politika izleyen Moskova, kendisinin küresel güç olmasa da bölgesinde etkili olduğunu dünyaya göstermiştir. En son Batı ile Rusya Ukrayna krizinde karşı karşıya gelmiştir. Batı'nın sert tepki göstermesine rağmen Kırım yarımadasının ilhak edilmesi başkan Putin'in ülke içindeki popülaritesini artırmıştır. Böylece önce Gürcistan, sonra Suriye şimdi ise Ukrayna'daki yaşananlarla Rusya ABD başta olmak üzere Batı devletlerine meydan okumaktadır.

Rusya Federasyonu'nun Orta Doğu bölgesindeki en önemli çıkarlarının birisi olarak silah ve nükleer teknoloji satışı olduğunu söyleyebiliriz. Dolayısı ile bu bölgedeki mevcut istikrarsız durumun devam etmesi Rusya'nın işine gelmektedir. Batı müdahalelerinden kaynaklanan Orta Doğu'daki huzursuzluk Rusya'nın bölgedeki savaşan taraflara daha çok silah satmasına neden olmaktadır. Bununla birlikte Orta Doğu'daki savaşlar ve çatışmalar sonucunda enerji fiyatları yükselmektedir. Enerjiyi dış politikada bir araç olarak kullanan Rusya için bu büyük avantajdır.

Rusya Federasyonu'nun Orta Doğu ülkeleriyle ilişkileri ele alındığında İran ve Suriye öne çıkmaktadır. Çünkü bu iki devlet Rusya'nın bölgedeki sadık müttefikleridir. Her iki ülke de Rusya için önemli silah pazarıdır. Moskova hem ekonomik hem de siyasi araçları kullanarak bu iki ülkedeki etkisini kaybetmemeye çalışmaktadır. Bölgesel anlamda ABD ve Batı'nın etki alanı olarak kabul edilen Orta Doğu bölgesi Rusya'yı da yakından ilgilendirmektedir. Bunun için Moskova bölgedeki varlığını güçlendirmeye çalışmaktadır. Bu çerçevede ileride ABD'ye karşı denge oluşturmak için Rusya Federasyonu ve Çin'in bir ittifak oluşturması beklenebilir. Ancak tarihten günümüze kadar Moskova Çin'e karşı çok tedbirli davranmaktadır. Dolayısıyla günümüzde bu iki devlet arasında bir ittifak söz konusu olsa bile belli bir sınırlar çerçevesinde gerçekleştirilecektir. Ayrıca Orta Doğu'da kimin daha etkili olacağı Rusya Federasyonu, ABD ve Çin'in nasıl bir politika izleyeceğine ve Orta Doğu ülkelerinde yönetimde bulunacak liderlere doğrudan bağlı olacaktır.

KAYNAKÇA

1. 2020 yılına kadar Rusya Federasyonu Ulusal Güvenlik Stratejisi. (2009, Mayıs 2009).
2. AKSYUÇİTS, V. (2002, Temmuz 5). İdeologičeskii Bulyon iz Mirajei i Mifov. *Nezavisemaya Gazeta* (133).
3. Al-Kaida Protiv Svobodnoi Siriiskoi Armii.. (2014, Ocak 06). *Boeviki Ubivayut Drug Druga*. Nisan 15, 2014 tarihinde <http://russian.rt.com/article/20602> adresinden alındı
4. AVÇENKO, V. (2003). *Teoriya i Praktika Političeskikh Manipulyatsii v Sovremennoi Rossii*. Ekim 2013, 19 tarihinde <http://psyfactor.org/polman.htm> adresinden alındı
5. BARRY, E. (2011, Nisan 26). Putin Criticizes West for Libya İncursion. *The New York Times* .
6. BAZİLENKO, İ. (2011). Pravoslavnaya Rossiya i Şiitskiy İnan: Po Stranitsam İstorii Otnoşenii (XVI-XX yy). *Hristianskoe Çtenie* , 187.
7. Birleşmiş Milletler Antlaşması. (1945, Haziran 26). Nisan 16, 2014 tarihinde <http://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/pdf01/3-30.pdf> adresinden alındı
8. BOGATUROV, A. (2002). Plyuralističeskaya Odnopolyarnost i İnteresi Rossii. T. ŞAKLEİNA içinde, *Vneşnyaya Politika i Bezopasnost Sovremennoi Rossii(Çağdaş Rusya'da Dış Politika ve Güvenlik)* (s. 281). Moskova.
9. Bolşaya Sovetskaya Entsiklopedia, (. S. (tarih yok). http://bse.chemport.ru/blizhnij_vostok.shtml adresinden alınmıştır
10. BORŞ, A. (2013). Voennie Konflikti na Blijnem Vostoke Kak Ugroza Natsionalnoi Bezopasnosti Rossii. *Obzrevatel-Observer* (3), 76.
11. CANIKOĞLU, E. (2010). Putin Döneminde Rusya'nın "Yakın Çevre" Politikası (2000-2008). *Doktora Tezi* , 57. Ankara: Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
12. ÇOMAK, İ. (2006). Rusya'da Bir Milli İdeoloji Arayışı: Avrasyacılık. *Rusya Stratejik Araştırmaları 1* , 157. (İ. ÇOMAK, Derleyici) Tasam Yayınları.

13. Dmitri Medvedev'in Dünya Siyaset Konferansında Konuşması. (2008, Ekim 08). *Vistuplenie ne Konferentsii po Mirovoi Politike*. Aralık 10, 2013 tarihinde http://archive.kremlin.ru/appears/2008/10/08/1619_type63374type63377type82634_207422.shtml adresinden alındı
14. Dmitri Medvedev'in Federal Meclis'te Konuşması. (2008, Kasım 05). *Poslanie Federalnomu Sobraniu Rossiiskoi Federatsii*. Aralık 10, 2013 tarihinde http://archive.kremlin.ru/appears/2008/11/05/1349_type63372type63374type63381type82634_208749.shtml adresinden alındı
15. *Dogovor o Drujbe i Sotrudničestve*. (1980, Kasım 08). Nisan 15, 2014 tarihinde http://world.lib.ru/s/sologubovskij_n/dogovor.shtml adresinden alındı
16. DROBOT, G. (2011). Analiz Vneşnei Politiki Rossii: Osnovnie podhodi(Rusya Dış Politika Analizi: Temel Yaklaşımlar). *Обозревател-Observer* (3).
17. DUDÇAK, A., & MANAÇİNSKİY, A. (2012). Kogda Zakipit Blijnevostoçnaya Neft. *Terminal* (49), 6.
18. DUGİN, A. (tarih yok). *Osnovnie Prinsipi Evraziskoi Politiki (Avraysa Polikasının Temel Prensipleri)*. Eylül 23, 2013 tarihinde <http://www.lib.csu.ru> adresinden alındı
19. DUGİN, A. (1999). *Osnovy Geopolitiki (Jeopolitik Temelleri)*. Moskova.
20. Evolyutsiya Vneşnepolitiçeskih Kontseptsii (Dış Politika Konseptleri Evrimi). (2012, Aralık 14). *Gazeta Kommersant* (237).
21. EVSEEV, V. (2008, Mart 04). *Nekotoriye Aspekty Rossiisko-Siriiskogo Sotrudničestva*. Nisan 15, 2014 tarihinde <http://www.iimes.ru/rus/stat/2008/04-03-08b.htm> adresinden alındı
22. Gates Criticizes Russian Missile Threats. (2008, Kasım 13). *Columbia Daily Tribune*.
23. GÖKCAN, Ö. (2012, Temmuz 13). *Rusya'nın Orta Doğu Politikası*. Şubat 22, 2014 tarihinde <http://www.impr.org.tr/rusyanin-orta-dogu-politikasi/#.U1UJBFWSy9H> adresinden alındı
24. <http://putin.kremlin.ru/bio#top>. (tarih yok). *Putin'in Biografisi*. Ekim 24, 2013 tarihinde www.kremlin.ru adresinden alındı

25. *İran Arap Baharına Nasıl Bakıyor?* (2012, Kasım 07). Nisan 19, 2014 tarihinde <http://setav.org/tr/%C4%B0ran-arap-baharina-nasil-bakiyor/haber/1294> adresinden alındı
26. *İran i Tomojenny Soyuz.* (2013, Ekim 31). Nisan 15, 2014 tarihinde http://iran.ru/news/analytics/90937/Iran_i_tamozhenny_soyuz adresinden alındı
27. İSSAYEV, G. (2009). 10 15, 2013 tarihinde <http://meast.ru/article/chtotakoe-ldquoblizhnii-vostokrdquo> adresinden alındı
28. KAMALOV, İ. (2011). *Rusya'nın Orta Asya Politikaları*. Ankara: Ahmet Yesevi Üniversitesi, Mütevelli Heyet Başkanlığı.
29. KARABAYRAM, F. (2011). *Güney Kafkasya Jeopolitiğinde Rusya Gerçeği*. İstanbul.
30. KESKİN, A. (2009). *İran-Rusya İlişkileri Nereye?* Nisan 05, 2014 tarihinde http://www.gunaskam.com/tr/index.php?option=com_content&task=view&id=201 adresinden alındı
31. KONSTANTİNOV, V. (2003, Ekim 23). Vostochnaya Stantsiya Ojidaniya. *Rossiskaya Gazeta* .
32. KRYLOV, A. (2013). Rol Religioznogo Faktora v Arabskoi Vesne. *Vestnik MGİMO-Universiteta* (4), 45.
33. LATUHİNA, K. (2009, Temmuz 29). Drugaya Amerika. *Rossiiskaya Gazeta* .
34. LAUMULİN, M. (2009). *Tsentrálnaya Aziya v Zarubejnoi Politologii i Mirovoi Geopolitike* (Cilt 3). Almatı: KİSİ yayınları.
35. LUŞNİKOV, O. (tarih yok). *Evraziskaya Perspektiva: Sovremennie Proekty Strategiçeskogo Razvitiya Rossii*. Eylül 23, 2013 tarihinde <http://www.lib.csu.ru> adresinden alındı
36. MALAŞENKO, A. (2008). *Rossiya i Musulmanskiy Mir*. Moskova: Carnegie Endowment for International Peace.
37. *Medvedev'in Basın Toplantısı: Bir Putin Gördüm Sanki.* (2011, Mayıs 05). Aralık 25, 2013 tarihinde http://www.usak.org.tr/usak_det.php?id=3&cat=806&p=1#.UxE1duOSy9E adresinden alındı

38. Moskova Anlaşması. (2002, Mayıs 24). *Rossiisko-Amerikanski Dogovor o sokraşenii strategiçeskih nastupatelnih potentsialov*. Aralık 22, 2013 tarihinde <http://www.mid.ru/bdomp/ns-dvbr.nsf/11d2e6203c37ed2643256a1700434414/432569d800226387c325704300315420!OpenDocument> adresinden alındı
39. NAUŞABAYEVA, A. H. (2007). *ABD, AB, Çin, Hindistan, Orta Asya. Rusya'nın Dış Politikası I*. Ankara: Vadi Yayınları.
40. ÖZBAY, F. (2014). Rusya'nın Ukrayna Politikası ve Kırım Hamlesi. *2023 Dergisi* (155), 8.
41. ÖZEL, M. S. (2012, Eylül 05). Çar Putin ile Üçüncü Dönem. *21. Yüz Yıl Türkiye Enstitüsü, Rusya Slav Araştırmaları Merkezi* .
42. ÖZEL, M. S. (2011, Eylül 29). Rusya ve Arap Baharı: Rusya'nın Suriye Politikası. *21. Yüzyıl Türkiye Enstitüsü, Rusya Slav Araştırmaları Merkezi* .
43. ÖZEL, M. S. (2013). Rusya'nın Değişmeyen Orta Doğu Politikası: Çıkar Odaklı Yaklaşım. *21. Yüzyıl Türkiye Enstitüsü, Slav Araştırmaları Merkezi* .
44. PRİMAKOV, E. (2013, Ocak 16). *Blijnevostoçniy Kurs Rossii: İstoriçeskie Etapi*. Mart 02, 2014 tarihinde <http://topwar.ru/23043-blichnevostochnyy-kurs-rossii-istoricheskie-etapy.html> adresinden alındı
45. PUTİN, V. (2009, Aralık 30). *Rossia na Rubeje Trısyaçeletii. Nezovısomaya Gazeta* .
46. PUTİN, V. (2012, Şubat 27). *Rossiya i Menyayuşısya Mir (Rusya ve Değişen Dünya). Rossiiskaya Gazeta* .
47. Putin'in 100 Günü: Amerika'dan Çin'e. (2012, Ağustos 14). Şubat 15, 2014 tarihinde http://turkish.ruvr.ru/2012_08_14/Putin-100gunu/ adresinden alındı
48. Reuters. (2014, Nisan 01). *Death Toll in Syria's Sivil War Above 150 000: Monitor*. Nisan 15, 2014 tarihinde <http://www.reuters.com/article/2014/04/01/us-syria-crisis-toll-idUSBREA300YX20140401> adresinden alındı
49. *RF Gotova Predlojit İranu Antey-2500 Vmesto S-300*. (2013, Haziran 22). Nisan 04, 2014 tarihinde <http://topwar.ru/29866-rf-gotova-predlozhit-iranu-kompleks-antey-2500-vmesto-s-300-.html> adresinden alındı

50. *Rossiskih Diplomatorov Visilayut iz SŞA*. (2001, Mart 22). Aralık 28, 2013 tarihinde <http://www.agentura.ru/timeline/2001/diplomats/> adresinden alındı
51. Rusya Federasyonu Dış Politika Doktrini. (1993, Nisan 23).
52. Rusya Federasyonu Dış Politika Doktrini. (2000, Haziran 28).
53. *Rusya Federasyonu Dış Politika Doktrini*. (2008, Temmuz 12).
<http://www.kremlin.ru/acts/785> adresinden alınmıştır
54. Rusya Federasyonu Dış Politika Doktrini. (2013, Şubat 12).
55. *Rusya Federasyonu Dış Politika Doktrini*. (2013, Şubat 12).
<http://www.mid.ru/bdomp/ns-osndoc.nsf/e2f289bea62097f9c325787a0034c255/c32577ca0017434944257b160051bf7f!OpenDocument> adresinden alınmıştır
56. Rusya Federasyonu Ulusal Güvenlik Konsepti. (1997, Aralık 17).
57. Rusya Federasyonu Ulusal Güvenlik Konsepti. (2000, Ocak 10).
58. *Rusya-NATO Konseyi*. (2008, Mayıs 28). Aralık 22, 2013 tarihinde <http://natomission.ru/cooperation/nrc/> adresinden alındı
59. SAFİRE, W. (1992, Aralık 17). Kozyrev's Wake-Up Slap. *The New York Times* .
60. SAKIN, S., & DEVECİ, C. (2011). Ortadoğu Kavramı ve Sınırları Üzerine Bir Değerlendirme. *History Studies* , 286.
61. (2014). *Sovremennie Rossisko-İranskie Otnoşeniya Vizovi i Vozmojnosti*. Moskova: Rossiskiy Sovet po Mezhdunarodnim Delam.
62. Soyuz Treh: Belorussia Sdalas. (2010, Temmuz 05). Aralık 19, 2013 tarihinde <http://www.interfax.ru/business/144018> adresinden alındı
63. Start III Anlaşması. (2010, Nisan 08). Aralık 2013, 2013 tarihinde http://news.kremlin.ru/ref_notes/512 adresinden alındı
64. (2006). *Strany i Regiony Mira v Sovremennih Mezhdunarodnih Otnoşeniyah*. Almatı: KİSİ yayınları.
65. TELLAL, E. (2010). Zümrüdüanka: Rusya Federasyonu'nun Dış Politikası. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi* , 216.
66. TRENİN, D. (2014, Ocak 29). Jeneva-2 - Toçka Ofitsialnih Kontaktov. (N. Evtiheviç, Röportajı Yapan)
67. TRENİN, D., & MALAŞENKO, A. (2010). *İRAN: Vzglyad iz Moskvi*. Moskova: Carnegie Moscow Center.

68. TSYGANKOV, A. (2009). *Zapadniki i Sinofily vo Vneşnei Politike Rossii*.
www.ifri.org. adresinden alınmıştır
69. TSYGANYUK, A. D. (tarih yok). *Rossiisko-Siriiskoe Voенno Tehniçeskoe Sotrudniçestvo*. Nisan 15, 2014 tarihinde <http://www.iimes.ru/rus/stat/2006/08-06-06.htm> adresinden alındı
70. Vladimir Putin'in Mönih Konuşması. (2007, Şubat 10). *Vistupleniye i Diskussiya na Myunhenskoi Konferentsii po Voprosam Politiki Bezopasnosti*. Aralık 2013, 2013 tarihinde
http://archive.kremlin.ru/appears/2007/02/10/1737_type63374type63376type63377type63381type82634_118097.shtml adresinden alındı
71. *Vneşnyaya Politika Pri Medvedeve*. (2008-2012). Aralık 09, 2013 tarihinde
<http://medvedevru.ru/vneshnya-politika-pri-medvedeve> adresinden alındı
72. VOROBYOV, V. (2013, Eylül 16). *Siriiskaya Kuhnya s Lavrovym i Kerry*.
Rossiiskaya Gazeta .
73. YAPICI, M. İ. (2010). *Rus Dış Politikasını Oluşturan İç Etkenler*. Ankara: USAK Yayınları.
74. ZAHAROV, İ. (2013, Şubat 07). *Buşer-2: Kogda i Kto?* Nisan 05, 2014 tarihinde http://rus.ruvr.ru/2014_02_07/Busher-2-Kogda-i-kto-4445/ adresinden alındı